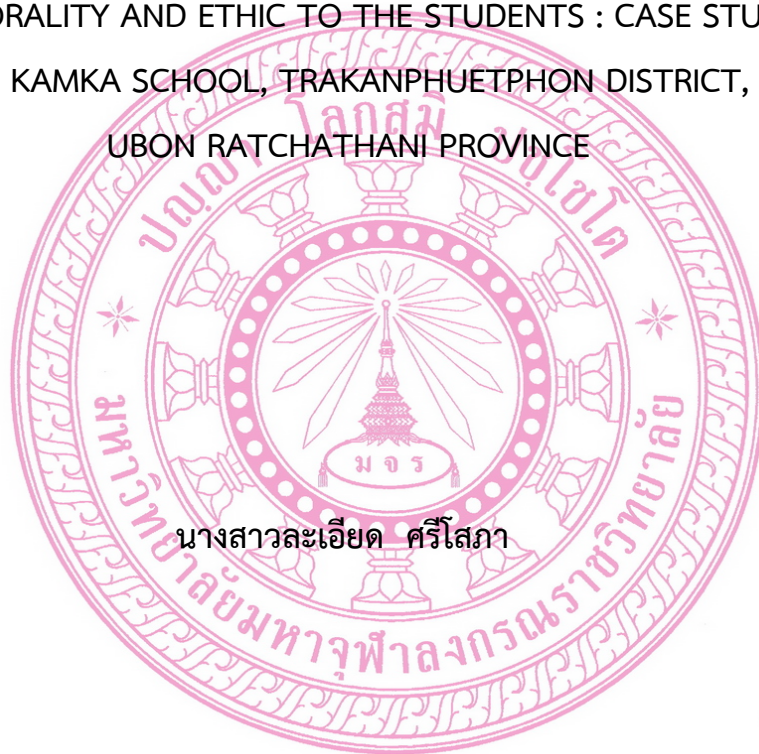

การประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของ
นักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี
APPLYING FIVE PRECEPTS AND FIVE QUALITIES FOR PROMOTION
THE MORALITY AND ETHIC TO THE STUDENTS : CASE STUDY
BAN KAMKA SCHOOL, TRAKANPHUETPHON DISTRICT,
UBON RATCHATHANI PROVINCE

นางสาวละเอียด ศรีโสภะ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

การประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของ
นักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี

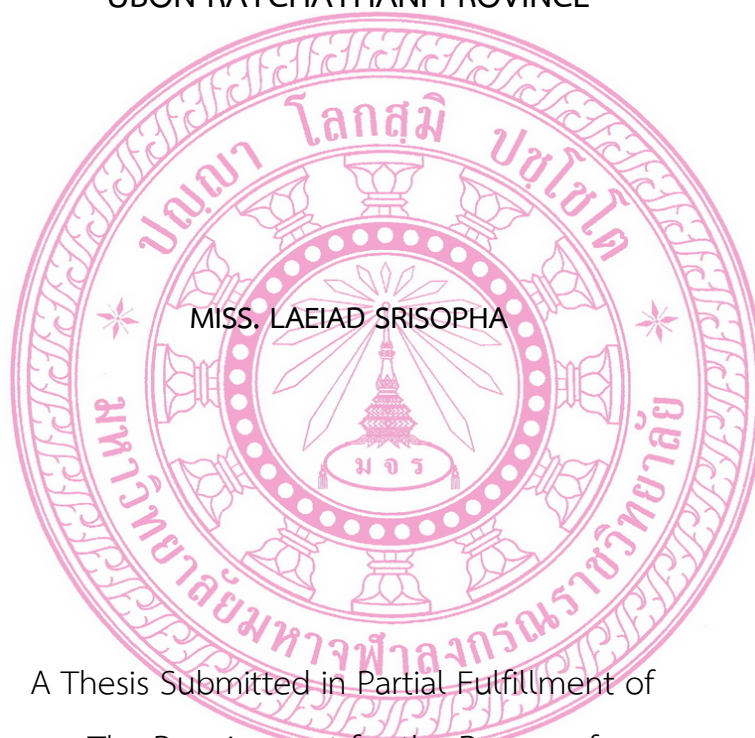

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

APPLYING FIVE PRECEPTS AND FIVE QUALITIES FOR PROMOTION
THE MORALITY AND ETHIC TO THE STUDENTS: CAES STUDY
BAN KAMKA SCHOOL, TRAKANPHUETPHON DISTRICT,
UBON RATCHATHANI PROVINCE

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E.2013

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
“การประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนบ้าน
คำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมานุวัตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบบัณฑิตวิทยาลัย

ประธานกรรมการ

(พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวิฑฒโน, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(พระครูสมุห์เฉวียน กตปัญญา, ดร.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์บัญชา จำปารักษ์)

กรรมการ

(ดร.เรืองเดช เขจรศาสตร์)

คณะกรรมการควบคุมบัณฑิตวิทยาลัย

พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวิฑฒโน, ผศ.ดร.

ประธานกรรมการ

พระครูสมุห์เฉวียน กตปัญญา, ดร.

กรรมการ

ดร.เรืองเดช เขจรศาสตร์

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(นางสาวละเอียด ศรีโสภา)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

ผู้วิจัย : นางสาวละเอียด ศรีโสภา

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูธรรมธชศิริวัฒน์ ศิริวิฑฒโน, ผศ.ดร. ปธ.๓. พธ.บ.

M.B.A. , Ph.D. (Pali.)

: พระครูสมุห์เฉวียน กตปุณโญ, ดร. พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา),

M.A. (Soc., Eco.), Ph.D. (Soc.)

: ดร.เรืองเดช เขจรศาสตร์, พธ.บ. (ปรัชญา), ศษ.ม. (บริหารการศึกษา),

พบ.ม. (พัฒนาสังคม), ปร.ด. (ไทศึกษา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๘ เมษายน ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

การศึกษาการประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาหลักเบญจศีลเบญจธรรม ในพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ๒) เพื่อศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียน และ๓) เพื่อศึกษาการประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสารและภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ผลการวิจัยพบว่า

๑) เบญจศีลเบญจธรรมเป็นธรรมคู่กันส่งเสริมเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน กล่าวคือเมื่อมีศีลแล้วต้องมีธรรม เบญจศีลเป็นหลักธรรมที่ควรจดจำ เบญจธรรมเป็นหลักธรรมที่ควรปฏิบัติ เบญจศีลเบญจธรรมเป็นหลักธรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมขั้นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และส่งผลที่ดีต่อสังคม

๒) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียนบ้านคำข่า ๑) ผู้บริหารและครูได้ให้ความสำคัญการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้วยการเข้ารับการอบรมพัฒนานำความรู้ความสามารถมาประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบูรณาการกับการเรียนการสอนกิจกรรมตามโครงการต่าง ๆ มีการปรับปรุงภูมิทัศน์เป็นโรงเรียนวิถีพุทธ ๒) ผู้บริหารและครูเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต ๓) สนับสนุนส่งเสริมชุมชนมีส่วนร่วมวางแผนการดำเนินงาน การพัฒนาปรับปรุงโรงเรียน ร่วมเป็นวิทยากรในการอบรมนักเรียน ๔) กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เช่น กิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรม การบวชสามเณรภาคฤดูร้อน กิจกรรมพานักเรียนเข้าวัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา กิจกรรมสำคัญของชุมชน การนำนักเรียนไปแหล่งเรียนรู้ และ ศาสนสถานที่สำคัญในชุมชน การศึกษาขนมธรรมเนียมประเพณีศิลปวัฒนธรรมในทางพระพุทธศาสนา

๕) ด้านนักเรียนมีการเลือกตั้งผู้แทนนักเรียนด้วยความโปร่งใส บริสุทธิ์เป็นไปตามหลักประชาธิปไตย เพื่อเป็นคณะกรรมการนักเรียนและได้มีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนทุกกิจกรรม

๓) การประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า โดยใช้กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมบูรณาการกับทุกสาระการเรียนรู้ การเป็นแบบอย่างที่ดี ชุมชนมีส่วนร่วมกิจกรรม สื่อการเรียนการสอนที่หลากหลายเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจการปฏิบัติตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม ฐัญญูบาป คุณโทษ ชั่วดี ความมีเมตตา กรุณา ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท มีความรู้ความเข้าใจข้อควรละเว้นคือเบญจศีลและข้อควรปฏิบัติคือเบญจธรรม ซึ่งเป็นคุณธรรมจริยธรรมขั้นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของมนุษย์คือ ๑) ปาณาติปาตา เวรมณี คืองดเว้นจากการฆ่าสัตว์ นักเรียนมีความเมตตา ช่วยเหลือครอบครัว เพื่อนและสัตว์เมื่อมีโอกาส ด้วยการช่วยผู้ปกครองหาอาหารและให้อาหารสัตว์เลี้ยง มีจิตสำนึกไม่ทำร้ายตนเอง ผู้อื่นและสัตว์อื่น ๒) อทินนาทานา เวรมณี คือ นักเรียนมีความมุ่งมั่นในการเรียน ไม่ลอกการบ้านเพื่อน ส่งการบ้านทันเวลา เก็บสิ่งของมีค่าได้ไม่ว่าในโรงเรียนหรือนอกโรงเรียนก็นำส่งครูหรือชุมชนเพื่อหาเจ้าของทรัพย์สิน มีความซื่อสัตย์ มีวินัยในตัวเอง รู้จักเก็บออมและหารายได้ระหว่างเรียน ๓) กาเมสุ มิจฉารานา เวรมณี คือ นักเรียนเคารพและให้เกียรติครอบครัว ครู เพื่อน ไม่ล้อเลียนเพื่อนต่างเพศหรือเพศเดียวกัน เมื่อมีปัญหาอุปสรรคก็จะร่วมกันแก้ไข หากไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ก็ขอคำปรึกษาจากครู ผู้ปกครอง หรือชุมชนซึ่งได้รับความร่วมมือด้วยดีเสมอ ข้อปฏิบัติของนักเรียนคือ มีความสำรวมทางกาย วาจา และใจ ๔) มุสาวาทาวะรมณี คืองดเว้นจากการพูดไม่จริงนักเรียนมีข้อตกลงในโรงเรียนว่าต้องพูดจาสุภาพไพเราะ ไม่ทะเลาะกัน ไม่ส่งเสียงรบกวนในโรงเรียน ๕) สุราเมรัยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี คืองดเว้นจากการเสพของมีนเมาทุกชนิด นักเรียนทราบโทษของการเสพสิ่งเสพติด มีการร่วมรณรงค์ต้านสิ่งเสพติด ข้อปฏิบัติได้คือเลือกบริโภคสิ่งที่เป็นประโยชน์ไม่ฟุ่มเฟือยและดำเนินชีวิตด้วยด้วยความไม่ประมาท

ด้านปัญหาและอุปสรรคบางอย่างในโรงเรียน เช่นนักเรียนที่มาจากครอบครัวแตกแยก ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้เด็กติด เป็นทาสของเครื่องสื่อบันเทิงใหม่หรือเสพไม่เป็น มีอบายมุขอยู่ในชุมชน ได้แก้ด้วยการจัดกิจกรรมการสอนซ่อมเสริม การเข้าค่ายคุณธรรมภาคฤดูร้อน ให้ความรู้ความเข้าใจและมีส่วนร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งผู้ใกล้ชิดให้ความเป็นกัลยาณมิตร การหมั่นให้ความรู้ความเข้าใจหลักเบญจศีลเบญจธรรมจะช่วยส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในการดำเนินชีวิตประจำวัน กิจกรรมประสบผลสำเร็จได้จากความร่วมมือของชุมชนที่ให้เห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนส่งเสริม

Thesis Title : An Applying Five Precepts and Five Qualities for Promote the Morality and Ethic to Students : Case Studies Ban Kamka school, Trakanphuetphon District, Ubonratchathani Province

Researcher : Miss Laeiad Srisopha

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phrakru Dhammathornsirivat Sirivadhano ,Assoc. Dr. M.B.A.,(Phil.) Ph.D. (Pali)

: Phrakrusamuha Shwean Katapunna, BA. MA. . (sociology.) Ph.D. (sociology.)

: Dr. Ruangdet Khechornsart, B.A. (Philosophy), M.A. (Educational Administration), M.A. (Social Development), Ph.D. (Tai Studies)

Date of Graduation : April 18, 2014

Abstract

The study entitled “Applying five precepts and five ennobling virtues to promote the morality and ethic for the students, a case studies of Ban Khamkha School, Trakanphuetphon District, Ubonratchathani province” aims: 1) to study the principles of five precepts and five ennobling virtues in Theravada Buddhism for promoting the morality and ethic, 2) to study the state of instructional management with the principle of five precepts and five ennobling virtues for the morality and ethic of School and 3) to study applying the principle of five precepts and five ennobling virtues for promoting the morality and ethic of the students. This research is qualitative, emphasizing on documentary and field researches with interview.

The result of research was found that:

1) The Five precepts and five ennobling virtues are the principles of doctrines that match and support each other; namely, one who observes five precepts has to also follow five ennobling virtues. The former should be abstained, the latter should be practiced. Both of these principles promote and support the fundamental morality and ethic for good living and becoming perfect human beings; moreover, they lead good effect to society.

2) For the management of teaching and learning five precepts and five ennobling virtues for promoting the morality and ethic of Ban Khamkha School, 1) the administrators and teachers have given an importance to instructional management with training and developing, applying new knowledge and the principles of Buddhist doctrines for integrative instruction, teaching the activities of several projects, improving the landscape to be the Buddhist School 2) the executives and instructors are good sample for living lives, 3) they promote and support communities so that the people may participate in planning the operation and development of school, they are also special lecturers in training the students, 4) there are activities for moral and ethic promotion; such as, Dhamma camp, Sumer Samanera Ordination, taking the students to a temple on the occasion of Buddhist Important Days and to the resource as well as religious holy places of communities for learning the significant activities of them including the Buddhist arts, tradition and culture and 5) for the students, one of them is elected to be a representative with the rule of revealing, purity, justice and democracy, the elected one becomes a committee of the students who participates in all activities of school.

3) The utilization of five precepts and five ennobling virtues for promoting the morality and ethic of the students in Ban Khamkha School with integrating those doctrines to all the subjects, being a good sample, activities - participation of communities and variety of teaching media helps the students to have knowledge and to understand how to follow the principles of five precepts and five ennobling virtues. They realize merit, demerit, virtue, disadvantage, good or bad thing, loving – kindness and compassion, existing in carefulness. They understood the principles of five precepts that should be avoided, and five ennobling which should be followed. These are the basic doctrines for living lives of human beings; namely, **1) Panatipata veramani** = abstaining from the destruction of life; the students have loving kindness and sub consciousness, not troubling themselves, others and creatures, but helping their family, friends and animals by preparing and giving food to domestic pets, when they have a chance, **2) Adinnadana veramani** = abstaining from taking what is not given, the students have effort to study, not copying home works from their friends, submitting assignments in time, they have honesty and self disciplines, when they found any precious thing lost both inside and outside of the school, they

always bring and give it to the teacher or the head of community in order to look for its owner, they knew to earn and save money while they were studying, **3) Kamesu micchacara veramani** = abstaining from sexual misconduct, the students restrained themselves in body, in speech and in mind, gave respect and honor to their family, teachers and friends, not teasing the friends of opposite and same sex and joined hands to solve a problem, when they met with any obstacle, if they themselves couldn't do it, they asked for an advice from their teachers, guardians or the leader of community, and they had been always helped well, **4) Musavada veramani** = abstaining from falsehood, the students have a contract in the school to speak politely and gently, not quarreling with each other, not making noise, not disturbing others in the school and **5) Suramerayamajjapamadatthana veramani** = abstaining from all kinds of intoxicants that cloud the mind and cause carelessness, the students realized the harms of addicting drugs, they participated in campaign against the drugs, chose to consume useful things, not being luxurious, and live their lives with heedfulness.

About some of problems and obstacles in the school; such as, the absence from school of the students who came from a broken family or who were addicted by advanced technology and modern media instruments which influenced and made them slaves, if they used them in a wrong way, or who lived in the community in which there are **Apayamukhas** (causes of ruins) i.e. Gambling and drugs etc., these problems can be solved by means of remedial and enrichment instruction, being trained in summer **Dhamma camp**, educating them to understand and to participate in the Buddhist activities regularly, giving good friendship to them and strengthening the knowledge and understanding of five precepts and five ennobling virtues. These can promote and support the morality and ethics of students for their daily living. As mentioned, the temples, villages and schools must give importance and promote the activities of morality and ethics.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดี เพราะได้รับการให้กำลังใจและการให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ คำปรึกษา แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ตลอดจนแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์ จากพระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวิฑฒโน, ผศ. ดร. พระครูสมุห์เฉวียน กตปุญโญ ดร. และ ดร. เรืองเดช เขจรศาสตร์ คณาจารย์ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านที่กล่าวนามมาและท่านที่มีได้ออกนามมาเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณนางสุภาภรณ์ ชลพานิช ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชนและขอใจนักเรียนโรงเรียนบ้านคำข่า ตำบลไหลทุ่ง อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ทุกท่านที่ให้ความร่วมมือช่วยเหลือในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผศ.สุพิมล ศรศักดิ์ดา พระปลัดสุรพงษ์ ฐิตญาโณ อ.สิทธิมนต์ ตีสันเทียะ ผศ.บัญญัติ จำปารักษ์ ผศ.บุญเลิศ ราโชติ พระสุธีเย สุวณณเถโร เพื่อนนิสิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา รุ่นที่ ๖ เจ้าหน้าที่ประสานงานศูนย์บัณฑิตศึกษาวิทยาเขตอุบลราชธานี คุณแม่อำไพ ศรีโสภากและญาติที่คอยให้การสนับสนุนและให้กำลังใจมา ณ โอกาสนี้

คุณค่าและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอน้อมบูชาคุณพระรัตนตรัย พระคุณบิดา มารดา พระคุณของครู อาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ และจริยธรรมอันดีงาม ขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

นางสาวละเอียด ศรีโสภาก

สารบัญ

เรื่อง	หน้า	
บทคัดย่อภาษาไทย	ก	
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค	
กิตติกรรมประกาศ	ฉ	
สารบัญ	ช	
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ	
บทที่ ๑	บทนำ	
๑.๑	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒	วัตถุประสงค์การวิจัย	๓
๑.๓	ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔	ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕	นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖	ทบทวนเอกสารรายงานการวิจัย	๖
๑.๗	วิธีการดำเนินการวิจัย	๙
๑.๘	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๐
๑.๙	กรอบแนวคิดวิจัย	๑๑
บทที่ ๒	หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม	
๒.๑	เบญจศีล หรือ ศีล ๕	๑๒
๒.๑.๑	ความหมายของเบญจศีล หรือ ศีล ๕	๑๒
๒.๑.๒	ความสำคัญของเบญจศีล หรือ ศีล ๕	๑๔
๒.๑.๓	แนวคิดของเบญจศีลเกี่ยวกับการปฏิบัติ ๕	๑๕
๒.๑.๔	องค์ประกอบของเบญจศีล หรือ ศีล ๕	๑๘
๒.๑.๕	โทษแห่งศีลวิบัติ	๑๙
๒.๑.๖	อานิสงส์ของการรักษาศีล ๕	๒๐
๒.๒	เบญจธรรม หรือคุณธรรม ๕	๒๑
๒.๒.๑	ความหมายของเบญจธรรม หรือ คุณธรรม ๕	๒๑
๒.๒.๒	องค์ประกอบของเบญจธรรม	๒๒
๒.๒.๓	ความสัมพันธ์ระหว่างเบญจศีล และเบญจธรรม	๒๗
๒.๓	แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม	๒๙
๒.๓.๑	ความหมายของคุณธรรม	๒๙
๒.๓.๒	ความสำคัญของคุณธรรม	๓๑

๒.๓.๓	องค์ประกอบของคุณธรรม	๓๓
๒.๓.๔	คุณธรรมขั้นพื้นฐาน	๓๕
๒.๓.๕	ประโยชน์ของคุณธรรม	๓๗
๒.๔	จริยธรรม	๓๘
๒.๔.๑	ความหมายของจริยธรรม	๓๘
๒.๔.๒	ความสำคัญและคุณค่าของจริยธรรม	๔๐
๒.๔.๓	ประโยชน์จริยธรรม	๔๑
๒.๕	แนวคิดในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน	๔๓
๒.๕.๑	คุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน	๔๓
๒.๕.๒	กระบวนการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา	๔๕
๒.๕.๓	บทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร	๔๖
๒.๕.๔	บทบาทและหน้าที่ของครู	๔๗
๒.๕.๕	บทบาทหน้าที่ขององค์กรนักเรียน	๔๗
๒.๕.๖	บทบาทและหน้าที่ของที่ปรึกษา	๔๗
บทที่ ๓	ศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี	
๓.๑	บริบทของโรงเรียนบ้านคำข่า	๕๐
๓.๑.๑	สภาพทั่วไปของโรงเรียนบ้านคำข่า	๕๐
๓.๑.๒	ข้อมูลบุคลากร	๕๑
๓.๑.๓	สภาพชุมชนโดยรวม	๕๔
๓.๑.๔	สภาพชุมชนโดยรวม	๕๑
๓.๑.๕	แนวทางในการพัฒนาผู้เรียน	๕๑
๓.๑.๖	องค์ประกอบการพัฒนาหลักสูตร	๕๑
๓.๑.๗	แนวคิดในการพัฒนาผู้เรียน	๕๑
๓.๑.๘	สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน	๕๕
๓.๒	สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียนบ้านคำข่า	๕๕
๓.๒.๑	องค์ประกอบการยกระดับจริยธรรม และศีลธรรม	๕๕
๓.๒.๒	กิจกรรมการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรม	๕๕
๓.๒.๓	องค์ประกอบการจัดการเรียนการสอนเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม	๖๐

บทที่ ๔	การประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรม เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี	
	๔.๑ การประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรม	
	๔.๑.๑ ด้านการบริหาร	๖๓
	๔.๑.๒ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	๖๔
	๔.๑.๓ ด้านชุมชน	๖๖
	๔.๑.๔ กิจกรรมตามโครงการ	๖๗
	๔.๑.๕ การจัดตั้งองค์กรนักเรียน	๖๙
	๔.๒ ปัญหาและอุปสรรคการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม	๗๒
	๔.๒.๑ ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม	๗๒
	๔.๒.๒ แนวทางการแก้ปัญหา และอุปสรรค	๗๓
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	
	๕.๑ สรุปผลการวิจัย	
	๕.๑.๑ ศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	๗๗
	๕.๑.๒ การประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม	๗๙
	๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๘๐
	๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๘๐
	๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	๘๑
	บรรณานุกรม	๘๓
	ภาคผนวก	๘๗
	ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์การเก็บข้อมูล	๘๘
	ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๘๙
	ภาคผนวก ค คำสั่งและโครงการของโรงเรียน	๙๔
	ภาคผนวก ง แผนการสอนแบบบูรณาการ	๑๐๕
	ภาคผนวก จ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับชาติ	๑๑๔
	ภาคผนวก ฉ ภาพกิจกรรมการจัดกิจกรรมตามโครงการ	๑๑๖
	ภาคผนวก ช ภาพการสัมภาษณ์	๑๒๕
	ประวัติผู้วิจัย	๑๒๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

(๑) การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ เรียงตามคัมภีร์ได้ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. = วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)

ที.ปา. = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)

ม.ม. = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ (ภาษาไทย)

ขุ.ธ. = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท (ภาษาไทย)

ขุ.อป. = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน (ภาษาไทย)

(๒) การระบุหมายเลขย่อ

การอ้างพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึง เล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ เช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๙/๒๓๒ หมายถึง การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ภาษาไทย เล่มที่ ๑๑ ข้อ ๒๙ หน้า ๒๓๒

บทที่ ๑

บทนำ

ในบทที่ ๑ นี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา ๘ ประเด็นหลักคือ (๑) ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา (๒) วัตถุประสงค์การวิจัย (๓) ขอบเขตของการวิจัย (๔) ปัญหาที่ต้องการทราบ (๕) นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย (๖) ทบทวนเอกสารและงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง (๗) วิธีการดำเนินการวิจัย (๘) ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๒๒ กำหนดว่า การศึกษาต้องยึดผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ นอกจากนี้ในมาตรา ๒๔ ยังได้กำหนดรายละเอียดของการจัดกระบวนการเรียนรู้ว่า ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระที่มีจุดมุ่งหมายที่สร้างคนให้เป็นพลเมืองดีและเป็นสมาชิกที่มีคุณค่าแก่สังคม โดยธรรมชาติของการศึกษาคือถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตถึงปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต เพื่อใช้เป็นแบบแผนและแนวทางในการดำรงชีวิตต่อไปแต่เท่าที่ผ่านมามองเห็นว่า การเรียนการสอนยังไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่มีต่อการดำรงชีวิตคือ ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพราะว่าการสอนจะเน้นแต่ทฤษฎีและความรู้ จึงทำให้นักเรียนขาดกระบวนการคิด การวิเคราะห์การแก้ปัญหา และการปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากการที่ครูมีกระบวนการสอนไม่เหมาะสม

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ เป็นหลักสูตรอิงมาตรฐานฉบับแรกของประเทศไทย ส่วนกลางกำหนดกรอบโครงสร้างหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มสาระการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และกำหนดกรอบเวลาเรียนโดยรวมของแต่ละช่วงชั้น โดยไม่ได้กำหนดเวลาสำหรับแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นเกิดความสับสนของผู้ปฏิบัติระดับสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาส่วนใหญ่กำหนดสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้มาก ทำให้เกิดปัญหาหลักสูตรแน่น การวัดและประเมินผลไม่สะท้อนมาตรฐาน ส่งผลต่อปัญหาการจัดทำเอกสารหลักฐานทางการศึกษา รวมทั้งปัญหาคุณภาพของผู้เรียนในด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ

จากการติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ พบว่ามีทั้งจุดดีและจุดที่เป็นปัญหา จุดดี คือมีความยืดหยุ่น โรงเรียนมีความเป็นอิสระในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเอง แต่ขณะเดียวกันก็มีจุดที่เป็นปัญหา เช่นจากความเป็นอิสระในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาก็ทำให้หลักสูตรของแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกัน เมื่อนักเรียนย้ายโรงเรียนทำให้เกิดปัญหาการเทียบโอนขึ้น เนื่องจากรายวิชาของแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกัน ผลการเรียนที่คาดหวังก็มีหลากหลาย กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ขึ้น โดยมุ่งที่จะช่วยเหลือโรงเรียนและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ มีความแตกต่างจากหลักสูตรเดิมซึ่งได้กำหนดโครงสร้างเวลาเรียนโดยรวม และเวลาเรียนของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ไว้ให้ ระดับประถมศึกษาให้จัดการเรียนการสอนเป็นรายปี ระดับมัธยมศึกษาให้จัดการเรียนการสอนเป็นรายภาค ทั้งนี้โรงเรียนสามารถจัดรายวิชาเพิ่มเติมได้ด้วย นอกจากนี้หลักสูตรได้กำหนดวิสัยทัศน์ เพิ่มสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน ปรับปรุงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ปรับตัวชีวิตช่วงชั้น เป็นตัวชีวิตชั้นปี ระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น ซึ่งสะท้อนถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ช่วยให้เกิดความเป็นเอกภาพและความชัดเจนในการจัดการเรียนการสอนและประเมินผลในแต่ละระดับชั้น เพราะมาตรฐานการเรียนรู้จะสะท้อนให้ทราบว่าต้องการอะไร ต้องสอนอะไร จะสอนอย่างไร และประเมินอย่างไร รวมทั้งช่วยแก้ปัญหาการเทียบโอนระหว่างสถานศึกษากำหนดสาระการเรียนรู้แกนกลางซึ่งเป็นจุดร่วมที่ผู้เรียนทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องเรียนรู้ ปรับเกณฑ์การวัดประเมินผลระดับประถมศึกษาตัดสินผลการเรียนเป็นรายปี แต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เปลี่ยนเป็นการตัดสินผลการเรียนเป็นรายภาค ให้สอดคล้องกับระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อรองรับระบบหน่วยกิตและกำหนดให้บริการสังคม เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและต้องได้รับการประเมินผลอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมเพื่อตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ สพฐ. ๒๙๓/๒๕๕๑ เรื่อง ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ลงวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการเป็นการสร้างกลยุทธ์ใหม่ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคล สังคมไทย ผู้เรียนมีศักยภาพในการแข่งขันและร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในสังคมโลก ปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและยึดมั่นใน การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นไปตามเจตนารมณ์โรงเรียนที่มีความพร้อมใช้หลักสูตรแกนกลาง

การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ในปีการศึกษา ๒๕๕๒ ในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ - ๖ ประกอบด้วย ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้ซึ่งกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ การดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยกาลเวลาตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ เกิดความเข้าใจในตนเองและ

ผู้อื่น มีความ อดทน อดกลั้น ยอมรับใน ความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก^๑

โรงเรียนเป็นสถานที่สำคัญสถาบันหนึ่งของสังคมรองจากสถาบันครอบครัวเกิดขึ้นจากความต้องการของสังคม เพื่อทำหน้าที่หลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้แก่สมาชิกในสังคม โดยให้การศึกษาและอบรมสั่งสอน เพื่อพัฒนาบุคคลให้เจริญงอกงามด้านความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม ศีลธรรม วัฒนธรรมอันดีงามมีความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ และพอใจที่จะฝึกฝนร่วมกัน กระทำภารกิจต่างๆ เพื่อประโยชน์ของสังคมโดยส่วนรวม การศึกษาจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ในสิ่งที่เกิดขึ้นแก่ทุกชีวิตรวมถึงกระบวนการถ่ายทอดความรู้และวัฒนธรรม จึงสามารถกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการสำคัญที่บุคคลนำมาพัฒนาความสามารถทั้งทางด้านทัศนคติ และพฤติกรรมตามค่านิยมของสังคม รวมทั้งกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทั้งสายสามัญ และสายอาชีพ ศีลธรรมและวัฒนธรรมที่สำคัญเป็นเครื่องชี้แนวทางให้ประพฤติปฏิบัติและใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ แก่สังคมโดยส่วนรวม อันเป็นเจตคติที่ดีงามทางด้านความมีน้ำใจ ซึ่งการปฏิบัติต่อส่วนรวมในทางที่ดี ก่อให้เกิดทักษะความคล่อง ความชำนาญ ในการปฏิบัติตามในแนว ทางที่เหมาะสม ตามขอบเขตศีลธรรม ทั้งความประพฤติภายนอกและคุณธรรมภายใน^๒ ถึงปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต เพื่อใช้เป็นแบบแผนและแนวทางในการดำรงชีวิตต่อไปแต่เท่าที่ผ่าน มาจะเห็นว่า การเรียนการสอนยังไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่มีต่อการดำรงชีวิตคือ ไม่ทัน ต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพราะการสอนจะเน้นแต่ทฤษฎีและความรู้ จึงทำให้นักเรียนขาดกระบวนการคิด การวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากนโยบายในการบริหารจัดการศึกษาบางส่วนยังไม่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษา จึงมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้เหมาะสมกับการศึกษาของไทยให้ได้มากที่สุด

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาหลักเบญจศีลเบญจธรรมในพุทธศาสนาเถรวาท การประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรม วิธีการจัดการเรียนการสอนเรื่องการประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ผลการจัดการเรียนการสอนและสภาพปัญหาการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ของคุรุสภาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในโรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ที่โรงเรียนได้นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สร้างแรงจูงใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องความสนใจในแนวคิดของนวัตกรรม และการควบคุมการทำงาน และพัฒนาการเรียนการสอนของทุกสาระการเรียนรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

^๑ กระทรวงกรมวิชาการศึกษาธิการ, **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คุรุสภา ๒๕๕๑), หน้า ๒.

^๒ ประภาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑.

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาการประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ด้านเนื้อหา

การวิจัยมุ่งเน้นเฉพาะหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ในพุทธศาสนาเถรวาท สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน และการประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

๑.๓.๒ ด้านประชากร

๑.๓.๒.๑ ครูผู้สอน จำนวน ๓ คน

๑.๓.๒.๒ นักเรียน จำนวน ๑๘ คน

๑.๓.๒.๓ ผู้ปกครอง นักเรียน จำนวน ๒๕ คน

๑.๓.๒.๔ กรรมการสถานศึกษา จำนวน ๔ คน

๑.๓.๒.๕ พระสงฆ์ จำนวน ๑ รูป

๑.๓.๒.๖ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน ๑ คน

๑.๓.๓ ด้านพื้นที่

โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี

๑.๓.๔ ด้านเวลา ช่วงเวลาที่ดำเนินการ ๑ ปี

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ในพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๔.๒ สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานีเป็นอย่างไร

๑.๔.๓ การประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การประยุกต์ หมายถึง วิธีการ กระบวนการ รูปแบบ ขั้นตอนต่างๆ ที่ครูเลือกสรรแล้วว่าเหมาะสมที่จะนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักเบญจศีลเบญจธรรมในพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

เบญจศีล หมายถึง หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกี่ยวกับข้อละเว้น

๕ ประการ คือ

๑) ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ หมายถึง การไม่ทำร้าย ทรมาน รังแกผู้อื่นหรือสัตว์ทั้งหลายให้ได้รับความเดือดร้อน ไม่ว่าจะด้วยตนเองหรือจ้างวานผู้อื่นให้กระทำ หรือกระทำด้วยวาจา และการคิดอาฆาตพยาบาทผู้อื่นก็เป็นสิ่งควรละเว้น

๒) ละเว้นจากการลักทรัพย์สิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้มาเป็นของตน หมายถึง การไม่ลักขโมย คดโกงยึดเอาทรัพย์ของผู้อื่นมาเป็นของตน โดยวิธีหยิบฉวยหรือล่อลวงให้ผู้อื่นมอบทรัพย์สิ่งของแก่ตน นอกจากนี้ยังจ้องละเว้นการมีจิตละโมภอยากได้สิ่งของผู้อื่นโดยวิธีการไม่สุจริตอีกด้วย

๓) ละเว้นจากการประพฤตินิดในกาม หมายถึง การไม่ล่วงละเมิดบุคคลที่มีใช้คู่ครองของตนในทางชู้สาว ด้วยกาย วาจา ใจ

๔) ละเว้นจากการพูดเท็จ หมายถึง การไม่พูดในสิ่งที่ไม่เป็นความจริง ไม่พูดส่อเสียดผู้อื่นได้รับความเสียหาย ไม่พูดคำหยาบ และไม่พูดเพื่อเจือไร้สาระ ไม่มีประโยชน์

๕) ละเว้นจากการดื่มเครื่องดองของเมา หมายถึง การไม่ดื่มสุราและสิ่งเสพติดอื่นๆ เช่น ฝิ่น กัญชา เฮโรอีน ยาบ้า ตลอดจนการดมกาว ทินเนอร์และไอระเหยต่างๆ ซึ่งจะทำให้ขาดสติและกระทำความชั่วได้โดยง่าย

เบญจธรรม หมายถึง หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับข้อควร

ปฏิบัติ ๕ ประการ คือ

๑) เมตตา กรุณา หมายถึง ความรักความปรารถนาดีต่อผู้อื่นและความสงสารคิดช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ ซึ่งเป็นธรรมะคู่กันและสนับสนุนซึ่งกันและกัน (ฆ่าสัตว์ เบียดเบียน)

๒) สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเลี้ยงชีพในทางที่ชอบประกอบด้วยธรรม คู่และสนับสนุนศีลข้อสอง (ลักทรัพย์ ฉ้อโกง)

๓) กามสังวร หมายถึง การสำรวมระวังในความต้องการ (สทวารสันโดษ , ปติวัตร) คู่กับศีลข้อสาม (การข่มเหงน้ำใจกัน)

๔) สัจจะ หมายถึง ความจริงใจความมีสัตย์มีความจริงใจ พูดจริง ทำจริง คู่กับศีลข้อสี่ (โกหก)

๕) สติ สัมปชัญญะ หมายถึง มีความระลึกได้ รู้สึกตัวอยู่เสมอ คู่กับศีลข้อห้า (ทำให้ตนเองขาดสติ)

คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี ได้แก่การปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางศาสนาที่บุคคลส่วนใหญ่ยอมรับว่าเป็นสิ่งดีงาม ซึ่งเป็นความปรารถนาที่ส่งผลให้เกิดการกระทำที่เป็นประโยชน์ความดีที่แท้จริงต่อตนเองและสังคม

จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม

นักเรียน หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนบ้านคำฆ่า ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖

โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนบ้านคำฆ่า ที่นำหลักธรรมมาประยุกต์เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

ครู หมายถึง ผู้ปฏิบัติหน้าที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนในโรงเรียนบ้านคำฆ่า

ผู้บริหาร หมายถึง หัวหน้าสถานศึกษาที่ทำหน้าที่บริหารงานทั้ง ๔ งาน ภายในโรงเรียนบ้านคำฆ่า

พระสงฆ์ หมายถึง พระวิทยากรสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนบ้านคำฆ่า

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กระทรวงศึกษาธิการ ในตำราหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้ระบุไว้ว่า “การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ในปีการศึกษา ๒๕๕๒ ในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ - ๖ ประกอบด้วย ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้ซึ่งกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ การดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยกาลเวลาตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ เกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น มีความ อดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก”^๓

พะยอม แก้วกำเนิด ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนว่า “กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระที่มีจุดมุ่งหมายที่สร้างคนให้เป็นพลเมืองดีและเป็นสมาชิกที่มีคุณค่าแก่สังคม โดยธรรมชาติของสาระเป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตถึงปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต เพื่อใช้เป็นแบบแผนและแนวทางในการดำรงชีวิตต่อไปแต่เท่าที่ผ่านมาจะเห็นว่า การเรียนการสอนยังไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่มีต่อการดำรงชีวิตคือ ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพราะการสอนจะเน้นแต่ทฤษฎีและความรู้ จึงทำให้นักเรียนขาดกระบวนการคิด การวิเคราะห์การแก้ปัญหา และการปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากการที่ครูมีกระบวนการสอนไม่เหมาะสม”^๔

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงกล่าวถึงศีล “ศีลเป็นข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานแรกของพระพุทธศาสนา หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าข้อปฏิบัติของความเป็นคนก็ได้ เพราะฉะนั้น ศีล โดยเฉพาะศีลห้าจึงเป็นมนุษยธรรมเป็นธรรมของมนุษย์

^๓ กระทรวงกรมวิชาการศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๔.

^๔ พะยอม แก้วกำเนิด, หลักการของหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาฉบับปรับปรุง ๒๕๔๓, (กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓), หน้า ๗.

หมายความว่าคนเราจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น มิใช่ว่าจะเกิดมามีรูปร่างหน้าตาเป็นมนุษย์เท่านั้น จะต้องมียธรรมคือ ศิลป์ สำหรับมนุษย์อีกด้วย”^๕

ศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งประเทศไทย กล่าวถึงอานิสงส์ แห่งการรักษาศีลว่า^๖ ศิลป์มีความไม่เดือดร้อนใจเป็นอานิสงส์ มีความไม่เดือดร้อนใจเป็นผล อนึ่งศิลนั้นมีคุณค่าหรือคุณสมบัตินี้ประจำตัว ถึงใครจะรักษาหรือไม่รักษาศีลก็ตาม คุณค่านั้นยังอยู่กับตัวศิลนั้น เหมือนกันหมด เหมือนยามีสรรพคุณในการรักษาโรคประจำอยู่ตัว คุณค่าหรือคุณสมบัติของศิล คือ

๑) มลวิโสธน์	เป็นเครื่องชำระมลทิน
๒) ปริพาหุปสมน์	เป็นเครื่องระงับความเร่าร้อน
๓) สุจิตนธวายน	เป็นเครื่องทำให้กลิ่นสะอาดฟุ้งไป
๔) สคคณิพพานาธิคมปาย	เป็นวิธีเข้าถึงสวรรค์และพระนิพพาน
๕) โสภาลงการปสาธน์	เป็นเครื่องประดับอันงดงาม
๖) ภยวิธมน	เป็นเครื่องกำจัดภัยอันตราย
๗) กิตติชนน์	เป็นสิ่งที่ทำให้มีชื่อเสียง
๘) ปาโมชซ์	เป็นสิ่งที่ทำให้รื่นเริง”

อาจารย์ ชุมสาย ณ อยุธยา กล่าวไว้ว่า “เยาวชนในปัจจุบันมีความต้องการสูงมากอยากได้ อยากมีในวัตถุ จนบางครั้งอาจนำมาซึ่งอันตรายต่อสังคม เพราะบางคนยังหาเงินเองไม่ได้ก็จะทำให้เขาเกิดความเครียด เมื่อเครียดแล้วหาทางออกไม่ได้ก็หันไปพึ่งสุรายาเสพติดโดยคิดว่าสิ่งเหล่านั้นสามารถช่วยลดความเครียดได้ แต่พอฤทธิ์ของสิ่งนั้นเมาหมดไปกลับทำให้ยิ่งเครียดขึ้นอีก และต้องหาเงินให้มากขึ้น เพื่อที่จะคลายความเครียด บางคนถึงกับหันไปขายยาบ้าเอง บางคนขายตัวเพื่อจะได้เงินมาใช้ในที่สุด สังคมไทยก็จะล่มสลาย สาเหตุของความทุกข์ก็คือ กิเลส หรือความต้องการที่ไม่มีขอบเขต เมื่อเราลดความต้องการลงมา เราก็จะมีความสุขมากขึ้น โรงเรียนจึงต้องฝึกให้นักเรียนมีเพดานความต้องการทุกคนต้องรู้จักพอ อย่าให้ความต้องการทะลุเลยขึ้นไป เศรษฐกิจพอเพียงขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลมหาราช คือทางออกที่ดีที่สุดของสังคมไทย”^๗

“ คนมีศีลธรรมหรือมีมนุษยธรรมที่เรียกได้ว่าเป็นอารยชน มีธรรม คือมีคุณสมบัตินี้ คือ มีกายสุจริตทั้งสาม คือ มีความประพฤติดีประพฤติดชอบ ๓ ประการ

- ๑) กายสุจริต ความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ตั้งามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย
- ๒) วจีสจฺจฺริต ความสุจริตทางวาจา ทำสิ่งที่ตั้งามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจา

^๕ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน), มนุษยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: ชวนการพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๑๑.

^๖ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก(เจริญ สุวฑฺฒโน), คู่มือการศึกษา สัมมาปฏิบัติไตรสิกขา, พิมพ์ครั้งที่ ๖ ศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งประเทศไทย, (นครปฐม : เพชรเกษมพริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๕๓), หน้า ๔.

^๗ อาจารย์ ชุมสาย ณ อยุธยา, คุณธรรมนำความรู้, รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น, ๒๕๕๐), หน้า ๒-๔.

๓) มโนสุจริต ความสุจริตทางใจ ทำสิ่งที่ตั้งามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ”^๘

“ การกระทำที่เป็นไปโดยปรกติสุขของมนุษย์แล้วเรียกว่าศีลธรรม”^๙

บุญมี แทนแก้ว กล่าวไว้ในหนังสือจริยศาสตร์ถึงเบญจศีล และเบญจธรรมว่า บางทีเรียกว่า “มนุษย์” เพราะเป็นธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพราะคำว่า มนุษย์ หมายความว่า ผู้มีจิตใจสูง เบญจศีล เบญจธรรม ดังกล่าวบางทีเรียกว่า “เบญจกัลยาณธรรม” หมายถึงธรรมที่ทำให้บุคคลให้เป็นงามหรือคนดี^{๑๐}

พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ วรทสสี ป.ธ.๙) ได้ให้ความหมาย เบญจศีล ไว้ว่า คำว่า **เบญจ**(บาลีว่า ปัญจ) แปลว่า ห้า **ศีล** แปลว่า ปกติ คือความปกติเรียบร้อยแห่งกายวาจา แปรรวมว่า ปกติห้าอย่าง เป็นหลักปฏิบัติสำหรับขจัดความชั่วทางกายและวาจา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “มนุษยธรรม” แปลว่า ธรรมสำหรับมนุษย์ (ผู้มีจิตใจสูง) หรือเป็นธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดเป็นมนุษย์ เพราะผู้จะเกิดเป็นมนุษย์ได้นั้น ต้องเป็นผู้รักษาศีล ๕ อย่างบริบูรณ์มาก่อนศีล ๕ อย่างนั้น คือ^{๑๑}

๑) **ปาณาติปาตา เวรมณี** ตั้งใจเว้นจากการทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป

๒) **อทินนาทานา เวรมณี** ตั้งใจเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ด้วยอาการแห่งขโมย

๓) **กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี** ตั้งใจเว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม

๔) **มุสสาวาทา เวรมณี** ตั้งใจเว้นจากการพูดเท็จ

๕) **สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา เวรมณี** ตั้งใจเว้นจากดื่มน้ำเมาคือสุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

คำว่า “ธรรม” คือ สภาพที่ทรงสัตว์โลกไว้ ไม่ให้ตกไปสู่ที่ชั่ว เบญจธรรม จึงหมายถึงหลักปฏิบัติที่ทรงสัตว์โลกไว้ไม่ให้ตกไปสู่ที่ชั่วเป็นความประพฤติที่ตั้งาม ๕ ประการส่วนบุคคล ผู้ตั้งอยู่ในเบญจธรรมนี้ เป็นคนมีความประพฤติดีงาม เป็นที่นิยมนับถือของคนทั่วไป เรียกว่า “กัลยาณชน” เบญจธรรมทั้ง ๕ นี้ เป็นเครื่องอุดหนุนศีลให้มองใสยิ่งขึ้น เบญจธรรม ๕ ประการ มีดังนี้^{๑๒}

๑) **เมตตากรุณา** ความรักความปรารถนาดี และความสงสารคิดช่วยเหลือให้พ้นทุกข์

๒) **สัมมาอาชีวะ** การประกอบอาชีพสุจริตด้วยความเพียร

๓) **กามสังวร** ความไม่มกมากในกามารมณ์ รู้จักรงับใจได้ไม่เป็นทาสของราคะ

๔) **สังจະ** ความมีสัตย์ พูดจริง พูดตรง พูดคำที่มีประโยชน์และเป็นธรรม

^๘ (ที.ปา.๑๑/๒๒๘/๒๒๗)

^๙ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินทปัญโญ). เพียงแต่เกิดมาเป็นคน, พิมพ์ครั้งที่ ๑. (กรุงเทพมหานคร : ซี แอนด์ เอ็น บุ๊ค, ๒๕๔๙), หน้า ๑๔๗.

^{๑๐} บุญมี แทนแก้ว, **จริยศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไอ.เอส.พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔๕.

^{๑๑} พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ วรทสสี ป.ธ.๙). **เบญจศีลเบญจธรรม อุดมชีวิตของมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นบุญ, ๒๕๓๗), หน้า ๓๐.

^{๑๒} พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ วรทสสี ป.ธ.๙), **เบญจศีลเบญจธรรม อุดมชีวิตของมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร : จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ต้นบุญ, ๒๕๓๗), หน้า ๓๙.

๕) สติ ความมีสติรอบคอบ ไม่ปล่อยใจให้ตกเป็นทาสของความชั่ว และสิ่งเสพติดต่างๆ เบญจศีลเบญจธรรม เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมกันคือ เบญจศีล เป็นหลักกตเวณิ์ เบญจธรรม เป็นหลักปฏิบัติ

สรุปได้ว่า เบญจศีลเบญจธรรม นี้เป็นกรอบและวิธีในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง อันครุผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันปลูกฝังหล่อหลอมจิตใจของเยาวชนให้เป็นผู้มี “มนุษยธรรม” และ “กัลยาณชน” ในลักษณะให้ฝังลึกตั้งแต่วัยเด็กเพราะถือว่าเป็นไม้อ่อนดัดได้ง่าย และชอบเลียนแบบผู้ใหญ่ที่อยู่ใกล้ชิด ที่สำคัญที่สุดการคอยชี้แนะในรายละเอียดหรือข้อปลีกย่อยต่างๆ ตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม ควรปลูกฝังในลักษณะกระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีหรือแม่พิมพ์ที่ดีนั่นเอง การทำให้ดู อยู่ให้เห็น เพื่อให้เยาวชนได้ยึดถือเป็นแนวทางการปฏิบัติคุณลักษณะที่สังคมต้องการ คือ

๑) มีจิตใจอ่อนโยน มีเมตตากรุณาต่อบุคคลและสัตว์อื่น ไม่ดูร้ายไม่หยาบกระด้าง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นนิจ

๒) มีนิสัยรักการเรียน รักการประกอบอาชีพสุจริต เห็นโทษของการประกอบอาชีพทุจริต ไม่มีมือไวใจเร็วในทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่น

๓) มีความละเอียดในการแสดงกามารมณ์ประเจิดประเจ้อ มีความข่มใจข่มอารมณ์ในเรื่องเพศไม่ตกเป็นทาสกามารมณ์ ไม่ฟุ้งซ่าน คิดมากในเพศตรงข้าม ความจริงใจ มีวาจาอ่อนหวาน นิมนวล เป็นคนพูดตรง พูดจริง ไวใจได้ เป็นคนมีปากเป็นเสน่ห์ มีคนเชื่อถือ

๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย

๑.๗.๑ วิธีการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ

๑.๗.๑.๑ การศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research)

- ๑) ศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก
- ๒) ศึกษาเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักเบญจศีลเบญจธรรมในพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๗.๑.๒ การศึกษาภาคสนาม (Field Study)

การศึกษาภาคสนาม (Field Study) คือการเก็บข้อมูลด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview)

๑.๗.๒ กลุ่มประชากร

๑.๗.๒.๑ ประชากรทั้งหมด

๑.๗.๒.๒ ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

๑.๗.๓ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants)

๑.๗.๓.๑ ผู้บริหารโรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี

๑.๗.๓.๒ ครูโรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี

๑.๗.๓.๓ นักเรียนโรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี

๑.๗.๓.๔ กรรมการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล
จังหวัดอุบลราชธานี

๑.๗.๓.๕ พระสงฆ์สำนักปฏิบัติธรรมป่าช้าบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล
จังหวัดอุบลราชธานี

๑.๗.๓.๖ ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัด
อุบลราชธานี

๑.๗.๔ เครื่องมือการวิจัยภาคสนาม (เชิงคุณภาพ)

๑.๗.๔.๑ แบบสัมภาษณ์

๑.๗.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑.๗.๕.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

๑.๗.๕.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์

๑.๗.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

๑.๗.๖.๑ การวิเคราะห์ข้อมูล จากเอกสาร

๑.๗.๖.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

๑.๗.๖.๒ สรุปผล ข้อเสนอแนะ

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

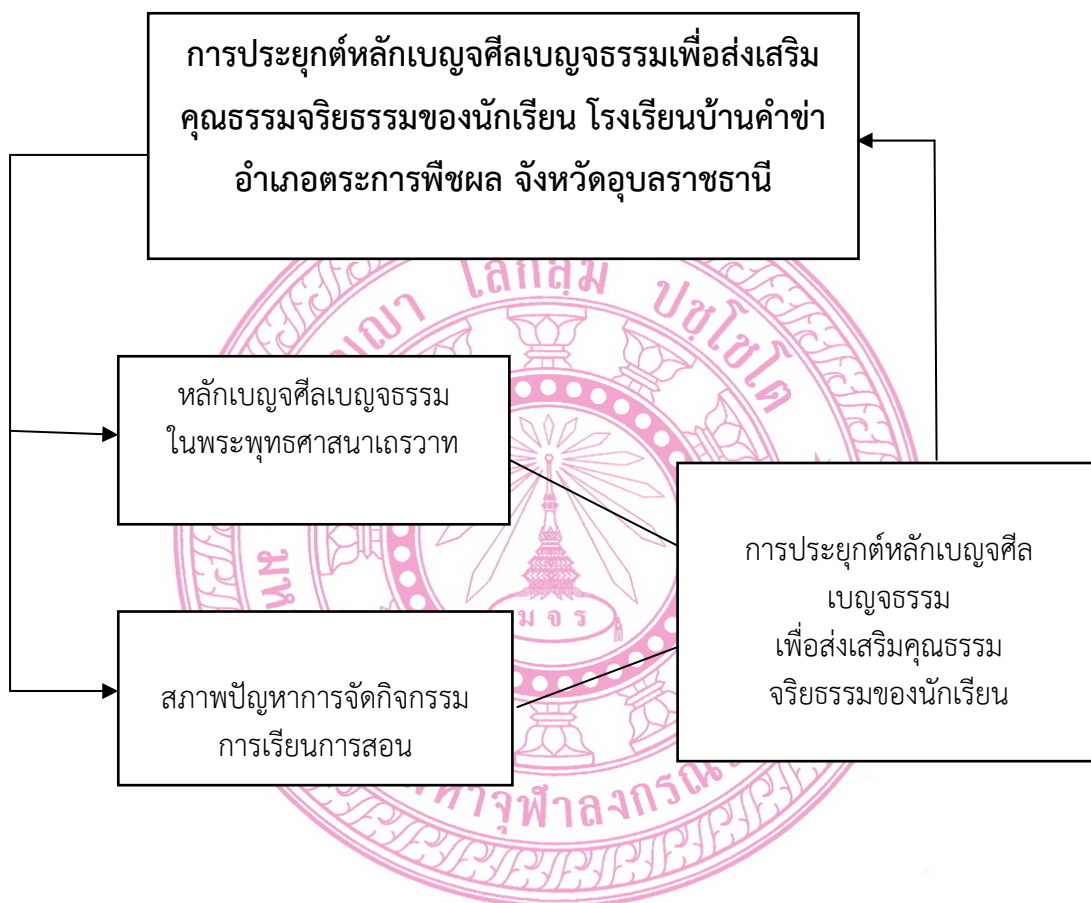
๑.๘.๑ ทำให้ทราบหลักเบญจศีลเบญจธรรมในพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อส่งเสริมคุณธรรม
จริยธรรม

๑.๘.๒ ทำให้ทราบสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อ
ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

๑.๘.๓ ทำให้ทราบแนวการประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อการส่งเสริมคุณธรรม
จริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

๑.๙ กรอบแนวคิดที่ศึกษาการประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

บทที่ ๒

หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ในพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทที่ ๒ นี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา ๓ ประเด็นหลักคือ (๑) เบญจศีล หรือ ศีล ๕ (๒) เบญจธรรมหรือกัลยาณธรรม ๕ และ (๓) แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมในพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑ เบญจศีล หรือ ศีล ๕

เบญจศีล หรือ ศีล ๕ คือการรักษากาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อยเป็นหลักการดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐานตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ในสังคมเป็นข้อบังคับในการประพฤติปฏิบัติให้ตั้งอยู่ในคุณงามความดีไม่กระทำชั่วทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ อันจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อตนเองและผู้อื่น เบญจศีล หรือ ศีล ๕ นี้ผู้วิจัยได้ศึกษาความหมาย ความสำคัญ แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติ องค์ประกอบ โทษแห่งศีลวิบัติ อานิสงส์ของศีล ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของศีล

ศีลหมายถึง ข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม นอกจากนี้ศีลยังหมายถึงความเย็นของศีระชะ ความเกษม สุข ความสำรวม และความไม่ก้าวล่วงละเมิด^๑ มีการสำรวมกายวาจาของตนให้มีความสงบเรียบร้อยพูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่น่าประโยชน์มาสู่ตนและผู้อื่น”^๒

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^๓ ได้จำกัดนิยามศีลในพจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ว่าศีลคือความประพฤติดีทางกายและวาจา การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่ปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาและอาชีพ

พระวินัยธรรมานิตย์ ติสาโร^๔ ได้กล่าวว่าศีลข้อประพฤติข้อปฏิบัติ สำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีและนอกจากนี้ ศีลยังแปลอีกได้หลายความหมาย เช่นแปลว่า เย็น ศีระชะ เกษม สุข อดทน ความสำรวม และความก้าวล่วงละเมิด เป็นต้น

^๑ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **เบญจศีลเบญจธรรม เล่ม ๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๙.

^๒ พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), **นิเทศธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: อีรพวงษ์การพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๓๗-๓๘.

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๑), หน้า ๓๙๑.

^๔ วินัยธรรมานิตย์ ติสาโร, **คู่มือธรรมศึกษาขั้นตรี**, (นครปฐม :ธรรมเมธี, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้แสดงความหมายของศีล ไว้ดังนี้ “ศีล (สึล) ข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนาที่กำหนดการปฏิบัติกายและวาจา เช่น ศีล ๕ ศีล ๘ การรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย เป็นธรรมข้อ ๑ ในทศพิธราชธรรม”^๕

อภิญาตน์ โปธิสถาน^๖ ได้กล่าวว่าศีล เป็นคำสันสกฤต ตรงกับคำบาลีว่า สึล ซึ่งมีความหมายหลายประการ ดังนี้

๑) ศีล หมายถึง “ปกติ” สิ่งใดปกติสิ่งนั้นย่อมไม่มีโทษ คือปกติแห่งกายและวาจาของบุคคลซึ่งโดยปกติหรือในภาวะปกติแล้วจะสงบ เย็น ไม่รุกรานเบียดเบียนทำร้ายใคร ๆ ทางกายและวาจา แต่เมื่อสูญเสียปกติ คือไม่มีศีลก็จะแสดงอาการไม่สงบ เย็น เบียดเบียน ทำร้ายผู้อื่น ทางกายและวาจา ด้วยอำนาจของจิตใจภายในที่ถูกทำให้ผิดปกติไป เพราะอำนาจแห่งโลภะ โทสะ และโมหะ ดังนั้น โดยทั่วไปศีลจึงแปลกันว่า “ปกติ”

๒) ศีล หมายถึง “เจตนาคิดตั้งใจงดเว้น” เป็นการตั้งใจงดเว้นจากการทำชั่วต่างๆ โดยมีจุดเริ่มต้นแรกคือการคิดตั้งใจจะงดเว้นทำความชั่ว โดยภายในจิตใจเต็มไปด้วยหลักกรรมสองประการ คือ “hiri” ความละอายแก่ใจ และ “โอตตปปะ” ความเกรงกลัวต่อผลบาป

๓) ศีล หมายถึง “การสำรวมระวัง” คือการสำรวมระวัง งดเว้น ไม่ล่วงละเมิด ๕ อย่าง คือ (๑) สำรวมระวังในสิกขาบท (๒) สำรวมอินทรีย์ (๓) ญาณสังวร คือ สำรวมระวังด้วยปัญญา (๔) ชั้นตีสังวรคืออดทนต่อเวทนา และความอยากความใคร่ต่างๆ (๕) วิริยสังวร คือพยายามขับไล่กุกุศลธรรมทั้งหลายให้สิ้นจากชั้นสันดานและเพียรเจริญกุศลให้องงามพร้อมทั้งพยายามเลี้ยงชีวิตด้วยชอบ

๔) ศีล หมายถึง “การไม่ล่วงละเมิดข้อบัญญัติห้ามทั้งกายและวาจาของผู้รับศีล” (อวีติกกมะ) คือไม่ล่วงละเมิดสิกขาบท ข้อห้าม ระเบียบ กฎเกณฑ์ ต่าง ๆ

พระพุทธโฆสจารย์^๗ ได้ให้ความหมายของศีลในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่า ชื่อว่าศีลคือ เจตนา เจตสิก สังวร และการไม่ล่วงละเมิด กล่าวคือ

๑) เจตนาชื่อว่าศีล ได้แก่เจตนาของบุคคลผู้งดเว้นจากบาปธรรมมีปาณาติบาตเป็นต้น อยู่หรือ เจตนาของบุคคลผู้กำลังบำเพ็ญวัตรปฏิบัติอยู่

๒) เจตสิกชื่อว่าศีล ได้แก่วีรติเจตสิกของบุคคลผู้งดเว้นจากบาปธรรม อีกประการหนึ่ง ได้แก่เจตนาในกรรมบท ๗ ของบุคคลผู้ละอยู่ซึ่งบาปธรรมทั้งหลายมีปาณาติบาตเป็นต้น เจตสิกชื่อว่าศีลได้แก่ กุศลธรรมทั้งหลายคือความไม่โลภ ความไม่พยาบาท ความเห็นชอบ

๓) สังวรชื่อว่า ศีล คือ ปาติโมกขสังวร๑ สติสังวร๑ ญาณสังวร๑ ชั้นตีสังวร๑ และ วิริยสังวร๑

^๕ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร :นาน มีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๙๕๗.

^๖ อภิญาตน์ โปธิสถาน, พุทธศาสนแนวปฏิบัติเพื่อชีวิต, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ,๒๕๕๑), หน้า ๒๑๒ - ๒๑๓.

^๗ พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุทธจาจารย์ (อจ อาสภมหาเถร),พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธนาเพชรจำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐-๑๑.

๔) อวีติกกมศีล (การไม่ล่วงละเมิด) ชื่อว่าศีล ได้แก่ การไม่ล่วงละเมิดที่เป็นไปทางกาย และเป็นไปทางวาจาของบุคคลผู้สมาทานศีล

นอกจากนี้ ท่านได้ให้ความหมายไว้อีกว่า คำว่า “ศีล” นี้ แปลว่า ปกติ คือทำกายและวาจาให้เป็นปกติให้เรียบร้อย ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้ใด แปลว่า เย็น คือทำให้เป็นคนเยือกเย็น ทำให้เย็นกาย เย็นใจ ไม่ต้องเดือดร้อนเพราะขาดศีล แปลว่า เกษม คือปลอดภัย ทำให้เบากายเบาใจ อีกอย่างหนึ่ง คำว่าศีลนี้ มีความหมายเป็น สีสณะ กล่าวคือเป็นมูลราก ส่วนคำว่า “สีสณะ” นี้ ก็คือ กิริยาที่รวมเอาไว้อย่างดี หมายถึงความที่กรรมในทวารมีกายกรรมเป็นต้น ไม่กระจัดกระจายโดยความ มีระเบียบอันดีอย่างหนึ่ง คือความเข้าไปปรับไว้ หมายถึง ความเป็นที่รองรับโดยความเป็นที่ตั้งอาศัย แห่งกุศลธรรมทั้งหลาย

พระอุปติสสเถระได้ให้ความหมายศีลในคัมภีร์วิมุตติมรรคว่า ศีล หมายถึงเย็น ปกติตามธรรมชาติของสุขและทุกข์ อนึ่งศีลหมายถึงศรัทธา ความเย็นและสันติ

ดังนั้นศีลจึงหมายถึงการสำรวมกาย วาจา และใจให้มีความสงบเรียบร้อยภายใน กุฎระเปียบข้อบังคับที่ได้วางเอาไว้เป็นกฎระเบียบทางธรรมของสังคม

สรุป การประพฤติปฏิบัติทั้งทางกาย วาจา และทางใจ ในทางที่ดีถือว่าเป็นปกติของมนุษย์ ถ้ามนุษย์คนไหนประพฤติปฏิบัติผิดศีลถือว่ามนุษย์คนนั้นผิดปกติ ศีลยังหมายถึงการงดเว้นจากการทำบาปทั้งปวง ให้มนุษย์มีความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ไม่เบียดเบียนกันและกัน

๒.๑.๒ ความสำคัญของศีล

ศีล มีความสำคัญต่อทุกศาสนา เพียงแต่เรียกศีลมีลักษณะแตกต่างกัน เช่น ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “ศีล” ส่วนศาสนาคริสต์เรียกว่า “บัญญัติ ๑๐ ประการ” ศาสนาอิสลาม เรียกว่า “บทบัญญัติ ๕ ประการ” และการถือศีลอด ส่วนศาสนาฮินดูเรียกว่า “กฎสำหรับบรรณะ” ดังนั้น ทุกศาสนามีศีลเป็นเอกลักษณ์เป็นหลักปฏิบัติก็เช่นเดียวกัน ศีล ในทางพระพุทธศาสนามีความสำคัญดังต่อไปนี้

- ๑) ศีลมีความสำคัญต่อการควบคุมกาย วาจา และใจของคนให้เรียบร้อย สงบร่มเย็น และเป็นสุข
- ๒) ศีล มีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม หากคนในสังคม กลุ่มคนขาดศีล สังคมกลุ่มคนนั้น ๆ ก็ไม่น่าอยู่จะมีปัญหาไม่รู้จบสิ้น
- ๓) ศีล เป็นระบบการควบคุมและข้อเภาลพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต มีผลต่อกิจกรรม พิธีกรรม พฤติกรรม ความเป็นไปของคนในสังคม
- ๔) ศีล มีความสำคัญและเป็นหัวใจในการปฏิบัติธรรมต้นสำคัญยิ่ง ตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะศีลคือ สิ่งที่จะต้องมาก่อน คือ ศีล สมาธิ และปัญญา

^๔ พระอุปติสสเถระ, วิมุตติมรรค, แปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ, พิมพ์ครั้งที่ ๘ (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑.

๕) ศิล มีความสำคัญต่อความเป็นมนุษย์ของคน คนกับมนุษย์จะมีความเหมือนกันเพียงร่างกายแต่จะแตกต่างกันที่จิตใจคือมีศิลปะ^๙

สรุปความสำคัญของศิลปะ ๕ คือ หลักปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งบุคคลใดได้ปฏิบัติแล้วย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำให้สังคมมีแต่ความสงบสุข มีความรักความเสียสละ ไม่เป็นผู้ทำลายสังคม และเป็นผู้ที่ไม่ทำลายตัวเอง การปฏิบัติเบญจศิลนั้นว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เนื่องจากศิลปะ ๕ เป็นหลักเบื้องต้นแห่งการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการบรรลุธรรมทางพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดความสงบ สันติ เป็นการขจัดกิเลสเบื้องต้นให้สิ้นไป

๒.๑.๓ แนวคิดของเบญจศิลเกี่ยวกับการปฏิบัติ

พฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข เพราะเมื่อบุคคลผู้รักษาศิล ๕ ย่อมสามารถควบคุมกายวาจาให้สงบเรียบร้อย เว้นจากการประพฤติก่อให้เกิดความเรียบร้อยแห่งปัจเจกบุคคล ดังนี้

เบญจศิล คือ “กรุธรรมแปลว่าการรักษาศิล ๕ ให้มีความบริสุทธิ์อยู่เสมอ” ซึ่งเป็น “วินัยของคฤหัสถ์ที่เป็นกฎระเบียบข้อบังคับตนเองไม่ปฏิบัติในสิ่งที่ทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น”^{๑๐}

ศิลปะ ๕ หรือเบญจศิล คือ ความประพฤติชอบทางกาย และวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาปฏิบัติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ศิลนั้น มี ๕ ประการ ดังนี้^{๑๑}

- ๑) เว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิต
- ๒) เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยอาการเป็นโจร
- ๓) เว้นจากการประพฤตินิคมในกาม
- ๔) เว้นจากการกล่าวคำเท็จ
- ๕) เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย

หนังสือเรียนนักรธรรมชั้นตรีได้กำหนดจำกัดนิยามของศิลปะ ๕ ดังนี้

ศิลปะข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี แปลว่า เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์รวมถึงการไม่ทำร้ายร่างกายผู้อื่นให้ได้รับความเจ็บปวดทรมาน

ศิลปะข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณี แปลว่า เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการถือเอา สิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ด้วยอาการแห่งขโมย ที่เรียกว่า อวหาร ๑๓ อย่าง รวมไปถึงการทำมาหาเลี้ยงชีพในทางที่ผิดกฎหมายและศีลธรรม

ศิลปะข้อที่ ๓ กามเมสุมิจฉาจารา เวรมณี แปลว่า เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤตินิคมในกาม คือ ตั้งใจงดเว้นจากการเสพกามในทางที่ผิดศีลธรรม เช่น การมีเพศสัมพันธ์กับคนที่ไม่ใช่คู่ครองของตน ช่มชู้น ล่วงละเมิดทางเพศเยาวชนหรือคนที่เป็นเชื้อสายของตน

^๙ สำลี รักสุทธี, ศิลสุดท้ายอดวินัยขอศาสนาพุทธ.(กรุงเทพมหานคร : พัฒนาการศึกษา,๒๕๔๓),หน้า ๑๓ - ๑๔.

^{๑๐} พ.ธ.(ไทย) ๕๒/๒๒๘/๑๘๓.

^{๑๑} พ.ธ.บ. (ไทย) ๓๑/๔๑/๖๒.

ศีลข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวรมณี แปลว่า เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดปด คือ ตั้งใจงดเว้นจากการพูดที่ไม่ตรงตามความเป็นจริง รวมไปถึงการไม่เขียน หรือการแสดงกิริยา ท่าทาง เช่น โบกมือ สั่นศีรษะ เพื่อให้เขาเข้าใจคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง

ศีลข้อที่ ๕ สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี แปลว่า เจตนาเป็นเครื่องงดเว้น จากการดื่มสุราเมรัยและเสพของมีนเมาทุกชนิด คือ ตั้งใจงดเว้นไม่ดื่มสุรา และไม่เสพ สิ่งเสพติดทุกชนิด ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความประมาทขาดความยั้งคิด ผู้ที่เมามายขาดสติ ย่อมสามารถทำ ความชั่วร้ายแรงได้ทุกอย่าง แม้กระทั่งฆ่ามารดา บิดาของตน ศีล ๔ ข้อ เบื้องต้นก็ไม่อาจรักษาได้^{๑๒}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๑๓} กล่าวว่าศีล ๕ ได้แก่

๑) ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากปาณาติบาต คือไม่ทำลายชีวิต จับเอาสารว่า ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตร่างกาย

เว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิต หมายเอาทั้งมนุษย์และสัตว์ดิรัจฉาน ที่ยังมีชีวิตอยู่แม้ที่สุดซึ่งยังอยู่ในครรภ์ทุกประเภทไม่มีกำหนด ศีลข้อบัญญัติขึ้นเพื่อหวังจะให้รู้จักปลุกเมตตาจิตในสัตว์ทุกจำพวก เพราะเมตตาจิตนี้เป็นความดีสามารถมีทั่วไปทั้งในหมู่มนุษย์และสัตว์ดิรัจฉานเช่น การเลี้ยงดูลูกของตัวเองด้วยความรัก แต่เมตตาจิตใจในหมู่มนุษย์สามารถขยายไปถึงหมู่มนุษย์ด้วยกันอื่นๆ อีกมากมายไม่จำกัด และตลอดถึงสัตว์ดิรัจฉานด้วย

การอบรมให้เมตตาจิตเกิดขึ้น เมื่อขยายออกไปมากเพียงใด ก็จะแผ่ความสุขให้เกิดมีแก่สรรพสัตว์มากเพียงนั้น เรายังร่างกายรักชีวิตและกลัวภัยต่างๆ อันจะทำอันตรายแก่ร่างกายและชีวิต ต้องคอยระวังหลบหลีกอยู่เสมออันใด มนุษย์และสัตว์ดิรัจฉานอื่นๆ ก็ฉนั้น ผู้ที่เลี้ยงเห็นแต่ความสุขของตัวเองอย่างเดียว ไม่แลเหลือถึงสุขของผู้อื่นบ้าง ขาดเมตตาจิตคิดตัดสุขของผู้อื่นเสียสิ้นบ้าง ผู้ฉนั้นเชื่อว่าประพฤติผิดจากคลองธรรม มิใช่จะห้ามแต่เพียงการฆ่ามนุษย์อื่นเท่านั้น แม้การฆ่าตัวเองก็ไม่สมควร ผู้ฆ่าตัวตายถือว่าเป็นผู้สิ้นคิดแล้วเป็นที่ดูหมิ่นของคนทั้งปวง ทำให้เกิดความอับอายขายหน้าแก่วงศ์ตระกูลและพวกพ้องของตน เกิดมาเป็นคนแล้ว ถึงจะตกทุกข์ได้ยากเพียงใดก็ไม่ควรทำเช่นนั้น เพราะการเกิดเป็นมนุษย์เป็นสมบัติที่ได้โดยยากเมื่อได้แล้ว ก็ไม่ควรปล่อยให้เสียเปล่าจากประโยชน์ถึงชีวิตจะสั้นไป ก็ให้สั้นไปด้วยดีในทางนิกปรชาญ์สรรเสริญ

๒) อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากอทินนาทาน คือ ไม่เอาของที่เขามีได้ให้ หรือไม่ลักขโมย จับเอาสารว่า ความประพฤติหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านทรัพย์สินและกรรมสิทธิ์

เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยอาการเป็นโจร กิริยาที่ถือเอาหมายถึงการถือเอาด้วยอาการเป็นโจร สิ่งของที่เขาไม่ได้ให้หมายถึง สิ่งของที่มีเจ้าของ ทั้งที่มีวิญญูณและไม่มีวิญญูณอันเจ้าของไม่ได้ยกให้เป็นกรรมสิทธิ์และสิ่งของที่ไม่ใช่ของใคร แต่มีผู้รักษาหวงแหน ได้แก่ สิ่งของที่อยู่บูชาบูชานียวัตถุในศาสนานั้นๆ และสิ่งของที่เป็นของกลางในหมู่มนุษย์อันไม่พึงแบ่งกันทรัพย์สินที่ได้มาด้วยโจรกรรมเช่นนี้ ไม่ทำความสุขให้เกิดแก่ผู้ใด เหมือนทรัพย์สินที่หามาได้ในทางสุจริต ผู้ที่

^{๑๒} คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเชียง, หนังสือเรียนนักเรียนชั้นตรี ฉบับมาตรฐาน บูรณาการชีวิต วิชา ธรรมวิภาค, (กรุงเทพมหานคร : เสียงเชียง, ๒๕๔๙), หน้า ๓๘๓-๓๘๖.

^{๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด), ๒๕๕๒, หน้า ๗๖๙-๗๗๐.

หาเลี้ยงชีพในทางที่ชอบได้ทรัพย์มา ทรัพย์นั้นย่อมทำความอึดใจให้เกิดแก่ผู้ได้ในเบื้องต้น ต่อมาก็ให้ความสุข เพราะไม่ต้องเป็นหนี้ท่าน ไม่ต้องกลัวว่าเขาจะมารบกวนทวงถามให้เกิดความรำคาญ ไม่ต้องกลัวต่อการจับกุมไปลงโทษ ส่วนผู้ที่หาเลี้ยงชีพด้วยการโจรกรรม หาทรัพย์ได้มาในเบื้องต้น พอได้มาก็ทำให้เกิดความร้อนใจ เพราะต้องซ่อนเร้นไว้ต้องหลบหน้าซ่อนตัวกลัวเขาจะจับได้ต้องระวังไม่ให้ใครรู้ใครเห็น ในที่สุดก็ไม่เป็นปัจจัยให้กลับตั้งตัวได้เพราะจะต้องทำ โจรกรรมเช่นนั้นต่อไปอีก จนกว่าจะได้เสวยผลของโจรกรรมสักคราวหนึ่งหรือหลายคราว ผู้หวังความเจริญแก่ตน ต้องเว้นให้ขาดจากการหาเลี้ยงชีพด้วยโจรกรรมเสีย

๓) กาเมสุมิฉฉาจารา เวมณี เว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร คือ ไม่ประพฤติผิดในกามทั้งหลาย จับเอาสาระว่าความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครอง บุคคลที่รักหวงแหน ไม่ผิดประเพณีทางเพศ ไม่นอกใจคู่ครองของตน

เว้นจากการประพฤติผิดในกาม คำว่า กาม ในที่นี้ได้แก่กิริยาที่รักใคร่กันในประเวณี ศีลข้อนี้บัญญัติขึ้นด้วยหวังจะป้องกันความแตกร้างในสังคัม ทำให้คนที่อยู่ในสังคัมไว้วางใจกันและกันได้ เพราะความประพฤติผิดในทางประเวณีนั่น เป็นชนวนที่จะให้เกิดความแตกร้างในระหว่างสามีภรรยา ได้ทั้งสามีและภรรยาคุณนั้นยังจะผูกใจเป็นศัตรูต่อชายหญิงที่เป็นชู้กันอีก ในที่สุดสามีภรรยาคุณนั้น ก็จะไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน เพราะบุรุษหรือสตรีที่มีคู่ครองแล้วควรยินดีด้วยคู่ครองของตน ส่วนผู้ที่ยังไม่มีถ้าจะเลือกหาคู่ครอง ก็ควรเลือกคนที่ไม่มีเจ้าของมาเป็นคู่เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างผาสุก ผู้รักสงบ รักชื่อเสียง อย่าได้ประพฤติล่วงละเมิดข้อนี้เป็นอันขาด ความลู่อ่านาจแก่ราคะอย่างใดอย่างหนึ่งอันมิได้เป็นไปตามธรรมดาในทางที่ชอบ ถูกห้ามด้วยศีลข้อนี้ทุกประการ

๔) มุสาวาทา เวมณี เว้นจากมุสาวาท คือ ไม่พูดเท็จ จับเอาสาระว่า ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาเท็จโกหกหลอกลวงตบตรอนประโยชน์หรือแกล้งทำลาย

เว้นจากการกล่าวคำเท็จ ศีลข้อนี้ บัญญัติขึ้นด้วยหวังจะห้ามการพูดจาเหลวไหล หลอกลวงคนยอมชอบและนับถือความจริงด้วยกันทั้งนั้น ผู้ที่พูดด้วยถ้อยคำที่ไม่เป็นจริงย่อมจะทำให้ผู้ฟังไม่เชื่อถือในคำพูดของตน บางทีอาจทำประโยชน์ของผู้อื่นให้เสียไปก็ได้ การแสดงมุสานี้มีโทษเฉพาะแต่ทางวาจาอย่างเดียว แม้ทางกายก็อาจเป็นได้เช่น เขียนหนังสือมุสาเขาหรือส่นศีระชะที่ทำให้เขาเข้าใจว่าเป็นการปฏิเสธในข้อที่ไม่ควรปฏิเสธ มุสาจึงเป็นได้ทั้งกายและทางวาจา ถึงไม่พูดด้วยปาก แต่ทำด้วยกายเพื่อจะ让他เข้าใจผิด ก็จัดเป็นมุสาวาทเหมือนกัน

๕) สุราเมรยมัชชปมาทัญญานา เวมณี เว้นจากของเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือไม่เสพของมีนเมา จับเอาสาระว่า ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากความประมาทหลังพลาดมีนเมาเนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสยสติสัมปชัญญะ

เว้นจากการดื่มมีนเมา คือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทมีนเมาที่เป็นแต่เพียงของดอง เช่น เมรัย คือ น้ำตาลเมาที่ยังไม่ได้กลั่น ส่วนสุรา คือ เมรัยที่ถูกกลั่นเพื่อให้มีรสชาติเข้มข้นขึ้น สุราเมรัยนี้เป็นเครื่องทำให้ผู้ดื่มเมาแล้วครองสติไม่อยู่อารมณ์แปรปรวนขาดความเป็นตัวของตัวเอง ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองไว้ได้ปรกติเป็นคนดีก็กลายเป็นคนชั่วไปได้แม้กิริยาใดที่ไม่เหมาะสม ในเวลาปรกติเขาทำไม่ได้กิริยานั้นในเวลาที่เขาเมาแล้วเขาทำได้ทุกอย่าง

สรุป เเบญจศีล เป็นธรรมที่นำไปเกิดเป็นมนุษย์ ดังนั้น ความเป็นมนุษย์จึงวัดกันด้วยความมีศีล นั่นคือ ผู้ใดมีศีลครบ ๕ ข้อ จัดว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังนั้น ศีลทุกข้อจึงมีความสำคัญไม่น้อยกว่ากัน หากขาดข้อใดข้อหนึ่งไป ก็จะทำให้ขาดเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

๒.๑.๔ องค์ประกอบของเบญจศีลหรือศีล ๕

เบญจศีลหรือศีล ๕ มีองค์ประกอบแตกต่างกันไปแต่ละข้อ ดังนี้

๑) องค์ประกอบของปาณาติบาต มี ๕ อย่าง เป็นหลักวินิจฉัยว่าศีลขาดหรือไม่คือ

- (๑) ปาโณ คนหรือสัตว์นั้นมีชีวิต
- (๒) ปาณะสัญญิตา (ผู้ฆ่า) รู้ผู้ว่าคนหรือสัตว์นั้นมีชีวิต
- (๓) วัระกะจิตตั้ง มีจิตคิดจะฆ่า
- (๔) อุปักกะโม ความพยายามที่จะฆ่า
- (๕) เตน มรณัง คนหรือสัตว์มีชีวิตตายด้วยความพยายามนั้น

๒) องค์ประกอบของอทินนาทาน มี ๕ อย่าง เป็นหลักวินิจฉัยว่าศีลขาดหรือไม่คือ

- (๑) ประระปะริคคะหิตัง ของที่เจ้าของหวงแหน (ของนั้นมีเจ้าของครอบครอง)
- (๒) ประระปะริคคะหิตะสัญญิตา รู้ผู้ว่าเป็นของที่เจ้าของหวงแหน
- (๓) เถยยะจิตตั้ง มีจิตคิดจะลัก
- (๔) อุปักกะโม กระทำความพยายามที่จะลัก
- (๕) เตนะ หาระณัง นำเอามาได้ด้วยความพยายามนั้น

๓) องค์ประกอบของกาเมสุมิฉฉาจาร มี ๔ อย่าง เป็นหลักวินิจฉัยว่าศีลขาดหรือไม่คือ

- (๑) อะคะมะนียะวัตถุ วัตถุที่จะพึงล่วงเกิน (สตรีหรือบุรุษที่ไม่ควรล่วงละเมิด)
- (๒) ตัตถะ เสวะนะจิตตั้ง จิตคิดจะเสพในอคมเนยวัตถุนั้น
- (๓) เสวะนัปปะโยโค กระทำความพยายามในการเสพ
- (๔) มัคเคนะ มัคคะปะฏิปัตติอะริวาสะนัง การยังมรรคให้ดำเนินไปทางมรรคหรือ

หยุดอยู่ (มรรค ในที่นี้หมายถึง อวัยวะเพศ ทวารหนัก ทวารเบา และปาก)

๔) องค์ประกอบของมุสาวาท มี ๔ อย่าง เป็นหลักวินิจฉัยว่าศีลขาดหรือไม่คือ

- (๑) อะตะถัง วัตถุ เรื่องไม่จริง
- (๒) วิสังวาทนจิตตั้ง จิตคิดจะพูดให้ผิด
- (๓) ตัซโซ วายาโม มีความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น
- (๔) ปรัสส ตทตถวิชานนัง การให้คนอื่นเข้าใจเนื้อความนั้น

๕) สุราเมรยมัชชปมาทัญฐาน มี ๕ อย่าง เป็นหลักวินิจฉัยว่าศีลขาดหรือไม่คือ

- (๑) มัชชภาโว ความเป็นของเมา
- (๒) ปาตุกัมยตาจิตตั้ง จิตคิดจะดื่ม
- (๓) ตัซโซ วายาโม ความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น
- (๔) อัชโณหรณัง กลับให้ล่วงลงในลำคอ

สรุป องค์ประกอบของเบญจศีล เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการเอาสิ่งของที่เจ้าของยังไม่ได้รับอนุญาต เว้นจากการประพฤติผิดในกาม เว้นจากการพูดในสิ่งที่ไม่เป็นจริง เพื่อเจ้อ เว้นจากการดื่มหรือเสพของที่มีเมามาทำให้ขาดสติ

๒.๑.๕ โทษแห่งศีลวิบัติ

ในคัมภีร์พระไตรปิฎก กล่าวถึงพุทธพจน์ เมื่อครั้งที่พระระพุทธเจ้าตรัสเทศนาโปรดอุบาสกอุบาสิกา ชาวตำบลบ้านปาฏลิกคาม ถึงโทษแห่งศีลวิบัติ ทำให้ได้ผล ๕ ประการ กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้^{๑๔}

- (๑) ย่อมเข้าถึงความเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ใหญ่หลวง
- (๒) กิตติศัพท์อันชั่วย่อมกระฉ่อนไป
- (๓) เข้าไปหาบริษัทใดๆ เช่น ชัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คหบดีบริษัท สมณบริษัท ย่อมไม่แก้อ้วล้าแก้อเขินเข้าไปหาบริษัทนั้นๆ
- (๔) ย่อมเป็นผู้หลงลืมสติ
- (๕) หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก^{๑๕} ได้กล่าวเรื่องโทษแห่งศีลวิบัติไว้ว่า

ผู้ทำผิดศีลข้อ ๑ เมื่อกำเนิดเกิดเป็นมนุษย์จะทำให้เขาเป็นคนอายุสั้นและมักถูกฆ่าตาย และย่อมเดือดร้อนในปัจจุบันต้องติดคุกติดตาราง

ผู้ทำผิดศีลข้อ ๒ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ย่อมมีโภคทรัพย์น้อย เกิดในตระกูลยากจน ทำมาหากินเท่าใดก็ไม่รวยทำให้เขาเป็นคนยากจน และถูกโกง ถูกปล้น ถูกขโมย

ผู้ทำผิดศีลข้อ ๓ เมื่อกำเนิดเกิดเป็นมนุษย์เศษผลของกรรมที่ทำได้ทำให้เกิดการแตกแยกในครอบครัว และถูกปองร้าย บางคนเกิดมาเป็นหญิงก็ถูกทารุณกรรมถูกข่มขืน เป็นชายก็ต้องเกิดมาเป็นกะเทย ให้คนเขาหยามเล่นถูกดูหมิ่นดูแคลน เป็นที่น้าอับอาย

ผู้ทำผิดศีลข้อ ๔ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ ก็มีผู้มากล่าวหาใส่ร้าย ใส่ความให้เสียหาย ให้เสียทรัพย์อยู่เสมอ โดนเขาใส่ความและมักได้ฟังแต่เรื่องที่ไม่จริง โดนหลอกลวงให้หลงเชื่อบ่อยๆ ถูก เอาเปรียบตลอดเวลา จะพูดจากับใครไม่มีคนเชื่อถือ

ผู้ทำผิดศีลข้อ ๕ เกิดเป็นมนุษย์ก็จะเป็นคนสติไม่ดี เป็นบ้าใบ้ คลั่งไคล้หลงงมงาย บอๆเสียคน เสียจิตไปอย่างน่าทุเรศ สุขภาพเสื่อม สมองเสื่อม ปัญญาเสื่อม

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค พระพุทธโสมเถระได้กล่าวถึงโทษแห่งศีลวิบัติ ดังนี้ ผู้ที่ศีลยอมไม่เป็นที่ชอบใจของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้อันเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายไม่พึงพำรสอน เป็นผู้มีทุกข์ในเพราะการครหาความเป็นผู้ทุศีล เป็นผู้มีความร้อนใจ เป็นผู้มีความพรหมหม่นหมอง เป็นผู้มี

^{๑๔} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๘๕/๙๙.

^{๑๕} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **วิธีสร้างบุญบารมี**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นพรัตน์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙-๒๒.

สัมผัสนาย เป็นผู้มีคุณค่าน้อย เป็นผู้ล้างให้สะอาดได้ยาก เป็นผู้เสื่อมจากประโยชน์ทั้ง ๒ เป็นผู้ไม่ควรอยู่ร่วมกับเพื่อนพรหมจารี^{๑๖}

สรุป บุคคลที่ประพฤติปฏิบัติตนผิดศีลจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียทรัพย์ สุขภาพกาย สุขภาพจิตไม่ดี มีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียน ทำให้ครอบครัวและตัวเองเสื่อมเสีย

๒.๑.๖ อานิสงส์ของการรักษาเบญจศีลหรือศีล ๕

อานิสงส์ของการรักษาศีลโดยรวมนั้นก็จะสามารถส่งผลดีให้เกิดความเป็นอยู่ที่สงบ เรียบร้อย มีความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต ดังพุทธพจน์ ในพระไตรปิฎก เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้า ตรัสเทศนาโปรดอุบาสก อุบาสิกา ชาวตำบลบ้านป่าภูสิตาม กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้^{๑๗}

อานิสงส์ข้อที่ ๑ ย่อมได้โภคทรัพย์ใหญ่หลวง ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ

อานิสงส์ข้อที่ ๒ กิตติศัพท์อันดีงามย่อมกระฉ่อนไป

อานิสงส์ข้อที่ ๓ เข้าไปหาบริษัทใดๆ เช่น ชัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คหบดีบริษัท สมณบริษัท ย่อมเป็นผู้แก่ล้ากล้า ไม่เก้อเขินเข้าไปหาบริษัทนั้นๆ

อานิสงส์ข้อที่ ๔ ย่อมไม่หลงลืมสติ

อานิสงส์ข้อที่ ๕ หลังจากตายแล้ว ย่อมไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์

อภิญญวัฒน์ โปธิสาน ได้กล่าวถึงอานิสงส์ศีลไว้ดังนี้^{๑๘}

- ๑) ผู้มีศีลย่อมดำเนินชีวิตให้เป็นไปด้วยดี ไม่ข่มเหงรักใคร่ หลังสิ้นชีวิตแล้วย่อมไปสู่สุคติโลกสวรรค์
- ๒) ผู้มีศีลย่อมได้โภคทรัพย์ อีกทั้งไม่ต้องเสียทรัพย์ด้วยยิกายและวาจาสงบเพราะความไม่ประมาทเป็นเหตุ
- ๓) ผู้มีศีลย่อมบรรลุนิพพาน คือความสงบเย็น สบายใจ ไม่ร้อนร้อนด้วยอำนาจกิเลสตัณหา

สำลี รักษุณี ได้กล่าวถึงอานิสงส์ของศีล ๕ ว่า ศีล ๕ ส่งผลให้เป็นพระโสดาบัน คือระดับบุคคลที่เป็น “อริยะ” ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ โดยท่านเน้นว่าต้องรักษาศีล ๕ ให้เคร่งครัดครบถ้วน บริบูรณ์และเป็นปกติ^{๑๙}

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกได้กล่าวเรื่องอานิสงส์ของศีล ๕ ไว้ว่า^{๒๐}

ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๑ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ก็จะทำให้มีพละนามัยแข็งแรงปราศจากโรคภัยอายุยืนยาว ไม่มีศัตรูเบียดเบียนให้ต้องบาดเจ็บไม่มีอุบัติเหตุต่างๆ ที่จะทำให้บาดเจ็บหรือสิ้นอายุเสียก่อนวันอันสมควร

ผู้รักษาศีลข้อ ๒ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมทำให้เกิดในตระกูลที่ร่ำรวย การทำมาหาเลี้ยง

^{๑๖} พระพุทธโฆสเถร, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, หน้า ๓๕ - ๓๖.

^{๑๗} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๘๕/๙๙.

^{๑๘} อภิญญวัฒน์ โปธิสาน, พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต, หน้า ๒๒๙.

^{๑๙} สำลี รักษุณี, ศีลสุดยอดวินัยขอศาสนาพุทธ, หน้า ๑๒๒.

^{๒๐} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, วิธีสร้างบุญบารมี, หน้า ๑๙.

ชีพมักจะประสบช่องทางที่ดี มั่งมีทรัพย์ ทรัพย์สมบัติไม่วิบัติหายนะไปด้วยภัยต่างๆ เช่น อัคคีภัยวาตภัย โจรภัยต่างๆ

ผู้รักษาศิลข้อ ๓ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะประสบโชคดีในความรัก มักได้พบรักแท้ที่จริงจังจริงใจ ไม่อกหัก มีบุตรธิดา กว้านอนสอนง่าย ไม่ต่อต้าน ไม่ถูกผู้อื่นหลอกลวง อดคร่าอนาจารไปทำให้เสียหาย บุตรธิดาย่อมเป็นอภิชาติบุตร ซึ่งจะนำเกียรติยศชื่อเสียงมาสู่วงศ์ตระกูล

ผู้รักษาศิลข้อ ๔ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ จะทำให้เป็นผู้ที่มีสุขเสียงไพเราะ พุดจามน้ำมีนวลชวนฟัง มีเหตุมีผล ชนิดที่เป็น “พุทธวาจา” มีโวหารปฏิภาณไหวพริบในการเจรจา จะเจรจาความสิ่งใดก็มีผู้เชื่อฟังและเชื่อถือ สามารถว่ากล่าวสั่งสอนบุตรธิดาและศิษย์ให้อยู่ในโอวาทได้ดี

ในวิสุทธิมรรค พระอุปัชฌาย์ได้กล่าวถึงอานิสงส์ของศีลว่าศีลมีวิปปฏิสารเป็นอานิสงส์ โดยท่านยกเอาพุทธพจน์ว่า “ศีลที่เป็นกุศลมีวิปปฏิสารเป็นประโยชน์และเป็นอานิสงส์” นอกจากนั้น ศีลเรียกว่าปิตี ศีลเป็นวรรณะสูงสุด เป็นอริยทรัพย์ ศีลเป็นภูมิของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เป็นการอุปถัมภ์โดยไม่ต้องมีน้ำ เป็นการอุปถัมภ์ด้วยเครื่องหอม เป็นเงาที่ติดตามตน เป็นเครื่องประดับศรัทธาที่คนต้องสวม เป็นวรรณะที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นการฝึกอันยอดเยี่ยม เป็นวิถีแห่งพรหมจรรย์ เป็นผู้องอาจ นำเกียรติมาสู่มิตรสหาย เป็นที่รักของคนดีทั้งหลาย ศีลเป็นอารมณ์อันประเสริฐ เป็นกฏคุมความประพฤติทั้งปวง เป็นที่ตั้งแห่งบุญ เป็นนาบุงของทานบริจาค เป็นพื้นฐานเพราะปลูกความเป็นสหายของพระอริยะ ดังนั้นผู้มีศีล จึงเป็นผู้คงที่ในความดีทั้งปวง เขาจะเป็นผู้ทำอธิษฐานอันบริสุทธิ์ให้สำเร็จ เขาจะตายอย่างมีสติ เมื่อได้รับวิภังขณวิมุตติ เขาจะประสบความสุข^{๒๑}

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค พระพุทธโฆสเถระได้กล่าวถึงอานิสงส์ของศีล ๕ ประการ คือ^{๒๒}

- ๑) บุคคลผู้มีศีลสมบุรณ์ย่อมประสบกองแห่งโภคทรัพย์อันยิ่งใหญ่ซึ่งมีความไม่ประมาณเป็นเหตุ
- ๒) เกียรติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศีลสมบุรณ์ย่อมฟังขจรไป
- ๓) บุคคลผู้มีศีลสมบุรณ์เข้าไปสู่สังคมใดๆ ย่อมมองอาไม่แก้อะไร
- ๔) บุคคลผู้มีศีลสมบุรณ์เป็นผู้ไม่หลงทำกาลกิริยา
- ๕) บุคคลผู้มีศีลสมบุรณ์เบื้องหน้าแม้ตายไปย่อมเข้าถึงสุคติ,โลกสวรรค์

ผู้รักษาศิลข้อ ๕ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ เป็นผู้ที่มีสมอง ประสาท ปัญญา ความคิดแจ่มใสจะศึกษาเล่าเรียนสิ่งใดก็แตกฉาน และทรงจำได้ง่าย ไม่หลงลืมเพื่อนและเลอะเลือน ไม่เสียสติวิกลจริต ไม่เป็นโรคสมอง โรคประสาท ไม่ปัญญาทรมาน ปัญญาอ่อนหรือปัญญานิม

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงอานิสงส์ไว้ในที่หลายแห่งว่า ผู้หวังความรักใคร่ ความสรรเสริญ จากบัณฑิตทั้งหลาย ควรทำศีลให้สมบุรณ์ ศีลเป็นที่พึ่งของผู้ประพฤติพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนา บุคคลแม้จะงมงายด้วยเครื่องประดับอันมีค่า ก็ยังไม่งามเท่าบุคคลผู้มีศีลประดับกาย ใจ ผู้มีศีลย่อมดีเตียนตนเองไม่ได้ ผู้รู้ทั้งหลายใคร่ครวญแล้วย่อมสรรเสริญเมื่อพิจารณาถึงความประพฤติของตนย่อมเกิดความปิติยินดีปลื้มใจทุกเมื่อ ศีลจึงเป็นรากฐานแห่งคุณความดีทั้งหลายและกำจัดความชั่วทั้งปวง กล่าวโดยสรุป อานิสงส์ของการประพฤติศีล๕ ดังนี้

^{๒๑} พระอุปัชฌาย์, วิมุตติมรรค, หน้า ๑๑.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

- ๑) เป็นที่ขบใจของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
- ๒) เป็นผู้ไม่ทำชีวิตให้เดือดร้อนเสียหาย
- ๓) เป็นสมาชิกที่ดีในสังคมและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น
- ๔) เป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคม
- ๕) เป็นผู้มีความแก่กล้าในสังคม
- ๖) เป็นที่เคารพ ยกย่องและนับถือของสังคม
- ๗) เป็นผู้นำที่ดีในสังคม
- ๘) เป็นผู้ไม่หลงลืมสติจนถึงวาระสุดท้าย (ไม่หลงเวลาตาย)
- ๙) เป็นต้นเหตุให้บรรลुकุณธรรมวิเศษ มีพระโสดาบัน เป็นต้น
- ๑๐) เป็นผู้ควรแก่การนับถือบูชา หลังจากสิ้นชีวิตไปแล้ว
- ๑๑). เป็นผู้นอนเป็นสุขไม่ฝันร้าย^{๒๓}

สรุปได้ว่า เบญจศีล เป็นหลักธรรมที่ทำให้เป็นปกติ สงบกาย สงบวาจา มีความสงบสุข เป็นหลักธรรมที่จะทำคนให้เป็นมนุษย์เป็นผู้ที่มีสมอง ประสาท ปัญญา ความคิดสมบูรณ์และยังผลให้การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เย็น ปกติ ได้แก่ กิริยาที่เป็นข้อห้ามมี ๕ อย่าง คือ ๑) ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการฆ่าสัตว์ ๒) อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการลักทรัพย์ ๓) กามสุมิฉฉา จารา เวรมณี เว้นจากการประพฤตินอกใจ ๔) มุสาหวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ ๕) สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี เว้นจากการดื่มน้ำเมา

๒.๒ เบญจธรรมหรือคุณธรรม ๕

เบญจธรรมหรือเบญจกัลยาณธรรม ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาคือเป็นธรรมอันดีงามควรปฏิบัติ ๕ ประการที่ทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยคุณธรรมทั้งทางกายกรรม วาจากรรมและมโนกรรม หลักเบญจธรรมหรือเบญจกัลยาณธรรมจะส่งผลให้ผู้ปฏิบัติและผู้รับผลของการกระทำมีความสุขสงบในการดำเนินชีวิต ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและนำเสนอคือ

๒.๒.๑ ความหมายของเบญจธรรม หรือ คุณธรรม

คำว่า เบญจธรรม หรือ กัลยาณธรรม แปลว่า ธรรมอันงาม^{๒๔} คำว่า ธรรม หมายถึงสภาพที่ทรงหรือดำรงรักษาไว้ ในที่นี้หมายถึงส่วนที่ดี มี ๕ ประการคู่กับศีล ๕ เรียกว่า กัลยาณธรรม จึงมีความหมายว่า ธรรมอันงามเป็นเครื่องบำรุงจิตใจให้ตั้งงาม สร้างอภัยอาศัยนิสัยที่ดีและประณีต ศีลเป็นเหตุให้งดเว้นไม่ทำสิ่งที่ป็นโทษ ถ้ามีเพียงศีล ก็มีเพียงการงดเว้นจากโทษ แต่ยังไม่ได้ทำความดีอะไรให้กับตัวเอง ต่อเมื่อมีธรรมอยู่ด้วย จึงจะเป็นเหตุให้ทำความดี เช่น รักษาศีลไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เกิดไปพบคนนอนหลับอยู่บนทางรถไฟ มีรถไฟแล่นมาแต่ไกล ควรจะปลุกหรือบอกเขาได้ แต่ไม่ปลุก จนเขาถูกรถไฟทับตาย อย่างนี้ศีลไม่ขาด เพราะไม่ได้ฆ่าเขา แต่ขาดธรรมคือเมตตา ต่อเมื่อปลุกให้เขารีบหลีกเลี่ยงจากทางรถไฟด้วยเมตตาจิต จึงได้ชื่อว่า มีธรรม กัลยาณธรรม มี ๕ ประการ ๑. เมตตา กรุณา ๒. สัมมาอาชีวะ ๓. กามสังวร ๔. สัจจะ ๕. สติสัมปชัญญะ^{๒๕}

^{๒๓} พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ วรทสสี), เบญจศีลเบญจธรรม : อุดมชีวิตของมนุษย์, หน้า ๔๕.

^{๒๔} พิสิฐ เจริญสุข, เบญจศีล-เบญจธรรม, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๕๒.

^{๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๘๗.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๗ ให้คำนิยามและความหมายไว้ว่า เเบญจธรรม หมายถึง ข้อควรปฏิบัติ ๕ ประการ ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นคนดี มีคุณธรรม มีกาย วาจา ใจ ที่สะอาดงดงาม ได้แก่ (๑) เมตตา (๒) สัมมาอาชีวะ (๓) กามสังวร (๔) สัจจะและ (๕) สติสัมปชัญญะ และผู้ที่ได้รับผลจากการกระทำ นั้นจะมีความสุข

บุญมี แทนแก้ว ให้คำนิยามและความหมายไว้ว่า เเบญจธรรม หมายถึง ธรรมที่ดั่งงาม ธรรมที่ทำให้บุคคลเป็นมนุษย์สมบูรณ์ ที่คู่กับศีล ๕ ดังนี้^{๒๖}

- ๑) เมตตากรุณา คือความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น
- ๒) สัมมาอาชีวะ คือการประกอบสัมมาชีพ
- ๓) กามสังวร คือการสำรวมในกาม
- ๔) สัจจะคือการพูดความจริง
- ๕) สติสัมปชัญญะ คือความระลึกได้และความรู้ตัว

สรุป ความหมายของเบญจธรรมหรือเบญจกัลยาณธรรมอันหมายถึงธรรมที่ทำให้หรือส่งเสริมให้บุคคลงาม ๕ ประการอันเป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีลเป็นข้อปฏิบัติยิ่งขึ้นไปคือ เมื่อมีศีลแล้วควรจะปฏิบัติธรรมให้ดียิ่งขึ้นไป กัลยาณธรรมมี ๕ ประการ ได้แก่ เมตตากรุณา สัมมาอาชีวะกามสังวร สัจจะและ สติสัมปชัญญะ

๒.๒.๒ องค์ประกอบของเบญจธรรม^{๒๗}

๑) เมตตากรุณา ความรัก ความสงสาร

เมตตา ความรัก ความปรารถนาให้เขามีความสุข แม้ไม่ตรีจิตคิดจะให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขทั่วหน้า คนที่มีจิตใจประกอบด้วยเมตตาคิดเกื้อกูลให้ผู้อื่นมีความสุขนั้น ถึงจะประพาศติผลพลาดต่อกันบ้าง ก็ให้อภัยกันโดยไม่ถือโทษโกรธเคืองกัน เหมือนมารดา บิดา ผู้เปี่ยมด้วยเมตตา ไม่ถือโทษโกรธเคือง หรือพยาบาลในบุตร แต่ถ้าขาดเมตตาต่อกันแล้ว ก็ตรงกันข้าม เมตตา เป็นหน้าที่ของมนุษย์ทุกคนควรให้แก่กันและกัน ตนเกิดมาแต่แรกต้องอาศัยเมตตาของผู้อื่น จึงมีชีวิตยืนยาวมาได้ ชั้นแรกมารดา บิดาบำรุงเลี้ยงดูและฝึกปรือเรามาก่อน หรือตนกำพร้าขาดมารดาบิดา ก็ยังได้รับความอนุเคราะห์จากท่านผู้มีเมตตา ตั้งอยู่ในฐานะเป็นมารดาบิดาเช่นนั้นเหมือนกัน ต่อจากนั้นพอเติบโตไปอยู่ในสำนักครูอาจารย์ ท่านคอยดูแลเอาใจใส่ สั่งสอนให้รู้วิชา ฝึกหัดธำมศัยและกิริยามารยาทให้เรียบร้อย สอนให้รู้จักบาปบุญคุณโทษ สิ่งที่เป็นประโยชน์และมีโทษประโยชน์ ต่อมาถึงวัยที่ต้องประกอบกิจการงาน ก็ยังได้รับเมตตาจิตจากผู้บังคับบัญชาและมิตรสหาย เพื่อนร่วมงานที่ตนมีฐานะเกี่ยวข้องอยู่ด้วย ถ้าไม่ได้รับเมตตาจากท่านผู้อื่นมาโดยตลอด ไหนเลยจะสามารถตั้งอยู่ได้ เมื่อตนเป็นผู้ใหญ่ขึ้นถึงเวลาที่ต้องแสดงเมตตาแก่ผู้อื่นบ้าง ก็ควรทำ โลกมนุษย์เป็นอยู่ได้ เพราะทุกคนปฏิบัติต่อกันอย่างนี้

กรุณา ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์, ความห่วงใย เมื่อเห็นผู้อื่นมีทุกข์ คิดหาทางช่วยเหลือปลดเปลื้องทุกข์ของเขา คือ เมื่อเห็นผู้อื่นได้รับความทุกข์ ก็พลอยห่วงใยสงสาร เป็นเหตุ

^{๒๖} บุญมี แทนแก้ว, **พุทธปรัชญาเถรวาท**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอ.เอส.พรินติ้ง, ๒๕๔๕), หน้า ๘๕.

^{๒๗} อภิญญ์วัฒน์ โพธิ์सान, **พุทธศาสนแนวปฏิบัติเพื่อชีวิต**, หน้า ๒๒๖ - ๒๒๗.

ให้คิดช่วยปลดเปลื้องทุกข์ภัยของกันและกันควมมีเมตตากรุณาแก่กันและกัน เป็นธรรมอันงามก็จริงอยู่ แต่จะแสดงออกมาต้องเป็นคนฉลาดและรู้วิธีที่จะแสดงออกจึงจะไม่มีโทษและเป็นประโยชน์ด้วย เหมือนกันการเดินทางไกลโดยทางเรือพบคนตกน้ำ ตัวเองว่ายน้ำไม่เป็นหรือเป็นคนแต่ไม่แข็งแรงพอที่จะช่วยผู้อื่นในน้ำได้ถ้ากระโดดลงไป ก็คงช่วยเขาไม่ได้หรือบางที่จะเอาตัวเองไม่รอด หรือเรือเล็กไม่พอจะรับผู้โดยสารขึ้นได้อีกคนหนึ่ง ถ้ารับขึ้นเรือ เรือก็ล่มจะเป็นอันตรายแก่ตนและคนอื่นในลำเรืออย่างนี้พึงเข้าใจว่า ความสามารถไม่พอจะแสดงเมตตาในลักษณะนี้ต้องรู้จักผ่อนผันช่วยเหลือ ด้วยการเกาะเรือหรือไม้ช่วยนำให้ถึงฝั่ง หรือชวนขวยร้องเรียกให้ผู้อื่นช่วยอีกประการหนึ่ง ถ้าจะแสดงเมตตา กรุณาแก่ผู้หนึ่ง แต่ทำลายประโยชน์ของคนทั้งหลาย เช่นเห็นเขาจับผู้ร้ายมา คิดจะช่วยให้ผู้ร้ายรอดพ้นจากอาญาแผ่นดินเข้าแย่งชิงให้หลุดรอดไปอย่างนี้ ถึงทำร้ายให้ปลอดภัยไปได้ชั่วคราว แต่ก็ได้ชื่อว่า ทำผู้ร้ายนั้นให้รอดพ้นกลับไปเบียดเบียนคนทั้งหลายอีก และกิริยาที่เข้าแย่งชิงผู้ร้ายจากเจ้าหน้าที่นั้น ก็เป็นการหมิ่นอาญาแผ่นดิน มีโทษตามกฎหมายอีกชั้นหนึ่ง อย่างนี้ควรเข้าใจว่า เป็นกิจไม่สมควร การแสดงเมตตากรุณาถ้าบุคคลประกอบให้ถูกที่แล้วย่อมอำนวยผลดีให้เกิดแก่ผู้ประกอบและผู้ได้รับ ในการเมตตากรุณา

๒) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ

สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ คือเว้นจากเลี้ยงชีวิตโดยทางที่ผิด เช่น โกงเขาหลอกหลวง สอพลอ บีบบังคับขู่เข็ญ ค้าคน ค้ายาเสพติด ค้ายาพิษ เป็นต้น คุณธรรมข้อนี้อุดหนุนผู้มีศีลให้สามารถรักษาศีลได้มั่นคง คนมีศีลแต่ยากจนขัดสน และเป็นโจรเป็นขโมยก็เพราะขาดสัมมาอาชีวะ ถ้ามีสัมมาอาชีวะจะไม่ยากจนจะไม่เป็นขโมย อาชีพเป็นภาระหน้าที่ที่จำเป็นสำหรับทุกคน เพราะทุกคนต้องกินต้องใช้เครื่องบริโภคที่จำเป็น ได้แก่ ปัจจัย ๔ คือผ้าถุงหม้อ อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และทางประกอบอาชีพที่ชอบนั้น แม้เว้นมิจฉาชีพแล้ว ก็ต้องประกอบด้วยกิริยาที่ประพฤติธรรมในการหาเลี้ยงชีพอีก ซึ่งมี ๓ อย่างคือ

(๑) ประพฤติเป็นธรรมในหน้าที่การงาน ได้แก่ การทำกิจกรรมอะไรๆ ก็ทำโดยสุจริต ไม่บิดพลิ้วหลีกเลี้ยงงานที่ทำนั้น เพื่อให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

(๒) ประพฤติเป็นธรรมในบุคคล คือ เป็นคนซื่อตรงไม่หลอกหลวงเขาเช่น ผู้ขายของ เราตั้งราคาสินค้าไว้แล้วผู้ซื้อจะเป็นผู้มีบรรดาศักดิ์หรือสามัญชนก็ตาม ตนก็ขายตามราคาที่ตั้งไว้นั้นเอง ไม่เห็นแก่ได้ เช่น พอเห็นเป็นคนแปลกหน้ามา ก็ไม่ฉวยโอกาสขึ้นราคาแก่เขา เช่นนี้ ชื่อว่า ประพฤติเป็นธรรมในบุคคล

(๓) ประพฤติเป็นธรรมในวัตถุ ได้แก่ เมื่อรู้ว่าเป็นของไม่จริง ก็ไม่หลอกหลวงเขาว่าเป็นของจริง ต้องพูดตามที่เป็นจริง เช่น ผู้ขายของ เมื่อสิ่งใดเป็นของปลอมก็บอกเขาว่าปลอม สิ่งใดเป็นของจริงก็บอกว่าเป็นจริง ไม่เอาของปลอมมาลวงเขาว่าเป็นของจริงเช่นนี้ ชื่อว่า ประพฤติเป็นธรรมในวัตถุ

ผู้ที่เลือกหาการงานควรเว้นการงานที่มีโทษเสีย แม้จะทำให้ได้ทรัพย์มากก็ตามทรัพย์ที่เกิดจากการทำงานที่มีโทษ ไม่ทำให้เกิดประโยชน์ได้เต็มที่ การงานที่ต้องเสี่ยงโชคเช่น การพนัน ก็ไม่ควรจะเลือกเอา เพราะถ้าพลาดท่าก็มีแต่ความสูญเสีย ถ้าได้ทรัพย์ก็ไม่ถาวรเพราะ คนประกอบการงานควรมีอุตสาหะ อย่าทำถ้อย จงดูเยี่ยงแมลงผึ้งบินหาเกสรดอกไม้ นำมาที่ละน้อยๆ ยังสามารถทำน้ำผึ้ง เลี้ยงตัวและลูกน้อยได้ตลอดฤดูหนาวที่กันดารดอกไม้ เมื่อเขาหมั่นทำการงาน ได้ทรัพย์มาจับจ่ายเลี้ยงตนและครอบครัวบ้าง เก็บไว้เพื่อเหตุการณ์ในวันข้างหน้าบ้าง ถึงไม่มากแต่เพียงคราวละ

น้อยๆก็พอจะทำตนให้มีความสุขได้แลไม่ประกอบทุจริต เพราะความเลียงชีพเข้าบิปปันเป็นการรักษา ศีลให้บริสุทธิ์

๓) กามสังวร ความสำรวมในกาม

กามสังวร คือ ความสำรวมในกาม, การรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ไม่ให้ หลงไหลหมกมุ่นใน รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส ให้ประพฤตินทางที่ชอบ เมื่อเป็นเยาวชนก็ให้ระวัง ควบคุมใจและกายไม่ให้ออกนอกกลุ่มนอกทางเว้น ความระมัดระวัง ไม่ประพฤติเป็นคนมักมากในกาม แสดงถึงความบริสุทธิ์ผ่องใสของชายหญิงให้กระจ่างแจ่มใสคุณธรรมข้อนี้ จำแนกตามเพศของบุคคล เป็น ๒ คือ

(๑) สหารสันโดษ ความยินดีเฉพาะภรรยาของตน เป็นคุณธรรมสำหรับระดับผู้ชาย

(๒) ปติวัตร ความจงรักภักดีต่อสามีของตน เป็นคุณธรรมสำหรับระดับผู้หญิง

(๓) สหารสันโดษ ความพอใจด้วยภรรยาของตน ไม่ผูกสมัครรักใคร่กับหญิงอื่น ช่วยกัน หาเลี้ยงชีพไม่ละทิ้งกัน เลียงดูกันเช่นนี้ได้ชื่อว่ายินดีเฉพาะภรรยาของตนอย่างอุกฤษฏ์(เคร่งครัด) ผู้ที่ไม่สันโดษด้วยภรรยาของตน เทียวหญิงโสเภณี ไม่เป็นกามเมสุมิจฉาจารแต่ก็ยอมให้โทษแก่ตน ๓ สถาน คือ (๑) ต้องเสียทรัพย์เป็นค่าบำเรอแก่หญิงนั้นทุกคราวไป (๒) ย่อมเป็นบ่อเกิดของโรคร้ายต่างๆ เช่น โรคเอดส์ (๓) ย่อมเป็นผู้ใกล้ต่ออันตราย เพราะหญิงแพศยา ย่อมสมัครรักใคร่อยู่กับชายหลายคน ทำให้เกิดการหึงหวงกันขึ้น เป็นเหตุให้ก่อการทะเลาะวิวาท ทำอันตรายแก่กันได้

(๔) ปติวัตร คือ ความจงรักในสามี, ความซื่อสัตย์และภักดีต่อสามี และผูกสมัครรักใคร่ กับสามีของตนเท่านั้น ไม่ควรมีใจไปคิดผูกพันกับชายที่ไม่ใช่สามีตน แม้สามีเสียชีวิตแล้ว ตนเองก็มี สิทธิ์ที่จะมีสามีใหม่ได้ แต่ยังมีความรักใคร่รั้งถือในสามีผู้ซึ่งเสียชีวิตไปแล้ว ไม่ผูกสมัครรักใคร่ในชาย อื่นด้วยปฏิพัทธ์ หญิงผู้นี้ชื่อว่า ปติวัตร จงรักภักดีต่อสามี หญิงบางพวกเป็นผู้มักมากในกามหรือเห็น ผิดเป็นชอบ ย่อมทำตัวเป็นหญิงแพศยานับว่าเป็นที่บัดสีแก่เพื่อนฝูงและผู้ได้พบเห็นเป็นอย่างยิ่ง คล้ายกับว่าหมดหนทางประกอบอาชีพอย่างอื่นแล้ว หญิงที่ประพฤติอย่างนี้ ย่อมขาดจากสมาคมด้วย สตรี มิได้ออกหน้าออกตา แม้เข้าสมาคม ณ ที่ใดๆ ต้องปลีกตัวอยู่เอกเทศหนึ่งต่างหาก เท่ากับว่าเป็น ผู้อภัพ ดังนั้นควรชวนชวหาเลี้ยงชีพในทางอื่นที่สุจริตจนสุดกำลังความสามารถ ยิ่งดีกว่าที่จะยอม ตนเป็นหญิงแพศยาเช่นนั้น ความสำรวมในกามสองความประพฤติดังงามของชายหญิงผู้มีศีลยิ่งขึ้น

๔) สัจจะ ความซื่อสัตย์

ความจริงใจ ได้แก่ ซื่อสัตย์ จริงวาจา ได้แก่ พูดจริง และจริงการ ได้แก่ ทำจริง๖๒คนที่มี ความจริง จะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ก็ตาม ย่อมเป็นคนซื่อตรงต่อมิตรสหาย จงรักภักดีในเจ้านายของตน มี ความกตัญญูกตเวทีในท่านผู้มีพระคุณ มีความเที่ยงธรรม รู้จักรับผิดชอบชั่วดี และว่าไปตามผิดตามถูก ในบุคคลในเรื่องทั่วไป กล่าวโดยลักษณะเฉพาะก็เป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ เป็นที่เชื่อถือได้ ความประพฤติ เป็นคนตรงมีลักษณะ ๔ ประการ คือ

(๑) ความเที่ยงธรรม คือ ความประพฤติเป็นธรรมในกิจการอันเป็นที่หน้าที่ของตน ไม่ทำ ภารกิจให้ผิดพลาดด้วยอำนาจอคติ ๔ ประการ คือ ฉันทาคติ ความชอบพอกัน โทสาคติ ความเกลียด ชัง โมหาคติ ความหลงไม่รู้จักรจริง ภัยาคติ ความกลัว พึงเห็นตัวอย่างในผู้พิพากษา ผู้วินิจฉัยอรรถคดี ต้องเป็นผู้มีความยุติธรรมเป็นหลัก ไม่ถืออคติ ๔ เป็นเหตุทำลายความยุติธรรม ต้องพิจารณาวินิจฉัย ด้วยเหตุผลเช่นนี้ชื่อว่า ผู้มีความเที่ยงธรรม

(๒) ความซื่อตรง คือความเป็นผู้ประพฤติซื่อตรงต่อมิตร ไม่คิดร้ายต่อมิตรนั้น ควรละเว้นจากโทษ ๔ สถาน คือ ปอกลอกเพื่อน เจรจาปราศรัยไม่สงเคราะห์จริงประจบสอพลอ ซักชวนในทางเสื่อมเสีย และพึงประกอบด้วยคุณสมบัติ ๔ สถาน คืออุปการะเกื้อหนุนมิตร ร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วย คอยตักเตือนให้สติแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีความรักใคร่กันจริง

(๓) สวามิภักดิ์ คือ ความจงรักภักดีในเจ้านายของตน เมื่อยอมยกบุคคลใดให้เป็นเจ้านายของตนแล้ว ก็ประพฤติซื่อสัตย์สุจริต จงรักภักดีในบุคคลนั้น แม้ชีวิตก็ยอมสละแทนได้ ถึงจะทำกิจการอะไรก็ทำโดยสุจริต เพื่อประโยชน์แก่เจ้านายของตนมีความสวามิภักดีในเจ้านายของตน

(๔) ความกตัญญู หมายความว่า การรู้จักระลึกนึกถึงในอุปการคุณ หรือบุญคุณที่ได้รับจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และหมายรวมเอาถึงจากสิ่งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิตอื่นๆ ที่อยู่ในฐานะมีคุณแก่ตนจะมากจะน้อยก็ตาม แล้วหาโอกาสตอบแทนอุปการคุณนั้นตามกำลัง และความสามารถอย่างถึงที่สุด ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาถือว่ามีความสำคัญมากท่านสอนไม่ให้ละเลยโดยเด็ดขาด แม้จะเป็นเรื่องเล็กน้อยก็ตาม ในบาลีบางแห่งถึงกับบอกว่า “บุรุษพึงพักอยู่ในเรือนของบุคคลใดตลอดตราตรีหนึ่ง หรือพึงได้ข้าวน้ำในทีใด ไม่ควรคิดชั่วต่อบุคคลนั้นแม้ด้วยใจ” เพราะการทำเช่นนั้น เท่ากับเป็นการขัดกับหลัก “กตัญญู” ซึ่งท่านบอกว่าเป็นเรื่องที่ “น่าติเตียนคนที่ไม่รู้คุณที่เขาทำแล้ว ผู้ไม่ทำคุณให้ใคร และผู้ไม่ทำตอบแทนคุณที่เขาทำก่อน ความกตัญญูไม่มีในคนใด การคบคนนั้นย่อมไร้ประโยชน์”

๕) สติสัมปชัญญะ ความระลึกได้ ความรู้ตัว

ความมีสติรอบคอบ คือ ความมีสติตรวจตราไม่เลินเล่อ ตรงกันข้ามกับความประมาท สติคือความระลึกนึกคิดได้ประกอบกับสัมปชัญญะ ความรู้ตัว สติต้องมีสัมปชัญญะกำกับอยู่ด้วยเสมอ จึงเป็นสติที่ถูกต้อง ความมีสติที่ถูกต้อง ความมีสติรอบคอบไม่เลินเล่อรู้จักประมาณในอาหารที่จะพึงบริโภค อาหารโดยปกติมีประโยชน์สำหรับบำรุงร่างกาย และซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ แต่ถ้าบริโภคมากเกินไปเกินประมาณหรือบริโภคอาหารที่บูดเน่า ย่อมให้โทษแก่ร่างกายได้ หรือบริโภคน้อยเกินไป ไม่พอแก่ความต้องการของร่างกาย ความไม่เลินเล่อในการงาน คือ ไม่ทอดทิ้งธุระ เอาใจใส่หมั่นตรวจสอบ ประกอบให้ชอบแก่กาลเทศะไม่ปล่อยให้การงานค้างค้ำ เช่น ทำนาทำสวนก็ให้ทันฤดูกาล ขายเป็นก็ ต้องรู้จักครวญ ทำราชการก็ต้องเข้าใจวิธีดำเนินและรักษาระเบียบผู้จักกาลเทศะ ไม่เลินเล่อเช่นนี้ จึงจะประกอบกิจการงานให้มีผลพูนผล มีสัมปชัญญะในการประพฤติ ความรอบคอบรู้จักระวังไตร่ตรองให้เห็นเหตุผลเสียก่อนว่าจะมีคุณหรือโทษ มีประโยชน์หรือไม่ ควรทำหรือไม่ ควรพูดหรือไม่ เมื่อทราบว่ามีคุณประโยชน์แล้วจึงทำและพูด

สรุป องค์ประกอบของเบญจธรรมจะต้องมีความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งปวง ไม่เบียดเบียนไม่ว่าทางใดทางหนึ่งซึ่งทำให้สรรพสัตว์ทั้งหลายเดือดร้อน มีความสงสารคิดที่จะช่วยเหลือให้พ้นทุกข์ ยับยั้งควบคุมอารมณ์ไม่ให้ฝึกฝนในกามตัณหา รูป รส กลิ่น เสียง มีความซื่อสัตย์ทั้งกายวาจาและใจทั้งต่อตนเองและผู้อื่น มีสติรู้ตัวอยู่เสมอ ไม่เลินเล่อประมาทในการดำเนินชีวิต รู้จักผิดชอบชั่วดี มีความยุติธรรมเสมอต้นเสมอปลาย

๒.๒.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างเบญจศีล และเบญจธรรม

อภิญญาโพธิ์สถาน ได้กล่าวในหนังสือพุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต ว่า ผู้รักษาศีล ๕ ไปพร้อมกับมีคุณธรรม ๕ โดยสมบูรณ์ย่อมได้รับผลบางอย่างตามมาคือ^{๒๘}

- ๑) ย่อมเป็นที่รักใคร่พอใจของมนุษย์และเทวดา
  - ๒) ดำเนินชีวิตไปได้เป็นปกติ สุข สงบ เย็นใจ ไม่เดือดร้อนใจ
  - ๓) เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นได้
  - ๔) เป็นสมาชิกที่ดี มีคุณภาพ มากด้วยคุณค่าของสังคม
- ซึ่งหลักศีล ๕ และคุณธรรม ๕ มีความสัมพันธ์กันดังนี้

ศีล ๕	คุณธรรม
๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์	๑. มีเมตตากรุณาต่อสัตว์
๒. เว้นจากการลักทรัพย์	๒. ประกอบสัมมาอาชีพะ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
๓. เว้นจากการประพฤตินิโคตนา	๓. รู้จักการยับยั้งควบคุมในทางกามารมณ์
๔. เว้นจากการพูดเท็จ	๔. มีสัจจะ ถือความสัตย์จริง ซื่อตรง
๕. เว้นจากการดื่มสุราและเสพของมึนเมา	๕. มีสติสัมปชัญญะหรือความไม่ประมาท

ศีล ๕ และคุณธรรม ๕ เป็นของคู่กัน ทั้งนี้ อาจจะมาจากเหตุผลว่าผู้งดเว้นจากข้อห้าม ๕ ข้อ ได้ชื่อว่าเป็น “ผู้มีศีล” แต่กระนั้นก็ตาม ผู้ที่มีศีลจะชื่อว่ามีคุณธรรม ๕ ที่เรียกว่า “เบญจกัลยาณธรรม” ทุกคนหาได้ตัวอย่าง เช่น คน ๆ หนึ่งได้ชื่อว่าเป็นคนมีศีลเดินทางไปทางเรือพบเรือล่มคนกำลังว่ายน้ำเพื่อเอาชีวิตรอดอยู่เขาสามารถที่จะช่วยให้ได้แต่ไม่ช่วย จนคน ๆ นั้นจมน้ำตามไปต่อหน้าศีลของเขาไม่ขาด แต่ว่าขาดความกรุณา ทำให้อาจถูกมองแบบตำหนิติเตียนว่าเป็นคนใจดำได้ แต่ถ้าเขาเห็นแล้วมีความเมตตากรุณาเต็มใจหยุดช่วยเหลือคนตกน้ำนั้นให้พ้นอันตรายได้ จึงจะชื่อว่า มีทั้งศีลและคุณธรรม ดังนั้น จึงมีคำกล่าวว่าเป็นผู้มีศีลมีกัลยาณธรรม

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาทั้งเบญจศีลและเบญจธรรมพบว่า ธรรมที่คู่กับศีลในแต่ละคู่ นั้น นอกจากจะเป็นธรรมที่ส่งเสริมความดีงามแก่ผู้ประพฤติกแล้วยังเป็นธรรมที่ทำให้สามารถรักษาศีล ๕ ได้มั่นคง เช่น เมื่อบุคคลมีเมตตากรุณา ย่อมเว้นจากปาณาติบาตได้โดยง่าย เพราะความรัก ความสงสารจึงไม่ทำร้ายเบียดเบียนบุคคลอื่น เบญจธรรมจึงเป็นธรรมที่ส่งเสริมผู้รักษาศีล ๕ หรือเบญจศีลให้สมบูรณ์ ดังที่ท่านปัญญานันทภิกขุกล่าวไว้ว่า “เมื่อมีศีลต้องมีธรรมคู่กับศีล เพราะ ศีลกับธรรมนั้นต่างกัน ศีลเป็นเรื่องละ ธรรมเป็นเรื่องเจริญ ซึ่งหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนามี ๒ ประการ คือ ปหานกิจ การละเรื่องชั่วเรื่องร้าย และภาวนากิจ การทำความดีให้เจริญ เมื่อบุคคลละความชั่วแล้วยังไม่ทำความดีนับว่าไม่ก้าวหน้า”^{๒๙} เช่นตัวอย่าง ในธรรมมาภิธาน พจนานุกรม คำสอน

^{๒๘} อภิญญาโพธิ์สถาน, พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต, หน้า ๒๑๕, ๒๑๘.

^{๒๙} พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), เข้าถึงธรรม การรับศีลและการรักษาศีลที่ถูกต้อง, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๒๐.

พระพุทธศาสนา “เมื่อเดินไปพบคนนอนหลับอยู่ในทางรถไฟ กำลังมีรถไฟแล่นมาแต่ไกล ถ้าไม่ปลุกบอกก็ไม่ผิดศีล แต่ไม่สมบูรณ์ ถ้าปลุกบอกมีทั้งศีลและธรรม คือ เมตตา”^{๓๐} ดังที่ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงศีลคู่กับธรรมไว้หลายแห่ง เช่น ในขุททกนิกาย “ช่างหม้อ ชื่อ ฆฎิกะเป็นผู้ถึงซึ่งพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง เป็นผู้รักษาศีล ๕ มั่นคง มีศีล มีกัลยาณธรรม”^{๓๑}

ผลของการปฏิบัติตามเบญจศีลเบญจธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาให้ป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ตามผู้วิจัยได้อธิบายความมาแล้วข้างต้น พร้อมทั้งข้อคิดของนักวิชาการเป็นเครื่องมือยืนยันได้เป็นอย่างดีว่า ถ้ามนุษย์มีเบญจศีลเบญจธรรมแล้วจะทำให้มนุษย์มีบุคลิกภาพตามอานิสงส์ของศีล ๕ ดังนี้^{๓๒}

๑) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีลในโลกนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ

๒) กิตติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล

๓) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล จะเข้าไปยังบริษัทใดๆ จะเป็นชัตติยบริษัทก็ตาม พราหมณบริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมแก่กล้า ไม่เก้อเขินเข้าไป

๔) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไม่หลงลืมสติตาย

๕) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ดังนั้นสังคมที่มีผู้ปฏิบัติเบญจศีลและเบญจธรรม ย่อมเป็นสังคมแห่งการปลอดภัย พ้นจากสิ่งเลวร้าย ไม่ต้องหวั่นไหว หรือวิตกกังวลถึงอันตราย ไม่ต้องห่วงกังวลถึงความปลอดภัยของบุตรหลาน ไม่ต้องมีการจัดระเบียบสังคม เป็นสังคมที่ปลอดภัยจากมลภาวะที่เป็นพิษต่อจิตใจและร่างกาย

สรุปได้ว่า หลักเบญจธรรมหรือ กัลยาณธรรมเป็นธรรมที่มีความงามเป็นข้อควรปฏิบัติพิเศษที่ยิ่งขึ้นไปกว่าศีลมี ๕ อย่าง คือ (๑)เมตตากรุณา คือความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่นไม่คิดเบียดเบียนเป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมให้มนุษย์ในสังคมมีความเมตตาปราณ (๒) สัมมาอาชีวะ คือการประกอบสัมมาชีพ คุณธรรมข้อนี้เป็นเครื่องสนับสนุนให้ผู้รักษาศีลสามารถรักษาศีลไว้ได้อย่างมั่นคง (๓) กามสังวร คือการสำรวมในกาม มีความยินดีพอใจในคู่ของตน (๔) สัจจะคือความมีสัตย์ การพูดความจริง ความซื่อตรงต่อตนเองและผู้อื่น (๕) สติสัมปชัญญะ คือความมีสติรอบคอบ ความระลึกได้และความรู้ตัวในขณะที่พูด คิดและทำ

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม ในเรื่องนี้ผู้วิจัยเน้นในเรื่องของคุณธรรมกับนักเรียนใน

^{๓๐} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), ธรรมาภิธาน พจนานุกรม คำสอนพระพุทธศาสนา, หน้า ๒๙๘.

^{๓๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๘๘/๓๔๕.

^{๓๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๖/๓๐๕.

โรงเรียนบ้านคำป่า โดยเน้นหลักธรรมเรื่องเบญจศีลเบญจธรรมให้กับนักเรียนประพฤติปฏิบัติเพื่อให้มีคุณธรรม ๕ ประเด็น คือ ๑) ความหมายของคุณธรรม ๒) ความหมายของคุณธรรม ๓) องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมคุณธรรม ๔) คุณธรรมขั้นพื้นฐาน ๘ ประการ ๕) ประโยชน์ของคุณธรรม ดังนี้

๒.๓.๑ ความหมายของคุณธรรม

จากการศึกษาความหมาย เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมได้มีรายงานและเอกสารจากผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ให้ความหมายดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน^{๓๓} ได้ให้ความหมายคุณธรรมว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ^{๓๔} คุณธรรม หมายถึง สิ่งทีบุคคลส่วนใหญ่ยอมรับว่าเป็นสิ่งดีงาม ซึ่งเป็นความปรารถนาที่ส่งผลให้เกิดการกระทำที่เป็นประโยชน์และความดีที่แท้จริงต่อสังคม อันได้แก่การปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา คุณธรรมนี้นับว่าเป็นค่านิยมเช่นกัน

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)^{๓๕} กล่าวว่าคุณธรรมเป็นคุณภาพจิตใจ กล่าวคือคุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม ให้เป็นจิตใจที่สูง ประณีต และประเสริฐ เช่น พรหมวิหารสี่ คือ ความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และจาคะ เป็นต้น

วศิน อินทสระ^{๓๖} กล่าวตามหลักจริยศาสตร์ว่า คุณธรรมคืออุปนิสัยอันดีงาม ซึ่งสั่งสมอยู่ในดวงจิต อุปนิสัยอันนี้ได้มาจากความพยายามและความประพฤติติดต่อกันมาเป็นเวลานาน คุณธรรมสัมพันธ์กับหน้าที่อย่างมาก เพราะการทำหน้าที่จนเป็นนิสัย จะกลายมาเป็นอุปนิสัย อันดีงามที่สั่งสมในดวงจิตเป็นบารมี ลักษณะอย่างเดียวกันนี้ ถ้าเป็นฝ่ายชั่วเรียกว่า “อาสวะ” คือกิเลสที่หมักหมมในดวงจิต ย่อมจิตให้เศร้าหมองเกราะกรังด้วยความชั่ว นานาประการ กลายเป็นสันดาน

นภาพร ณ เชียงใหม่ และคณะ^{๓๗} ให้ความหมาย คุณธรรม จริยธรรม (Ethics) ว่าเป็นคุณความดีงาม สภาพที่เกื้อกูลการประพฤติธรรมและวิชาที่เกี่ยวกับการประพฤติการประพฤติธรรมจะต้องประพฤติอยู่ในกุศลธรรมเท่านั้น ส่วนที่เป็นอกุศลไม่เรียกว่าเป็นการประพฤติที่ถูกต้องอันได้แก่ ศีลธรรม กฎเกณฑ์ความถูกต้อง หรือหลักธรรมคำสั่งสอนในศาสนาต่าง ๆ สิ่งที่จะเป็นจริยธรรมจริยศาสตร์ได้ที่สำคัญที่สุดคือคำสั่งสอนของศาสนา เพราะผู้ที่นับถือศาสนา ย่อมถือว่าเป็นคนดีของสังคมเพราะศีลธรรมของศาสนาต่าง ๆ มีมาตรการของความประพฤติดีเป็นสากลแม้ว่าบางศาสนาจะ

^{๓๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๕), หน้า ๑๘๗.

^{๓๔} กรมวิชาการ, คู่มือการสร้างเครื่องวัดคุณลักษณะด้านจิตพิสัย, (กรุงเทพมหานคร: CURSUA, ๒๕๓๙), หน้า ๑๕.

^{๓๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคน และสังคม, (กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์ฝ่ายประชาสัมพันธ์ กพพ., ๒๕๔๐), หน้า ๑๔.

^{๓๖} วศิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทองกวาว, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๖.

^{๓๗} นภาพร ณ เชียงใหม่ และคณะ, เทคนิคการสอนคุณธรรมสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗), หน้า ๕.

สอนไม่เหมือนกัน แต่จุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์เหมือนกัน คือไม่ขัดกับมาตรการของความประพฤติที่ดีเป็นสากล ความประพฤติตามความเชื่อทางศาสนาของผู้ที่ปฏิบัติย่อมได้รับการยอมรับให้การปฏิบัติตามมาตรฐานสากลมีคุณค่าสูงขึ้น ลักษณะของคุณธรรมจริยธรรมเป็นลักษณะที่สมบูรณ์แบบ สามารถตัดสิ้นความดีความชั่วได้อย่างมีเหตุผล

บรรจง ชูสกุลชาติ^{๓๘} ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรมหมายถึงความดีงามที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของบุคคล

ประภาศรี สีหอำไพ^{๓๙} ได้ให้นิยามคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรมหมายถึงหลักธรรมที่สร้างความรู้สึกรับผิดชอบ ชั่วดีในทางศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม มีหลักปรัชญาเดียวกันคือหลักปฏิบัติคุณงามความดี คุณธรรมที่ว่ามีเนื้อหาครอบคลุมเรื่องความดี ความสุข และการกำหนดคุณค่าของคุณธรรม

สุกัญญา ศรีเมืองชน^{๔๐} ได้ให้ความหมายคุณธรรมว่า คุณธรรมหมายถึงหลักความดีงามแห่งความประพฤติตน และลักษณะของอุปนิสัยอันดีงามที่สนใจของบุคคล มีคุณค่า ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ยึดถือและปฏิบัติตาม เพื่อความเจริญของตนและสังคม เป็นที่ยอมรับของสังคมและบุคคลทั่วไป ซึ่งคุณธรรมนี้เกิดจากการปลูกฝังโดยการได้เห็น ได้ฟัง ได้อ่าน และที่สำคัญที่สุดคือ การได้เห็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางคุณธรรมของผู้ที่เคารพรักเป็นตัวอย่าง

สรุปได้ว่า คุณธรรมคือสภาพคุณงามความดี ที่มีอยู่ในจิตใจของบุคคล เป็นสิ่งที่บุคคลทั่วไป หรือสังคมยอมรับ เกิดจากความเพียรพยายาม ในการทำความดีเป็นระยะเวลาานติดต่อกัน จนเกิดเป็นความเคยชิน และเป็นนิสัย ได้รับการสั่งสมหรือปฏิบัติตามกันมาจากจิตใจโดยมิได้ฝืนใจ เป็นแนวทางการประพฤติตนที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น และส่งผลให้สังคมของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และความเจริญงอกงาม ดังนั้น หลักคุณธรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ที่ต้องอาศัยอยู่ร่วมกัน เพราะคุณธรรมเป็นหลักแห่งความประพฤติ ปฏิบัติในทางที่ถูกต้อง และดีงาม และมีจดหมายปลายทางอยู่ที่คุณงามความดีของสังคมโดยส่วนรวม

๒.๓.๒ ความสำคัญของคุณธรรม

^{๓๘} บรรจง ชูสกุลชาติ, “แนวคิดในการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมของปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.” **คู่มือการพัฒนาคุณธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์การศาสนา,๒๕๓๓), หน้า ๕.

^{๓๙} ประภาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,๒๕๓๕), หน้า ๔๓.

^{๔๐} สุกัญญา ศรีเมืองชน, “บทบาทของอาจารย์มหาวิทยาลัยโกสินทร์ในการพัฒนาคุณธรรมนักศึกษาตามการรับรู้ของผู้บริหารและอาจารย์”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,๒๕๓๓), หน้า ๓๖.

คุณธรรมก่อให้เกิดจริยธรรม ค่านิยมที่เหมาะสม สุขและความพอใจ คุณธรรมสร้างคนดี และความดีก่อให้เกิดคุณธรรมอื่นๆ และเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ เป็นคุณภาพสำคัญของคน ประการหนึ่งที่ต้องปลูกฝัง สร้างสมและดำรงรักษาเอาไว้ให้มีอยู่ในตัว^{๔๑}

ลักษณะพิเศษของคุณธรรม ๕ ประการคือ

- ๑) ความรู้ ความรู้เกี่ยวกับความดี รู้ว่าอะไรดีอะไรไม่ดี
- ๒) การปฏิบัติหน้าที่ทางศาสนา การทำความดีและการเคารพยกย่องสิ่งที่ควรเคารพยกย่อง เช่น พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ รวมทั้งปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
- ๓) ความกล้าหาญ กล้าในสิ่งที่ควรกล้า และกล้าในสิ่งที่ควรกลัว เช่น กล้าประพาสดี ความดี และเกรงกลัวการกระทำความบาป

๔) การควบคุมตนเอง การใช้ปัญญาควบคุมอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ ตลอดจนการกระทำที่ไม่เหมาะสมด้วย

๕) ความยุติธรรม การไม่กีดกันความสามารถของผู้อื่น การให้ผู้อื่นได้รับความรู้ทัดเทียมเสมอหน้า และการมองผู้อื่นด้วยความเป็นธรรม^{๔๒}

สรุป คนที่มีคุณธรรมคือ คนที่มีนิสัยอันดีงามมีความรักและความรับผิดชอบในหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างดีที่สุด ครูที่มีคุณธรรม คือครูที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ได้ครบถ้วนแห่งอาชีพครูตามจรรยาบรรณและวินัยแห่งระเบียบประเพณีของครูอย่างเคร่งครัดสม่ำเสมอ โดยมีใจรักศิษย์และมุ่งประโยชน์ต่อศิษย์เป็นสำคัญ^{๔๓}

๒.๓.๓ องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมคุณธรรม

คุณธรรมความประพฤติเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ถูกต้องดีงามทางสังคม เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขของชีวิตและสังคม เพื่อแก้ไขและดับปัญหาสังคม กล่าวโดยย่อ พระพุทธศาสนามีหลักปฏิบัติเพื่อแก้ไขและดับปัญหาโดยใช้หลักไตรสิกขาคือ

๑) ศีล หลักความประพฤติสุจริตทางกายและวาจา หลักฝึกฝนอบรมพัฒนามนุษย์ให้มีศีลระเบียบวินัยมีพฤติกรรมเป็นระเบียบเรียบร้อยให้เกิดความเคยชิน เป็นการจัดระเบียบชีวิตให้สอดคล้องสัมพันธ์กับปัจจัยภายนอกหรือสภาพแวดล้อมทางสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันและดำเนินชีวิตที่ดีงามไร้ปัญหา เป็นหลักแก้และกันปัญหาเบื้องต้นได้แก่ ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐

๒) สมาธิ เป็นการฝึกจิตให้มีสมรรถภาพและคุณภาพจิตที่ดี ให้จิตมีคุณธรรมความอดทน เข้มแข็ง แน่วแน่ มั่นคง สะอาด สว่าง สงบ ปราศจากสิ่งรบกวนเครื่องเศร้าหมอง พร้อมทั้งจะทำงานต่างๆ อย่างไรก็กังวลปัญหา

๔) ปัญญา เป็นหลักฝึกฝนอบรมพัฒนามนุษย์ให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งต่างๆ

^{๔๑} บุญเลิศ ราโชติ, *คุณธรรมสำหรับครู*, (ร้อยเอ็ด : มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, ๒๕๕๓), หน้า ๕.

^{๔๒} บุญเลิศ ราโชติ, *คุณธรรมสำหรับครู*, หน้า ๑๒.

^{๔๓} บุญเลิศ ราโชติ, *คุณธรรมสำหรับครู*, หน้า ๔.

ทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้จักคิดไตร่ตรองตรวจสอบ วิเคราะห์แยกแยะมีเหตุผล เป็นความรู้ที่ถูกต้องไม่บิดเบือนไม่มีกิเลสตัณหาครอบงำ รู้เท่าทันข้อเท็จจริงความเป็นไปและการเปลี่ยนแปลงของโลกและชีวิตทางสังคม คิดพิจารณาแก้ไขป้องกันปัญหาต่างๆ อย่างมีเหตุผลถูกต้องแม่นยำ เป็นหลักสำคัญของการดำเนินชีวิตที่ดำรงในสังคมมนุษย์ เป็นหลักป้องกันแก้ไขและดับปัญหาต่างๆ ทั้งหลาย ให้ปลอดภัยปราศจากปัญหาไร้ทุกข์กังวลใจในชีวิตทางสังคม^{๔๔}

องค์ประกอบจะส่งเสริมคุณธรรมภายในตัวบุคคล ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็นแนวความคิด ทศนคติ ค่านิยม ถ้าเป็นด้านที่ถูกต้องดำรง คือปัญญาอันเห็นชอบหรือสัมมาทิฐิภายในตัวบุคคลที่ก่อให้เกิดกุศลเจตนาพร้อมทำให้บุคคลสามารถรักษาเบญจศีลได้มั่นคง แต่ถ้าเป็นด้านตรงข้ามย่อมส่งผลให้ละเมิดเบญจศีลได้โดยง่ายนั่นเอง ซึ่งสัมมาทิฐิภายในตัวบุคคลที่จะเกิดขึ้นได้นั้น ต้องมาจากแหล่งภายนอกที่เป็นสัมมาทิฐิเช่นเดียวกัน โดยหลักธรรมที่แสดงถึงปัจจัยอันเป็นแหล่งที่มาเบื้องต้นของการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า “ปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ” จำแนกเป็น ๒ ปัจจัยดังนี้

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมไว้ดังนี้

ขำเลียง วุฒิจันทร์^{๔๕} ได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนไว้ดังนี้

๑) บิดา มารดา บ้าน หรือสถาบันครอบครัว เป็นแหล่งแรกที่ทำหน้าที่ปลูกฝังและหล่อหลอมตลอดจนถ่ายทอดลักษณะอันทรงคุณธรรมและจริยธรรมแก่สมาชิกในครอบครัวและต้องทำหน้าที่นี้ต่อไป แม้เด็กจะเข้าไปรับการศึกษาอบรมในโรงเรียนระดับต่างๆ อยู่แล้วก็ตาม

๒) ญาติผู้ใหญ่และสมาชิกอื่นๆ ในครอบครัว เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กในครอบครัวเช่นเดียวกัน โดยปกติเด็กจะเรียนรู้เจตคติเชิงจริยธรรมจากผู้ใหญ่ด้วยการสังเกตและเลียนแบบมากกว่าที่จะได้จากการฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่โดยตรง หากผู้ใหญ่เป็นผู้มีลักษณะเด่นเป็นที่ยกย่องบูชาแก่เด็กมาก เด็กจะมีแนวโน้มเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่มากขึ้นเท่านั้น

๓) เพื่อน ๆ ของเด็ก เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดค่านิยมทางคุณธรรม และจริยธรรมบางอย่างให้เด็กได้รับรู้ รับผิดชอบต่อปฏิบัติเพื่อให้เกิดพฤติกรรมคล้อยตามเพื่อนๆ ได้ นอกจากนี้ การเรียนรู้เชิงจริยธรรมของเด็กมิใช่มาจากเพื่อน ๆ เพียงฝ่ายเดียว แต่ยังได้มาจากการกระทำกิจกรรมร่วมกันการเข้าใจกันและกันในระหว่างเด็กวัยเดียวกันเองด้วย ซึ่งเพื่อนๆ ดังกล่าวนี้นี้ รวมทั้งเพื่อนในโรงเรียนและเพื่อนนอกโรงเรียนด้วย

๔) พระสงฆ์หรือผู้นำทางคุณธรรมและจริยธรรมในหมู่บ้านตำบล อำเภอ หรือท้องถิ่นที่เด็กหรือนักเรียนอาศัยอยู่เป็นที่เคารพนับถือของผู้ใหญ่ในสังคมนั้นและได้รับมอบหมายให้เป็นผู้อบรมสั่งสอนด้านคุณธรรมแก่ประชาชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระสงฆ์

^{๔๔} ที.ปา./๑๑/ ๒๒๘, หน้า ๒๓๒)

^{๔๕} ขำเลียง วุฒิจันทร์, **คุณธรรมจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๔), หน้า ๗๖.

และหรือผู้นำทางศาสนาในท้องถิ่นจะมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กหรือนักเรียนนักศึกษาในท้องถิ่นนั้นด้วย

๕) สื่อสารมวลชนหรือสื่อมวลชน ทุกรูปแบบในปัจจุบัน มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการปลูกฝังหรือเปลี่ยนแปลงเจตนาคติ ค่านิยมตลอดจนรูปแบบของพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนนักเรียนนักศึกษา หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ตลอดไปถึงภาพยนตร์ บทเพลง หนังสืออ่าน เป็นทั้งเครื่องปลูกฝังค่านิยมทางคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนทุกวัย และในขณะเดียวกันถ้าสิ่งเหล่านี้ไม่ได้รับความสนใจในด้านที่จะช่วยปลูกฝังความมีคุณธรรมที่ดีแก่เด็กและเยาวชนแล้วยังอาจเป็นเครื่องทำลายหรือขวางกั้นการปลูกฝังและหล่อหลอมให้เด็กนักเรียนนักศึกษาให้เป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงามได้ด้วย

๖) โรงเรียนหรือสถานศึกษา ซึ่งรวมถึงการจัดสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาการบริหารและการให้บริการต่างๆ ในสถานศึกษา - การเป็นตัวอย่างอันดีงามของครูอาจารย์ การเรียนการสอนวิชาต่างๆ ตามหลักสูตร การเรียนการสอนวิชาที่เกี่ยวกับจริยศึกษา โดยเฉพาะ การจัดกิจกรรมต่างๆ ในสถานศึกษา

วิเชียร เกตุสิงห์^{๔๖} ได้ทำการวิจัยเพื่อประกอบการพิจารณาจัดทำร่างกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ในประเด็น การศึกษากับการพัฒนาคุณธรรม โดยได้สำรวจความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนี้จำนวน ๑๐๐ คน พบว่า ผู้เชี่ยวชาญ

ดังกล่าวส่วนใหญ่เห็นด้วยกับข้อเสนอที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม ๑๑ ประการ คือ

- ๑) กำหนดให้การสอน จริยศึกษา ศาสนศึกษา เป็นวิชาบังคับ
- ๒) ให้สอดแทรกการสอนในวิชาต่าง ๆ ทุกวิชา
- ๓) เลือกเนื้อหาคุณธรรม / จริยธรรม ที่เหมาะสมและต้องการส่งเสริม
- ๔) ให้ความสำคัญกับกิจกรรมเสริมสร้างลักษณะนิสัย และจัดการอย่างถูกต้องตามหลักพุทธธรรมหรือทฤษฎี

- ๕) ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดี
- ๖) จัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการสอน
- ๗) จัดโอกาสให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล
- ๘) จัดโอกาสพัฒนาความสัมพันธ์กับผู้ใหญ่และชุมชนที่เป็นแบบอย่าง
- ๙) จัดโอกาสสัมผัสธรรมชาตแวดล้อม
- ๑๐) จัดโอกาสให้พบเห็นสิ่งที่มีคุณค่า
- ๑๑) จัดโอกาสให้แสดงพฤติกรรมที่ดี และเสริมแรงตามหลักจิตวิทยา

^{๔๖} วิเชียร เกตุสิงห์, รายงานการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อลักษณะความเป็นพลเมืองไทยของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร: เจริญผล, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘.

ชาติชาย กู้กิตติไมตรี^{๔๗} ได้อธิบายไว้ว่าการที่บุคคลมีคุณลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรมแตกต่างกันนั้น มีความเกี่ยวเนื่องมาจาก

๑) สถาบันครอบครัว สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่จะปลูกฝังและเสริมสร้าง คุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน เด็กสามารถเรียนรู้พฤติกรรมต่าง ๆ จากคนรอบข้างภายใน ครอบครัว ลักษณะการอบรมเลี้ยงดู สถานภาพของครอบครัว อาชีพครอบครัว และก็มีบทบาทต่อการ ปลูกฝัง ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ตัวจักรสำคัญของสถาบันในการปลูกฝังคุณธรรมจึงเป็นพ่อแม่

๒) สถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษาหรือโรงเรียนเป็นแหล่งที่มีบทบาทต่อการ ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนรองจากสถาบันครอบครัว โดยครูมีความสำคัญกับ นักเรียนอย่างมาก เพราะเด็กจะเลื่อมใสศรัทธาผู้ใหญ่ที่มีการศึกษาสูง หรือในกรณีผู้ปกครองมีการ ศึกษาต่ำกว่าบุตร เด็กจะมองหาผู้อื่นแทนซึ่งก็มักจะเป็นครู ครูจึงมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน และครูที่มีจริยธรรมสูง รู้จักดูแลและเข้าใจเด็กเท่าทันที่จะสามารถ ช่วยพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเด็กได้ นอกจากตัวครูแล้ว สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน และ ความมีชื่อเสียงของโรงเรียนก็มีส่วนในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมโดยตรงให้แก่เด็กด้วย

๓) เพื่อน ทุกคนต้องมีเพื่อน ดังนั้นเพื่อนจึงนับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการ กำหนดค่านิยม ทางจริยธรรมบางอย่างได้

๔) สถาบันศาสนา สถาบันศาสนามีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็ก ในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการควบคุมพฤติกรรมด้านจริยธรรม นอกจากนี้ สถาบันศาสนาได้ ทำหน้าที่สอนทางตรงและทางอ้อมดังกรณีการตั้งศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ อบรม

๕) สื่อมวลชน สื่อมวลชนประกอบด้วย วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์และสิ่งพิมพ์ ต่าง ๆ ก็มีบทบาทสำคัญต่อการปลูกฝังหรือเปลี่ยนแปลงคุณธรรมจริยธรรมของมนุษย์เช่นกัน หน้าที่หลัก ของสื่อมวลชนคือ ๑) สังเกตการณ์และรายงานสภาพแวดล้อม ๒) ประสานส่วนต่าง ๆ ของสังคมให้ สัมพันธ์กันเพื่อปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ๓) ถ่ายทอดมรดกทางสังคมและวัฒนธรรมไปยังอนุชน รุ่นต่อไป และ ๔) ให้ความบันเทิง จากหน้าที่หลัก ๔ ประการ จะเห็นได้ว่าสื่อมวลชนมีส่วนสำคัญใน การปลูกฝังค่านิยมทางคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ถ้าสื่อมวลชนไม่ให้ความสนใจ อาจจะเป็นเครื่องทำลายหรือขวางกั้น การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมที่ตั้งงามได้ด้วย

๖) องค์การสังคมสังเคราะห์และสมาคมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ มีบทบาทสำคัญ ในทางตรงคือการส่งเสริมศีลธรรมและกล่อมเกลাজิตใจเยาวชน การอบรมครู และการเผยแพร่ศีลธรรม ในสังคม เช่น สมาคมสร้างสรรค์ไทย มูลนิธิดวงประทีป เป็นต้น ส่วนทางอ้อม คือการจัดกิจกรรมที่ สนับสนุนคุณลักษณะความเป็นผู้นำ ความเป็นพลเมืองดี และการช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของคนใน สังคมให้ดีขึ้น เช่น มูลนิธิเพื่อพัฒนาเด็ก เป็นต้น

๗) หน่วยงานของรัฐ และเอกชน ในสภาพสังคมปัจจุบัน การปิดกั้นและ ความ รับผิดชอบ การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้กับผู้ใดผู้หนึ่งคงเป็นไปได้ หน่วยงานต่าง ๆ ของ

^{๔๗} ชาติชาย กู้กิตติไมตรี, *บทบาทการปลูกฝังและเสริมสร้างจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน*, วารสาร การศึกษาแห่งชาติ, ประจำเดือนมิถุนายน กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๓๔, หน้า ๒๕,๕.

รัฐบาล นอกจากจะต้องมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนแล้ว ก็จะต้องมีส่วนช่วยในการส่งเสริมและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนด้วย เช่น การจัดตั้งศูนย์พัฒนาเยาวชนตำบลของกระทรวงมหาดไทย การประกวดมารยาทไทย เป็นต้น

สรุปได้ว่า องค์ประกอบในการพัฒนาคุณธรรมโดยรวมแล้วคือการทำสังคมให้สงบสุขได้ เพราะบุคคลในสังคมมีคุณธรรม จริยธรรม สถาบันในสังคมหลายสถาบันมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้สมาชิกของสังคม สถาบันที่สำคัญอันดับต้นคือสถาบันครอบครัวต่อมา เป็นสถาบันทางการศึกษา สองสถาบันนี้จะละเอียดในการชี้้นำความถูกต้องดีงาม ความเหมาะสมให้กับสมาชิกของตน สถาบันทั้งหลายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา นอกจากนี้คือสื่อมวลชน และหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมกันในการยกระดับและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

๒.๓.๔ คุณธรรมขั้นพื้นฐาน ๘ ประการ

กระทรวงศึกษาธิการประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบัน ศาสนาและสถาบันการศึกษา โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข ดังนั้น เพื่อให้การขับเคลื่อนดังกล่าวมีความชัดเจน เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และสามารถ นำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม "๘ คุณธรรมพื้นฐาน" ที่ควรเร่งปลูกฝัง ประกอบด้วย^{๔๔}

๑) ขยัน

ขยัน คือ ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ อดทน ความขยันต้องปฏิบัติควบคู่กับการใช้สติปัญญา แก้ปัญหาจนเกิดผลสำเร็จ

ผู้ที่มีความขยัน คือ ผู้ที่ตั้งใจทำอย่างจริงจังต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกที่ควรเป็นคนสู้งานมีความพยายาม ไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรค รักงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง

๒) ประหยัด

ประหยัด คือ การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สิน สิ่งของแต่พอควรพอประมาณ ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ฟุ้งเฟ้อ

ผู้ที่มีความประหยัด คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้คิดก่อนซื้อ เก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า รู้จักทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของตนเองอยู่เสมอ

^{๔๔} กระทรวงศึกษาธิการ, **คุณธรรมขั้นพื้นฐาน ๘ ประการ**, (กรุงเทพมหานคร : เลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๐), หน้า ๓.

๓) ความซื่อสัตย์

ซื่อสัตย์ คือ ประพฤติตรงไม่เอินเอียงไม่มีเล่ห์เหลี่ยมมีความจริงใจ ปลอดภัยจากความรู้สึกลำเอียงหรืออคติ

ผู้ที่มีความซื่อสัตย์ คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรงทั้งต่อหน้าที่ ต่อวิชาชีพ ตรงต่อเวลา ไม่ใช้เล่ห์กล คดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม รับผิดชอบต่อตนเองและปฏิบัติอย่างเต็มที่ถูกต้อง

๔) มีวินัย

มีวินัย คือ การยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับและข้อปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งวินัยในตนเองและวินัยต่อสังคม

ผู้ที่มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตามในขอบเขต กฎ ระเบียบของสถานศึกษา สถาบัน/องค์กร/สังคมและประเทศ โดยที่ตนเองยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจและตั้งใจ

๕) สุภาพ

สุภาพ คือ เรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม มีกิริยามารยาทที่งดงาม มีสัมมาคารวะ

ผู้ที่มีความสุภาพ คือ ผู้ที่อ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะ ไม่ก้าวร้าว รุนแรง วางอำนาจข่มผู้อื่นทั้งโดยวาจาและท่าทาง แต่ในเวลาเดียวกันยังคงมีความมั่นใจในตนเอง เป็นผู้ที่มีมารยาท วางตนเหมาะสมตามวัฒนธรรมไทย

๖) สะอาด

สะอาด คือ ปราศจากความมัวหมองทั้งกาย ใจ และสภาพแวดล้อม ความผ่องใสเป็นที่เจริญตาทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น

ผู้ที่มีความสะอาด คือ ผู้รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัยสิ่งแวดล้อมถูกต้องตามสุขลักษณะ ผีกลั่นจิตใจมิให้ขุ่นมัว จึงมีความแจ่มใสอยู่เสมอ

๗) สามัคคี

สามัคคี คือ ความพร้อมเพียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน ร่วมใจกัน ปฏิบัติงานให้บรรลุ ผลตามที่ต้องการเกิดการประสานอย่างสร้างสรรค์ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอา รัดเอาเปรียบกัน เป็นการยอมรับความมีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความ หลากหลายในเรื่องเชื้อชาติ ความกลมเกลียวกันในลักษณะเช่นนี้ เรียกอีกอย่างว่า ความสมานฉันท์

ผู้ที่มีความสามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตน ทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลัง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้การงานสำเร็จ ลุล่วง แก้ปัญหาและขัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้ที่มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทาง วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมทั้งจะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ

๘) มีน้ำใจ

มีน้ำใจ คือ ความจริงใจที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าในเพื่อน มนุษย์ มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ ให้ความสนใจในความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุขของผู้อื่น และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน

ผู้ที่มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่นเข้าใจ เห็นใจ ผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน

คุณธรรมทั้ง ๘ ประการนี้มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดหลักคุณธรรมจริยธรรมเป็นทางเอกในการขับเคลื่อนก้าวหน้าไปอย่างต่อเนื่อง

สรุป คุณธรรม ๘ ประการมุ่งเน้นให้โรงเรียน ครู มีความตระหนักในเรื่องนี้เพื่อฝึกฝนนักเรียนให้มีความขยันหมั่นเพียรในการเรียน อดทนต่อความยากลำบากในบางวิชาที่ไม่ชอบ รู้คุณค่าของเงิน รู้จักประหยัด มีความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย อ่อนน้อมถ่อมตน มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดแก่ผู้พบเห็น มีความสามัคคีในหมู่คณะ มีน้ำใจ พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกาย และแรงใจ

๒.๓.๕ ประโยชน์ของคุณธรรม

คุณธรรมมีประโยชน์ต่อบุคคลสังคมและชาติบ้านเมือง สังคมใดสมาชิกไร้คุณธรรม สังคมนั้นมีความสับสนวุ่นวายยากแก่การพัฒนา ในสังคมครูก็เหมือนกัน หากผู้ประกอบวิชาชีพครูเป็นผู้ไร้คุณธรรมจริยธรรม นอกจากจะทำให้ตนเองและสถาบันวิชาชีพตกต่ำแล้ว ยังทำให้สังคมชาติบ้านเมืองต้องมัวหมองตกต่ำไปด้วย คุณธรรมก่อให้เกิดประโยชน์มากมาย ต่อคนทั่วไปในประเทศทุกสาขาวิชาชีพ ทุกเพศทุกวัย

(๑) ประโยชน์ด้านตัวครูและสถาบันอาชีพครู

- ๑) ทำให้ครูมีความเจริญก้าวหน้าและมีความมั่นคงในงานอาชีพ
- ๒) ได้รับการยกย่องสรรเสริญจากบุคคลทั่วไปเป็นที่เคารพรักของศิษย์
- ๓) มีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขไร้ภัยอันตรายใดๆ เพราะแวดล้อมด้วยความรักความนับถือจากศิษย์และประชาชนทั่วไป
- ๔) ครอบครัวมีความสุขอบอุ่น มั่นคงฐานะทางเศรษฐกิจไม่ฝืดเคือง
- ๕) ทำให้ชื่อเสียงของคณะครูเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสของปวงชน
- ๖) ทำให้วิชาชีพครูมีความเจริญก้าวหน้าเป็นไปในรูปแบบต่างๆ เช่น วิชาการ องค์กรหรือสมาคม
- ๗) สถาบันการศึกษาที่มีความเจริญก้าวหน้า เพราะได้รับความช่วยเหลือจากประชาชนด้วยความจริงใจ

(๒) ประโยชน์ต่อนักเรียน

- ๑) เป็นคนดีมีระเบียบวินัย
  - ๒) นำชื่อเสียงมาสู่โรงเรียนและครอบครัว
  - ๓) สังคมมีความสุข สังคมมีคุณธรรม
  - ๔) เป็นที่รักของพ่อแม่และครูอาจารย์
- (๓) ประโยชน์ด้านสังคมและประเทศชาติ
- ๑) สมาชิกของสังคมเป็นคนดีมีคุณธรรมรู้จักสิทธิและหน้าที่อย่างถูกต้อง
  - ๒) สังคมมีสันติสุขเพราะสมาชิกของสังคมมีคุณธรรม

๓) สังคมได้รับการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทุกด้าน
 ๔) สถาบันชาติ ศาสน์ กษัตริย์มีความมั่นคง เพราะประชาชนมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญอย่างแท้จริง

๕) ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาติมีความมั่นคงถาวรเพราะครูได้อบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ ความเข้าใจและปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม^{๔๙}

สรุป คุณธรรมเป็นประโยชน์ต่อตัวครู นักเรียน และบุคคลในชุมชนเพื่อร่วมกันส่งเสริมความมีระเบียบวินัยในตัวนักเรียน เป็นคนดีมีคุณธรรมพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้า รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองอย่างถูกต้อง เกิดความสุขต่อตนเองและครอบครัว และส่งเสริมสถาบันชาติ ศาสน์ กษัตริย์ให้มีความมั่นคง

๒.๔ จริยธรรม

จริยธรรม เป็นพุทธจริยศาสตร์ระดับกลางเป็นหลักธรรมที่มีไว้เพื่อยกระดับคุณธรรม จริยธรรมของมนุษย์ให้สูงขึ้น พระพุทธศาสนาวางแนวทางในการพัฒนาจริยธรรมให้สูงขึ้นตามความสามารถและโอกาสของแต่ละบุคคล คือการประพฤติอยู่ในกุศลกรรมบถและเว้นอกุศลกรรมบถคู่กันไป ผู้วิจัยจะได้นำเสนอ ประเด็น ๑) ความหมายของจริยธรรม ๒) ความสำคัญและคุณค่าของจริยธรรม ๓) ประโยชน์ของจริยธรรม ๔) แนวคิดในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน ๕) ดังนี้

๒.๔.๑ ความหมายของจริยธรรม

Ethics มาจากภาษากรีกว่า Ethos แปลว่าหลักความประพฤติ หรือลักษณะนิสัย (Character) หมายถึงความดีรอบยอดหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคุณค่า หรือค่านิยม (Values Concepts)^{๕๐}

พระพุทธศาสนาวางแนวทางในการพัฒนาจริยธรรมให้สูงขึ้นตามความสามารถและโอกาสของแต่ละบุคคล คือการประพฤติอยู่ในกุศลกรรมบถและเว้นอกุศลกรรมบถคู่กันไปกล่าวคือ

- ๑) กายสุจริต คือ การประพฤติชอบด้วยกาย
- ๒) วาจาสุจริต คือ การประพฤติชอบด้วยวาจา
- ๓) มโนสุจริต คือ การประพฤติชอบด้วยใจ

สารโ บัศวรี^{๕๑} ได้อธิบายคำว่าจริยธรรมไว้สองลักษณะ คือในความหมายแคบและความหมายกว้าง ดังนี้

๑) จริยธรรมในความหมายกว้าง หมายถึง คุณธรรมและศีลธรรม และรวมเอาค่านิยมที่จำเป็นอื่น ๆ เข้าไว้ด้วยซึ่งอาจอยู่ในระดับที่ลดหลั่นลงไปจากระดับศีลธรรมและคุณธรรม ค่านิยมที่จำเป็นดังกล่าวอาจจะได้แก่ขนบธรรมเนียมประเพณี กฎหมาย อุดมการณ์ วินัย และ

^{๔๙} พระมหาดิศร ธีรสีโล, *คุณธรรมสำหรับครู*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๖๐.

^{๕๐} ประภาศรี สีอำไพ, *พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๓๕), หน้า ๓๖.

^{๕๑} สารโ บัศวรี, *จริยธรรมศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๔), หน้า ๑๘ -๒๐.

มารยาท เป็นต้น ถ้ากล่าวสั้น ๆ จริยธรรมก็คือ ค่านิยมในระดับต่าง ๆ ซึ่งสังคมและบุคคล จำเป็นต้องยึดมั่น และจริยธรรมย่อมจะนำสันติสุขมาให้แก่บุคคลและสังคมได้ตามควรแก่กรณี

๒) จริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม คุณค่านิยมทางจริยธรรมชี้ให้เห็นความเจริญงอกงาม ในการดำรงชีวิต อย่างมีระเบียบแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่ดีงาม อยู่ในสภาพแวดล้อมที่โน้มนำให้บุคคลมุ่งกระทำความดี ละเว้นความชั่ว มีแนวทางในความประพฤติอยู่ในเรื่องความดี ความถูกต้อง ความควรในการปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อย และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น มีคุณธรรมและมีโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดี โดยสำนึกที่จะใช้สิทธิ และหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๓๕^{๕๒} ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า คือธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ

ชัยพร วงศ์วรรณ^{๕๓} กล่าวว่าจริยธรรม หมายถึง แนวทางของการประพฤติตนให้เป็นคนดี เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม สามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดดีสิ่งใดควรละเว้นอะไรควรประพฤติปฏิบัติ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน^{๕๔} ให้ความหมายจริยธรรมว่าหมายถึงลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ รวมทั้งพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ซึ่งสังคมต้องการให้มีในสมาชิกเป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดจากความพอใจว่า การกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เหมาะสม

วิทย์ วิศทเวทย์^{๕๕} กล่าวว่า จริยธรรมคือ พันธะหรือหน้าที่ที่เราปฏิบัติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางพระพุทธศาสนา จริยธรรมคือการนำเอาความรู้ ในความจริงหรือกฎธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และสังคม

จริยธรรม แปลได้หลายอย่าง เช่น ความเข้าใจเกี่ยวกับโลก และชีวิตที่ถูกต้องตามหลักแห่งความดีเป็นไปตามคลองธรรมหรือสอดคล้องกับศีลธรรม หรือหล่อหลอมกลมกล่อมเกลาของสังคมการอบรมสั่งสอนทางศีลธรรมการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมเป็นต้นแม้สัมพันธ์กับโยนิโสมนสีกการก็มักเป็นโยนิโสมนสีกการแบบเร้ากุศลให้เห็นคุณค่าเช่นดีชั่วถูก ผิด อะไรดีกว่า อะไรเลวกว่า ควรจะเป็นไม่ควรจะเป็น คุณค่าทางจริยธรรม^{๕๖}

^{๕๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, หน้า ๑๘๙.

^{๕๓} ชัยพร วงศ์วรรณ, การสอนค่านิยมและจริยธรรม, (คณะศึกษาศาสตร์ : สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, ๒๕๔๐), หน้า ๒๙.

^{๕๔} ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก, จริยธรรมของเยาวชนไทย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๐), หน้า ๓๒ - ๓๓.

^{๕๕} วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๔), หน้า ๑๙.

^{๕๖} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑๓-๒๑๔.

๑) เป็นผู้หนักแน่นในเหตุผลรู้จักมองเห็นการกระทำและผลการกระทำ ตามแนวทางของเหตุปัจจัย ไม่เชื่อสิ่งมมาย ตื่นข่าว

๒) ให้เห็นว่าผลสำเร็จที่ตนต้องการจุดหมายที่ปรารถนาจะเข้าถึง จะสำเร็จได้ด้วยการลงมือทำจึงต้องพึ่งตนเองและทำความเพียรพยายามไม่รอคอยโชคชะตาหรือหวังผลด้วยการอ้อนวอน เช่นสรวงต้อปัจจัยภายนอก

๓) ให้มีความรับผิดชอบต้อตนเองที่จะงดเว้นจากความชั่ว และรับผิดชอบต้อผู้อื่นด้วยการทำความดีต้อเขา

๔) ให้ถือว่าบุคคลมีสิทธิโดยธรรมชาติที่จะทำการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปรับปรุง สร้างเสริมตนเองให้ดีขึ้นไป โดยเท่าเทียมกัน สามารถทำตนให้เลวลงหรือให้ดีขึ้น ให้ประเสริฐจนถึงยิ่งกว่าเทวดาและพรหมได้ทุก ๆ คน

๕) ให้ถือว่าคุณธรรม ความสามารถ ความประพฤติปฏิบัติ เป็นเครื่องวัดความทรามหรือประเสริฐของมนุษย์ ไม่ให้มีการแบ่งแยกโดยชาติ ชั้น วรรณะ

๖) ในแง่กรรมเก่าให้ถือเป็นบทเรียน และรู้จักพิจารณาเข้าใจตนเองตามเหตุผล ไม่คอยเพ่งโทษแต่ผู้อื่น มองพื้นฐานของตนเองที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุง และวางแผนสร้างเสริมความเจริญก้าวหน้าต้อไปได้ถูกต้อง

๗) ให้ความหวังในอนาคตสำหรับสามัญชนทั่วไป

จากความหมายของจริยธรรม สรุปได้ว่า ทางพระพุทธศาสนาเป็นพุทธจริยศาสตร์ระดับกลางเป็นหลักธรรมที่มีไว้เพื่อยกระดับคุณธรรมจริยธรรมของมนุษย์ให้สูงขึ้น พระพุทธศาสนาวางแนวทางในการพัฒนาจริยธรรมให้สูงขึ้นตามความสามารถและโอกาสของแต่ละบุคคล คือการประพฤติตนด้วยกาย วาจา ใจอยู่ในกุศลกรรมบถและเว้นอกุศลกรรมบถคู่กันไป จริยธรรมในแนวคิดของผู้รู้ต่างให้นิยามและความหมายคือเป็นแนวทางหรือกฎเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติเพื่อยกระดับคุณธรรมจริยธรรม เป็นลักษณะที่สังคมต้องการก่อให้เกิดประโยชน์ต้อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้จะเห็นว่าความหมายทั้งคุณธรรมและจริยธรรมจะมีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เมื่อพูดถึงคุณธรรมก็ย่อมหมายถึงจริยธรรมด้วยเช่นกันหรือเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตที่ถูกต้องตามหลักแห่งความดีเป็นไปตามคลองธรรมหรือสอดคล้องกับศีลธรรมหรือหล่อหลอมกลมกล่อมเกลตาของสังคมการอบรมสั่งสอนทางศีลธรรมการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม เป็นต้น แม้สัมพันธ์กับโยนิโสมนสิการก็มักเป็นโยนิโสมนสิการแบบเร้ากุศลให้เห็นคุณค่าเช่นดีชั่วถูกผิด อะไรดีกว่า อะไรเลวกว่า ควรจะเป็นไม่ควรจะเป็น คุณค่าทางจริยธรรม อาจจะกล่าวได้ว่า บุคคลที่ประพฤติปฏิบัติตนได้ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่งอย่างใดนี้ จะเป็นบุคคลที่มีทั้งคุณธรรมและจริยธรรมที่อยู่ในตนเอง เป็นที่ยอมรับนับถือของคนในสังคมว่าเป็นบุคคลที่มีคุณภาพสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข

๒.๔.๒ ความสำคัญและคุณค่าของจริยธรรม

เป็นการศึกษาที่ผู้วิจัยมีความต้องการให้ครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในด้านส่งเสริมการศึกษา เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง นักกิจกรรมที่จัดขึ้นเกี่ยวกับหลักธรรมในเรื่องของศีล๕ ให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจปฏิบัติต้อศีล๕ ได้อย่างถูกต้อง

วศิน อินทสระ^{๕๗} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธจริยศาสตร์” สรุปได้ว่า จริยธรรม เป็นรากฐานอันสำคัญแห่งความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคง ความสงบสุขของปัจเจกชน สังคมและ ประเทศชาติอย่างยิ่ง จริยธรรมในสังคมจึงควรได้รับการพัฒนา ถ้าจริยธรรมดีขึ้น อบายมุขและการ ทุจริตคดโกงในวงการต่างๆ การเบียดเบียนกันในรูปแบบต่างๆ จะลดลง

นอกจากนี้จริยธรรมยังมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ คือ

๑) จริยธรรมเป็นรากฐานอันสำคัญต่อตนเอง การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมย่อม ก่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติชอบมีจริยธรรม เช่น มีความขยันหมั่นเพียร มีความ รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ สุจริต กล้าหาญ เสียสละ เป็นต้น เมื่อเราปฏิบัติตามแล้วย่อมส่งผลให้เราได้รับ ความสุข ความเจริญก้าวหน้าในชีวิต

๒) จริยธรรมมีความสำคัญต่อสังคม การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมย่อมก่อให้เกิด ประโยชน์ต่อส่วนรวม คือ ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน จริยธรรมที่เกี่ยวกับระเบียบวินัย ความกตัญญู กตเวที การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และการไม่เบียดเบียนกันย่อมสำคัญ ที่ทำให้ครอบครัวและ สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

๓) จริยธรรมมีความสำคัญต่อจิตใจ การปฏิบัติตามจริยธรรมนอกจากจะช่วยให้เรา ประสบความสำเร็จในชีวิตส่วนตัว หน้าที่การทำงานและก่อให้เกิดความสงบสุขแก่สังคมแล้ว ยังทำให้ เรารู้จักอึดใจ เช่น การทำบุญ การแสดงความเมตตา มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความบริสุทธิ์ใจ มีความละเอียดต่อความชั่ว มีความยุติธรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้เราสุขใจไม่เร่าร้อน แต่คนทำชั่ว แม้จะได้รับผลประโยชน์ก็เป็นเพียงชั่วครู่ชั่วยาม แต่จิตใจต้องเร่าร้อนวิตกกังวล ดังสำนวน สวรรค์อยู่ ในอก นรกอยู่ในใจ แม้จะมีทรัพย์สินเงินทองมากแต่จิตใจไม่เป็นอิสระหาความสุขไม่ได้ ส่วนผู้ปฏิบัติ ตามจริยธรรมจนซึมซับลงไปเป็นกมลสันดาน จิตใจจะสงบสว่างและปลอดโปร่งนี่คือ ประโยชน์สูงสุด ของจริยธรรม^{๕๘}

คุณค่าของจริยธรรม คือคุณงามที่มนุษย์นำมาปรับใช้ในการดำรงชีวิต และความดีที่ถือ ว่าเป็นคุณธรรมของจริยธรรมมี ๓ ประการคือ

๑) ความดีที่เป็นเนื้อแท้ หรือความดีในตนเอง ความดีประเภทนี้จะมีคุณค่าในตัวเอง โดยไม่ต้องอาศัยสิ่งอื่นมาตีความให้ เช่น ความดี ความจริง ความงาม

๒) ความดีที่เป็นเครื่องเอื้ออำนวยหรือส่งเสริมความดีให้สูงขึ้นไปอีก เช่น ความมี สุขภาพอนามัยดี ความมีทรัพย์สินสมบัติ การมีความรู้ความสามารถ

๓) ความดีทั้งที่เป็นเนื้อแท้ในตัวเองและความดีที่เป็นเครื่องอำนวยหรือส่งเสริมความดี ให้สูงขึ้นเช่น ความเมตตากรุณา ความรักความสามัคคี ขยันหมั่นเพียร ความอดทน การสร้างสรรค์ ประโยชน์ร่วมกัน ความเป็นพี่เป็นน้องกัน (ภราดรภาพ) ความประหยัดต่อตนเอง

สรุป ความสำคัญและคุณค่าทางจริยธรรม เป็นเครื่องส่งเสริมให้คนทำความดีเพิ่มขึ้นมี ความเมตตากรุณา ความรัก ขยันหมั่นเพียรอดทน ร่วมทำประโยชน์ มีความรักต่อกันและกัน

^{๕๗} วศิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : เกล็ดไทย, ๒๕๔๙), หน้า ๘

^{๕๘} สุดชญา สุทธิศร, วัชริธรรมวิถีไทย, (กรุงเทพมหานคร : ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖.

๒.๔.๓ ประโยชน์ของจริยธรรม

จริยธรรมเป็นไปเพื่อประโยชน์คือ ความสุขแห่งการดำรงอยู่ของมนุษย์ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของทุกชีวิต มี ๓ ระดับคือ (๑) ประโยชน์สุขในระดับมนุษย์โลก คือ ความถึงพร้อมด้วยทรัพย์ ลาภ ยศ ความมีเกียรติในสังคมเป็นสุขสมควรแก่สติปัญญาเรียกประโยชน์ในปัจจุบัน (๒) ประโยชน์สุขในระดับสวรรค์สมบัติ เป็นเรื่องคุณค่าของชีวิตในอีกชั้นหนึ่งเน้นเรื่องจิตใจเป็นสำคัญ (๓) และประโยชน์สุขในระดับนิพพาน เป็นประโยชน์สูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ ความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง^{๕๙}

ประโยชน์ของจริยธรรมโดยทั่วไป ประโยชน์โดยทั่วไปของจริยธรรมที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และสังคมมีดังนี้

๑) ทำให้ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ผู้มีปัญหาสูงสุดและสามารถใช้ปัญญาอย่างถูกต้องคือผู้ที่มีทั้งปัญญาและสติสมบูรณ์ แต่ผู้ที่มีปัญญาแต่ขาดคุณธรรมหรือจริยธรรม แม้มีปัญหาแต่ใช้ปัญญาไปในทางทุจริตมีฉญาปฏิบัติได้ ดังนั้นจริยธรรมจึงช่วยให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง

๒) ทำให้มีชีวิตอยู่อย่างมั่นใจ ผู้ที่มีความมั่นใจในชีวิตของตนจะประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจาและใจ หนักแน่นมั่นคงในหลักธรรม คือความถูกต้องดำเนินชีวิตอย่างดีที่สุดและใช้ชีวิตนั้นให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า กับภาระที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ด้วยความยากลำบากยิ่ง

๓) ทำให้เกิดความมีระเบียบเรียบร้อย ความมีระเบียบเรียบร้อยเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เพราะเป็นเหตุให้เกิดความสงบเรียบร้อย ความสวยงาม ความเจริญรุ่งเรือง ไม่สับสนวุ่นวายและไม่เดือดร้อน ตลอดถึงความมั่นคงความก้าวหน้าในกิจการทั้งปวง

๔) ทำให้สามารถทำประโยชน์แก่สังคมได้อย่างกว้างขวาง ผู้มีจริยธรรมหรือคุณธรรมสูงทำอะไรร่วมหวังประโยชน์มากกว่าส่วนตน กล่าวคือ ดำเนินชีวิตให้บรรลุประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของการมีชีวิตอย่างแท้จริง

๕) ทำให้เจริญก้าวหน้าในชีวิต ชีวิตคือความเป็นอยู่และการเป็นอยู่ต้องมีคุณธรรมจริยธรรม ผู้ไร้คุณธรรมจริยธรรม แม้มีชีวิตก็เหมือนตายแล้ว พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ผู้ไร้คุณธรรมจริยธรรมแม้จะมีชีวิตอยู่ตั้งร้อยปี ยังสู้ผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมที่มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียวไม่ได้”^{๖๐}

สรุป คุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งที่กำหนดให้มนุษย์ได้เรียนรู้นำมาประพฤติปฏิบัติเพื่อให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ส่งเสริมพัฒนาตนเองให้เกิดการปฏิบัติที่ถูกต้อง อยู่ในกรอบระเบียบที่ติงาม เห็นคุณค่าในการทำความดีไม่ว่าจะเป็นบุคคลทั่วไป ครู นักเรียนและคณะกรรมการชั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองของนักเรียนทุกคนสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยส่งเสริมบุคลิกภาพของคน ส่งเสริมให้เกิดปัญญานำปัญญาไปใช้ในทางที่ถูกต้อง มีความมั่นใจในชีวิต กลัวบาปกลัวกรรม แยกแยะสิ่งที่ถูกต้อง เป็นตัวอย่างที่ดีของคนทั่วไป

^{๕๙} วิโรจน์ นาคชาติ, พุทธปรัชญาเถรวาท, พิมพ์ครั้งที่๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๒๔๘.

^{๖๐} บุญมี แทนแก้ว, จริยศาสตร์ (Ethics), พิมพ์ครั้งที่๓, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๙), หน้า๑๕๐.

๒.๕ แนวคิดในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน

คุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญที่โรงเรียนต้องส่งเสริมพัฒนาเพื่อให้นักเรียนเป็นสมาชิกที่ดีของโรงเรียน ครอบครัวและสังคม ในทางตรงกันข้ามหากผู้เรียนไม่ได้รับการชี้แนะหรือส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมก็จะส่งผลเสียต่อตนเอง โรงเรียน ครอบครัวและสังคม สำหรับแนวคิดในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนผู้วิจัยจะได้นำเสนอ คุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน กระบวนการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา บทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร บทบาทและหน้าที่ของครู บทบาทหน้าที่ขององค์กรนักเรียน บทบาทและหน้าที่ของที่ปรึกษา ดังนี้

๒.๕.๑ คุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน

ทางพระพุทธศาสนานั้นมีกระบวนการที่สนับสนุนการศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์เชิงพุทธ หมายถึง บุคคลได้รับการศึกษาจนสามารถพัฒนาทำให้เกิดมี จริยธรรม และมีศีลธรรมในการดำเนินชีวิต การพัฒนาตนโดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับความประพฤติของแต่ละบุคคลทำให้เกิดประสิทธิภาพในปัจจุบัน เช่นหลักเบญจศีล เบญจธรรมเราจะเห็นได้ว่าในพระไตรปิฎกจะกล่าวถึงมนุษย์โดยเชื่อมโยงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ถือว่าสิ่งที่มีอยู่ มีเพียง ๒ สิ่ง คือ สังขตธรรม และ อสังขตธรรม^{๖๑} สิ่งทั้งปวงที่มีอยู่ในสากลจักรวาลล้วนจัดอยู่ในสังขตธรรม คือ สิ่งที่เกิดขึ้น เป็นไปด้วยอำนาจการปรุงแต่งของเหตุปัจจัย มิใช่ด้วยพระเป็นเจ้าองค์ใด หากเป็นเหตุปัจจัยในธรรมชาติ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติเป็นเรื่องธรรมชาติล้วน ๆ กฎธรรมชาติ คือ กำแห่งเหตุ และผล ที่ครอบคลุมทุกสิ่งที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ มนุษย์เป็นสิ่งที่จัดอยู่ในประเภทของสังขตธรรม มนุษย์จึงเป็นสิ่งที่อยู่ในธรรมชาติ ซึ่งเกิดขึ้น และเป็นไปตามกฎธรรมชาติ เช่นเดียวกับสิ่งอื่น ๆ ที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต โดยเฉพาะเวลาพูดถึงสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติคนส่วนมากมักมองออกไปข้างนอก โดยมองเห็นทะเล ป่าไม้ ภูเขา ดวงดาว ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ฯลฯ ว่าเป็นสิ่งที่เป็นธรรมชาติ โดยลืมไปว่าตนเองก็เป็นสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติเช่นเดียวกับสิ่งอื่น ๆ ซึ่งถ้าพิจารณาความเป็นมาเกี่ยวกับตัวมนุษย์ก็จะเห็นได้ชัดเจนว่า มนุษย์ก็เกิดขึ้นมาจากวัตถุธาตุในโลกเช่นเดียวกับสิ่งอื่น

นักวิชาการหลายท่านได้แสดงออกความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษา ดังนี้

ประเวศ วะสี^{๖๒} กล่าวถึงระบบการศึกษาที่คุณธรรมนำความรู้ว่า อุปสรรคของการพัฒนาจริยธรรม คือ ระบบการศึกษาที่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง เน้นว่าเรียนวิชาอะไร ได้ใช้ตำราอะไร สอบวิชาอะไร และสำเร็จวิชาอะไร เรื่องนี้ท่านเจ้าคุณพรหมคุณาภรณ์ พุทธมา ๒๐-๓๐ ปี ว่าเป็นการศึกษาแยกส่วน แยกการศึกษาจากชีวิต เด็กไม่ยอมคุยกับพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เพราะคุยแล้วไม่ได้คะแนน คะแนนไปอยู่ในการท่องตำรา แท้จริง พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย มีความรู้ในตัวมา น่าจะเรียนรู้ วิจิตรศรีสะอาดท่านกล่าวว่า หากนำจริยธรรมไปทำเป็นวิชา จริยธรรมก็จะไม่เกิด เพราะจริยธรรมไม่ใช่วิชา ท่านอาจารย์พุทธทาสจะย้ำว่า การเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด คือการปฏิบัติและการได้ผลจากการปฏิบัติที่เรียกว่าปฏิเวธ คือผลจากการปฏิบัติ

^{๖๑} สังขตธรรม หมายถึงธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่ง ได้แก่ ชั้น ๕ (อภิ.สง.(แปล) ๓๔/๑๐๘๘/๒๗๗),

^{๖๒} ประเวศ วะสี, ระบบการศึกษาที่คุณธรรมนำความรู้, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล นนทบุรี, ๒๕๕๐), หน้า ๓ - ๕.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา^{๖๓} ได้กำหนดคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข โดยมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับวัย ซึ่งในมาตรฐานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ ๖ ประการ คือ

- ๑) ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ
- ๒) ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์ สุจริต
- ๓) ผู้เรียนมีความกตัญญู กตเวทิต
- ๔) ผู้เรียนมีเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว
- ๕) ผู้เรียนมีความประหยัดและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
- ๖) ผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

พนัส หันนาคินทร์^{๖๔} ได้กล่าวถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ควรปลูกฝังแก่นักเรียนว่าเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะต้องพยายามปลูกฝังคุณสมบัตินี้ดี และพยายามไถ่ถอนคุณสมบัตินั้นไม่พึงปรารถนาให้ออกไปจากจิตใจของเยาวชนเพื่อความมั่นคงของประเทศชาติ คุณสมบัตินี้มีทั้งค่านิยมและเครื่องซึ่งบ่ง ค่านิยมทั้งที่เป็นค่านิยมที่คงตัวหรือที่อาจจะต้องค่อย ๆ พัฒนาขึ้นตามความเหมาะสมก็ตามคุณสมบัตินี้ที่น่าจะได้ปลูกฝังให้นักเรียนของเราคือความยึดมั่นในวัฒนธรรมและค่านิยมอันดีงามของไทย เป็นผู้มีระเบียบวินัย รู้จักสิทธิและหน้าที่ของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย ความสามัคคีในหมู่คณะและระหว่างกลุ่มชนในชาติ ยึดมั่นในคำสอนศาสนา มีความขยันมานะอดทนในการประกอบอาชีพอันสุจริต รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความกตัญญูกตเวทิตต่อผู้มีพระคุณ การพัฒนาสมรรถภาพส่วนบุคคลมีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีความเป็นเสรีในการคิดสร้างสรรค์ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์มีความซื่อสัตย์สุจริตไม่นิยมการได้สิ่งต่างๆ มาด้วยความทุจริต รู้จักพึ่งตนเอง มีความขยันขันแข็งไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค จุดมุ่งหมายสำคัญในการพัฒนาสมรรถภาพส่วนบุคคลก็คือ การสร้างความเป็นเสรีให้แก่บุคคล ผู้ที่ได้รับการศึกษาควรจะได้รับ การพัฒนาสมรรถภาพในส่วนบุคคลของตนเป็นอย่างดี กล่าวคือรู้จักตนเองให้สมกับที่ได้เกิดมาเป็นสมาชิกในสังคมมนุษย์ เช่นรู้จักและมีความสามารถในการพูด คิด เขียน อ่าน รู้จักรักษาสุขภาพทั้งทางกายและทางจิต ทั้งส่วนตัวและของสังคม ความสามารถในการเชิงเศรษฐกิจ คุณสมบัตินี้ที่เราต้องการปลูกฝังให้นักเรียนชั้นประถมและมัธยมศึกษาในเรื่องนี้ก็คือ การรู้จักเป็นผู้บริโภคที่ดี รู้จักใช้จ่ายใช้สอยเงินอย่างมีประโยชน์ รู้จักการเก็บหอมรอมริบมีความมัธยัสถ์ไม่ฟุ่มเฟือยรู้จักสงวนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ไม่รังเกียจการทำงานที่สุจริต และรู้จักหลักการและวิธีการของสหกรณ์ รู้จักการประสานประโยชน์ของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล พลเมืองที่ดีของชาติ ควรมีความสามารถในการจับจ่ายใช้สอยทรัพย์สินที่หามาได้โดยได้รับประโยชน์อย่างคุ้มค่า ควรรู้จักการสงวนทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นสมบัติร่วมกันของประชาชน การรักษาและปรับปรุงสภาพแวดล้อมซึ่งกำลังเสื่อมโทรมลงทุกขณะ

^{๖๓} สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, **มาตรฐานตัวบ่งชี้และเกณฑ์พิจารณาเพื่อประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทจุดทอง จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐.

^{๖๔} พนัส หันนาคินทร์, **การสอนค่านิยมและจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนต, ๒๕๒๖), หน้า ๓๓ - ๓๗.

เพราะความประมาทและการไม่รู้จักใช้ ควรรู้จักการวิเคราะห์ข่าวสารและข้อมูลต่าง ๆ เพื่อประกอบการตัดสินใจในการเลือกใช้สินค้าและบริการต่าง ๆ ที่มีการเสนอในท้องตลาดรู้จักการประหยัดและการลงทุนเพื่อผลตอบแทนในอนาคต ปัญหาที่น่าห่วงอีกประการหนึ่งก็คือการหมกมุ่นในการพนัน และปัญหาเรื่องยาเสพติด เป็นหน้าที่ของโรงเรียนจะต้องกวดขันอย่างเข้มงวดในอบายมุขทั้งสองประการนี้ เพราะสิ่งชั่วร้ายและอาชญากรรมต่างๆ มีโอกาสจะเกิดขึ้นได้ง่าย จากอบายมุขทั้งสองประการนี้ ความเป็นผู้ตั้งอยู่ในจริยธรรม โรงเรียนทุกประเภทจะต้องเป็นแหล่งที่ปลูกฝังจริยธรรม ความมีน้ำใจนักกีฬา รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวมและความอยู่รอดของประเทศชาติ รู้จักรับฟังความเห็นของผู้อื่น มีหิริโอตตัปปะและรู้จักทำงานร่วมกับคนอื่นอย่างมีประสิทธิภาพ คุณค่าทางจริยธรรมนั้น จำเป็นจะต้องมีรากฐานมาจากความเข้าใจในวัฒนธรรมและอารยธรรมของตนเองและของเพื่อนร่วมโลก โดยเฉพาะวัฒนธรรมและอารยธรรมของตนเองดังนั้น การศึกษาจึงต้องมุ่งเสริมสร้างและปลูกฝังความรู้และความเข้าใจตลอดจนความซาบซึ้งในวัฒนธรรมและอารยธรรมของตนอย่างแน่นแฟ้นด้วย หากคุณค่าทางจริยธรรมของคนในชาติเสียไปก็หมายถึง การขาดองค์ประกอบที่สำคัญในความเป็นชาติ คุณสมบัติสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะต้องเน้นเป็นพิเศษคือการรู้จักทำงานร่วมกับคนอื่น การทำงานร่วมกับคนอื่นนั้นย่อมจะเรียกร้อยคุณสมบัตินานาประการเข้ามา เช่น การรู้จักเสียสละ ไม่เอาัดเอาเปรียบผู้อื่น รู้จักการผ่อนหนักผ่อนเบา และรู้สึกละเอียดอ่อนต่อการหลีกเลี่ยงจากหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมา ความจริงนั้น เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าในสภาพแห่งสังคมปัจจุบันการร่วมมือกันทำงานเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้โรงเรียนจำเป็นจะต้องหาวิธีปลูกฝังความสามารถในเรื่องนี้ให้เป็นผลสำเร็จด้วย ความยึดมั่นในความรักชาติ ความรู้สึกในเรื่องชาตินิยม ยึดมั่นในอุดมการณ์แห่งชาติ และมีความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ ทั้งนี้เราย่อมประจักษ์ชัดอยู่แล้วว่าความอยู่รอดของประเทศชาติและความรุ่งเรืองของชาติ ย่อมขึ้นอยู่กับอุดมการณ์ที่ประชาชนมีต่อชาติ หากประชาชนมีความรักชาติและมีความรู้สึกเรื่องชาตินิยมเป็นอย่างดีแล้วก็เป็นที่น่าพอใจได้ว่าเราจะมีภูมิป้องกันการกระทำในรูปแบบต่าง ๆ ที่จะเป็นการบ่อนทำลายชาติ

สรุปได้ว่า สถานศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมคุณธรรม ปลูกฝังคุณสมบัตินี้ดี แต่อย่างไรก็ตามยังให้ความสำคัญทฤษฎีด้านพระพุทธศาสนา โดยให้เหตุผลว่าเพื่อลดพฤติกรรมก้าวร้าว และสร้างจิตนิสัยที่ดีของนักเรียน

๒.๕.๒ กระบวนการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ^{๖๕} ได้กล่าวถึง การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมว่า ต้องดำเนินการพัฒนาร่วมกันทั้งระบบในโรงเรียนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนได้แก่ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน สำหรับขั้นตอนในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียนมี ๗ ขั้นตอนคือ

- ๑) ศึกษาปัญหาเพื่อกำหนดปรัชญา นโยบาย และเป้าหมายของโรงเรียน
- ๒) จัดตั้งองค์กรในโรงเรียนและพัฒนาบุคลากร
- ๓) สร้างความสัมพันธ์ กับผู้ปกครองและชุมชน

^{๖๕} กรมวิชาการ, คู่มือการสร้างเครื่องวัดคุณลักษณะด้านจิตพิสัย, (กรุงเทพมหานคร: ครูสภา, ๒๕๓๙), หน้า ๓๓ - ๓๗.

๔) จัดตั้งองค์กรนักเรียน

๕) จัดกิจกรรมในหลักสูตรให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาคุณลักษณะด้านจิต

พิสัย

๖) จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

๗) ประเมินผล

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงแนวทางในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมดังนี้

๑) แนวทางในการศึกษาปัญหาเพื่อกำหนดปรัชญา นโยบายและเป้าหมายของโรงเรียนมีดังต่อไปนี้

(๑) สำรวจสภาพปัญหาในเรื่องจริยธรรมด้านต่าง ๆ ภายในโรงเรียน เช่น การตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทนว่าอยู่ในสภาพเช่นไร เป็นต้น

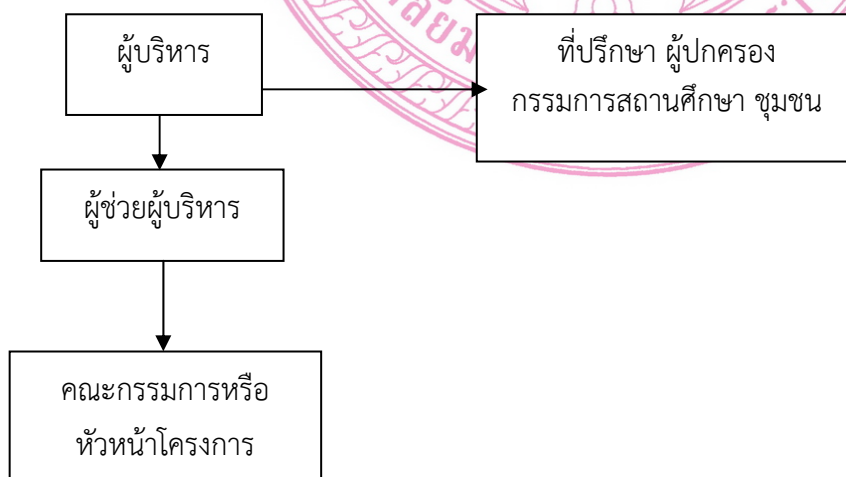
(๒) พิจารณาแนวโน้มในอนาคตที่สังคมต้องการให้มีคุณลักษณะอย่างไร เช่น สังคมต้องการให้คนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นต้น

(๓) นำผลจากการดำเนิน ในข้อ ๑ และ ๒ มาพิจารณาว่าสิ่งใดเป็นปัญหาในอนาคตสังคมต้องการให้คนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

๒) แนวทางในการจัดตั้งองค์กรในโรงเรียนและพัฒนาบุคลากร

การจัดตั้งองค์กร รูปแบบในการจัดองค์กรเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านจิตพิสัยทั้งระบบโรงเรียนมีรูปแบบดังแผนภูมิที่ ๑

แผนภูมิ ๑ รูปแบบในการจัดองค์กรเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านจิตพิสัย ทั้งระบบโรงเรียน

(อ้างอิง: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หน้า ๓๕.)

บทบาทหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

๒.๕.๓ บทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร

๑) ให้นโยบายมอบหมายงานตั้งคณะทำงาน

๒) ให้การสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินงานของฝ่ายต่าง ๆ เช่น

ติดต่อกับชุมชน เป็นต้น

๓) ติดตามกำกับดูแล

บทบาทหน้าที่ของคณะทำงาน

๑) สำรวจปัญหา

๒) เสนอแนะกิจกรรมในหลักสูตร กิจกรรมเสริมหลักสูตร หรือนวัตกรรมทางการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จ

๓) ทำหน้าที่ประสานงาน สร้างความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกโรงเรียน เช่น จัดประชุมชี้แจง

๔) ติดตามผล กระบวนการทำงาน สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๔ บทบาทและหน้าที่ของครู

๑) ร่วมมือเพื่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและดำเนินงานทั้งการเผยแพร่การสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตร

๒) ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี

๓) หาวิธีการใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

๒.๕.๕ บทบาทหน้าที่ขององค์กรนักเรียน

๑) ช่วยดูแลกำกับกับการปฏิบัติตนของนักเรียน

๒) สร้างความสำนึกให้นักเรียนประพฤติตัวให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นทั้งต่อนักเรียนในองค์กรเอง และนักเรียนคนอื่น ๆ

๒.๕.๖ บทบาทและหน้าที่ของที่ปรึกษา

๑) แนวทางในการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน เป็นหน้าที่ของผู้บริหารและคณะทำงานซึ่งมีดังต่อไปนี้

(๑) ประชุมชี้แจงสร้างความเข้าใจในแนวทางพัฒนาจิตพิสัย

(๒) ใช้ระบบกลุ่มในการพัฒนา เช่น แบ่งกลุ่มการทำงาน และมีหัวหน้ากลุ่ม

รับผิดชอบ เป็นต้น

(๓) อบรมผู้นำนักเรียน

(๔) จัดประชาสัมพันธ์ เช่น ข่าวสาร จุลสารให้ความรู้ จัดหมายข่าว เป็นต้น

(๕) ติดตามผล

๒) แนวทางในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน มีแนวทางดังนี้

(๑) จัดประชุมชี้แจง

(๒) ขอความร่วมมือให้ผู้ปกครองประเมินการพัฒนาจิตพิสัยของนักเรียนที่

บ้าน

(๓) จัดให้มีการพบปะผู้ปกครอง เช่น การเยี่ยมบ้าน หรือเชิญมาร่วมกิจกรรมที่โรงเรียน ครูไปร่วมกิจกรรมสำคัญของหมู่บ้าน

(๔) ครูควรจัดกิจกรรมพัฒนาจิตพิสัยเมื่อเด็กนำไปปฏิบัติให้ผู้ปกครองเห็น จะทำให้ผู้ปกครองเห็นคุณค่าและเกิดความสำนึก ที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนา จิตพิสัย

(๕) โรงเรียนขอความร่วมมือจากสถาบันทางศาสนาในชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน เพื่อเข้ามาช่วยกันพัฒนาจิตพิสัย

๓) แนวการจัดองค์กรนักเรียน เป็นการจัดให้นักเรียนทำงาน เช่น จัดสภานักเรียน จัดกลุ่มสีของนักเรียน เป็นต้น เพื่อบริการนักเรียนและอำนวยความสะดวกในการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาจิตพิสัย ซึ่งการจัดองค์กรของนักเรียนและการบริการอำนวยความสะดวกต่างๆ นี้ อาจจะทำโดยนักเรียนหรือครูก็ได้

๔) แนวการจัดกิจกรรมในหลักสูตรให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาจิตพิสัย ในการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ในห้องเรียนนั้น ครูทุกคนต้องมีความพร้อมใจที่จะร่วมกันจัดกิจกรรมในห้องเรียนให้สอดคล้องกับปรัชญาโรงเรียนด้วยการร่วมกันกำกับดูแลนักเรียนให้เป็นไปตามข้อตกลง เช่นการตรงต่อเวลา ครูทุกคนต้องร่วมกันดูแลเรื่องการเข้าห้องเรียนการส่งงานของนักเรียนเรียนให้ตรงเวลา เป็นต้น

๖) แนวทางการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ได้แก่

(๑) การจัดชุมนุมต่างๆ

(๒) การจัดประกวดต่างๆ

(๓) การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับพัฒนานิสัย เช่น การจัดกิจกรรมแบบ ๕ ต

๑) ตระหนัก คือ สร้างกิจกรรมให้นักเรียนตระหนักว่าตนเองเป็นคน
อย่างไร

๒) ตันแบบ คือ ให้นักเรียนหาว่าคนดีหรือต้นแบบที่ดีของสังคมเป็น
อย่างไร

๓) ตัวเสริมแรง คือ หาวิธีการเสริมแรงที่เด็กทำดี เป็นการเสริมแรง
กระตุ้นให้คนอื่นเห็นเป็นแบบอย่าง

๔) ควบคุมตนเอง

๕) ติดตามประเมินผล

สรุป ปัจจุบันสังคมเกิดความเดือดร้อน วุ่นวายเพราะสมาชิกของสังคมขาดคุณธรรม จริยธรรมสาเหตุคือในส่วนลึกของมนุษย์ทุกคนมีกิเลส ความเห็นแก่ตัวและรักตัวเองมากที่สุด การทำสังคมให้สงบสุขได้เพราะบุคคลในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรม สถาบันในสังคมหลายสถาบันมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับสมาชิกของสังคม สถาบันที่สำคัญอันดับต้นคือ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันทางการศึกษา สามสถาบันนี้หากละเลยในการหมั่นปลูกฝังชี้้นำความถูกต้องดีงาม ความเหมาะสมให้กับสมาชิกของตน สังคมก็จะเกิดแต่ความแก่งแย่งชิงดี กระบวนการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมถือเป็นเรื่องสำคัญในทุกสังคม ทุกสถาบัน สังคมที่มีการเร่งพัฒนาปลูกฝังให้เกิดกับสมาชิกสังคมนั้นก็จะสงบสุข สำหรับโรงเรียนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและบทบาทสำคัญคือผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์กว้างไกลที่นำเอาหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธ

เจ้ามาใช้ในจัดการทั้งด้านการบริหาร ด้านการเรียน งบประมาณมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ หลักคำสอนของพระพุทธองค์ไม่เคยล้าสมัยแม้จะเป็นเพศ วย หรือฐานะในสังคมใด ด้านครูผู้สอนจะสอนผู้เรียนด้วยวิธีการใดก็ต้องสร้างความศรัทธาก่อนและเลือกใช้วิธีการสอนที่หลากหลายตามความเหมาะสมและใกล้ตัวจึงจะทำให้เกิดกับผู้เรียนเกิดความสนใจอยากเรียนรู้ องค์กรนักเรียนมีส่วนในการดำเนินงานเป็นการปูพื้นฐานให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เมื่อมีปัญหาหรืออุปสรรครู้ขั้นตอนในการแก้ไข คณะกรรมการสถานศึกษาและผู้ปกครองนักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมช่วยขับเคลื่อนให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จเพราะอยู่ใกล้ชิดนักเรียนมากที่สุด รู้ความต้องการและสภาพปัญหาของนักเรียนลุ่มชนมากกว่าครู การมีส่วนร่วมแลกกับ เพื่อให้นักเรียนได้ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในตัวนักเรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ก้าวรื้อ

เบญจศีลคือสิ่งที่ควรละเว้นมี ๕ ประการ คือการประพฤติตนอยู่ด้วยความดีงาม ความสำรวมและความไม่ก้าวล่วงละเมิด มีการสำรวมกาย วาจา ใจของตนให้มีความสงบเรียบร้อยพูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่น่าประโยชน์มาสู่ตนและผู้อื่น เมื่อควบคุมกาย วาจาและใจ ตามหลักเบญจศีลนี้แล้วผู้นั้นมีความเกษมสุข

เบญจธรรมคือสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ มี ๕ ประการ คือมีความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งปวง ไม่เบียดเบียนไม่ว่ากรณีใดทั้งสิ้นอันจะส่งผลให้สรรพสัตว์ทั้งหลายเดือดร้อน มีความสงสารคิดที่จะช่วยเหลือให้พ้นทุกข์ การรู้จักยับยั้งควบคุมอารมณ์ไม่ให้ฝึกใฝ่ในกามตัณหา รูป รส กลิ่น เสียง มีความซื่อสัตย์ทั้งกายวาจาและใจทั้งต่อตนเองและผู้อื่น มีสติรู้ตัวอยู่เสมอ ไม่เลินเล่อประมาทในการดำเนินชีวิต รู้จักผิดชอบชั่วดี มีความยุติธรรมเสมอต้นเสมอปลายคือผู้ตั้งอยู่ในเบญจธรรมอยู่ในสังคมใดสังคมนั้นก็ร่มเย็น เบญจศีล และเบญจธรรม เป็นธรรมคู่กัน ส่งเสริมเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน กล่าว คือเมื่อมีศีลแล้ว ต้องมีธรรม เป็นหลักธรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม เป็นธรรมทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และส่งผลที่ดีต่อสังคม เบญจศีลเบญจธรรมข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามนอกจากนี้ศีลยังหมายถึงความเย็นของศีรษะความเกษมสุขความสำรวมและความไม่ก้าวล่วงละเมิด มีการสำรวมกายวาจาของตนให้มีความสงบเรียบร้อยพูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่น่าประโยชน์มาสู่ตนและผู้อื่น จะเห็นได้ว่า เมื่อผู้ใดนำเบญจศีล และเบญจธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตผู้นั้นได้ชื่อว่าเป็นคนที่มีคุณธรรมจริยธรรม กล่าวคือหลักเบญจศีล และเบญจธรรมเป็นหลักจริยธรรมขั้นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

บทที่ ๓
สภาพการจัดการเรียนการสอนเบญจศีลเบญจธรรม
เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน
โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี

ในบทที่ ๓ นี้ นำเสนอในประเด็น ๑) บริบทของโรงเรียนบ้านคำข่า ๒) สภาพการจัดการเรียนการสอนหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านคำข่า ๓) กิจกรรมการจัดการเรียนการสอนด้านคุณธรรมจริยธรรม
ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๑ บริบทของโรงเรียนบ้านคำข่า

๓.๑.๑ สภาพทั่วไป

๑) ที่ตั้ง ขนาดแลอาณาเขต
โรงเรียนบ้านคำข่า ตั้งอยู่บ้านคำข่าหมู่ที่ ๗ ตำบลไหล่ม่วง อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต ๒ มีเนื้อที่ ๓ ไร่ มีอาณาเขตดังนี้^๑

ทิศเหนือ ติดกับหมู่บ้านคำข่า

ทิศใต้ ติดกับหมู่บ้านคำข่า

ทิศตะวันออก ติดกับทุ่งนา

ทิศตะวันตก ติดกับถนนคำข่า-ไหล่ม่วง

๒) โรงเรียนบ้านคำข่าเป็นโรงเรียนขนาดเล็กมาก เปิดสอน ๒ ระดับ คือ ระดับชั้นปฐมวัยและระดับชั้นประถมศึกษา ชั้นอนุบาล ๓ ขวบ ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ก่อตั้งเมื่อ วันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๓๗ โดยทางราชการจัดตั้งขึ้นเป็นสาขาตำบลไหล่ม่วง (วัดบ้านคำข่า) ดำรงอยู่ด้วยเงินประถมศึกษา ในงบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการ สอนตามหลักสูตรประถมศึกษา ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ อาศัยวัดบ้านคำข่าเป็นสถานศึกษา วันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๓๘ ทางราชการได้ยกฐานะโรงเรียนให้เป็นอิสระเรียกชื่อว่าโรงเรียนประชาบาล ตำบลไหล่ม่วงวัดบ้านคำข่า วันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๔๖ ทางราชการยุบตำบลไหล่ม่วง บ้านคำข่าโอนไปสังกัดตำบลขามเปี้ย และเรียกชื่อว่า โรงเรียนประชาบาลตำบลขามเปี้ย (วัดบ้านคำข่า) วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๐๕ โรงเรียนโอนมาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี เดือนกันยายน ๒๕๑๐ ได้รับงบประมาณค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง สร้างอาคารเรียนแบบ ป.๑ช.ได้ย้ายออกมาจากวัดได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนบ้านคำข่า” ตั้งแต่วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๑๑ ปีการศึกษา ๒๕๑๒ โรงเรียนได้เปิดสอน

^๑โรงเรียนบ้านคำข่า, แผนปฏิบัติการประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖, (อุบลราชธานี, ๒๕๕๖) , หน้า ๑.

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ และสอนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ในปี ๒๕๒๓ วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๒๓ โรงเรียนได้โอนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี มาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๗ โรงเรียนได้รับอนุมัติเปิดสอนชั้นอนุบาลถึงชั้น ป. ๖ วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๔๐ โรงเรียนได้รับอนุมัติจากกรรมการผู้แทนครูเปลี่ยนตำแหน่งจากครูใหญ่ เป็นตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๔๖ โอนไปสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๗ เปลี่ยนตำแหน่งอาจารย์ใหญ่เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน ปีการศึกษา ๒๕๕๐ โรงเรียนได้เปิดรับนักเรียนอายุ ๓ ขวบ (อนุบาล ๓ ขวบ) เนื่องจากในชุมชนไม่มีศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ปีงบประมาณ ๒๕๕๔ โรงเรียนได้รับการสนับสนุนงบประมาณเรียนฟรีสำหรับนักเรียนอนุบาล ๓ ขวบปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๖)

๓.๑.๒ ข้อมูลบุคลากร

๑) ข้อมูลครูและพนักงาน

ครูมีจำนวน ๕ คน พนักงานบริการ ๑ คน ครูอัตราจ้าง ๓ คน วุฒิต่างการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๒ คน ปริญญาตรีจำนวน ๕ คน ปริญญาโทจำนวน ๒ คน รวมทั้งสิ้น ๙ คน

๒) ข้อมูลนักเรียน เป็นนักเรียนในเขตพื้นที่บริการทั้งหมด จำนวนนักเรียนชายมีจำนวน ๓๑ คน และจำนวนนักเรียนหญิง ๒๗ คน รวมทั้งสิ้น ๕๘ คน

๓.๑.๓ สภาพชุมชนโดยรวม

๑) สภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนมีลักษณะเป็นชุมชนชนบท มีประชากรประมาณ ๔๐๐ คน บริเวณใกล้เคียงโดยรอบโรงเรียน ได้แก่ วัด พุงนา หมู่บ้าน อาชีพหลักของชุมชน คือ เกษตรกร ส่วนใหญ่ยึดแนวประเพณี/ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป คือปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่เป็นวิถีชีวิต

๒) ผู้ปกครองส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา อาชีพหลัก คือการเกษตร นับถือศาสนาพุทธ ฐานะทางเศรษฐกิจ/รายได้โดยเฉลี่ยต่อครอบครัว ต่อปี ๓๐,๐๐๐ - ๔๐,๐๐๐ บาท จำนวนคนเฉลี่ยต่อครอบครัว ๑:๔ คน

๓) โอกาสและข้อจำกัดของโรงเรียน

โรงเรียนบ้านคำข่ามีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งในชุมชน และโรงเรียน ชุมชนให้ความร่วมมือสนับสนุนการเรียนการสอน โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น แรงงาน บริจาคสิ่งของโบราณ

๓.๒.๔ องค์กรประกอบการพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตรโรงเรียนบ้านคำข่า ได้พัฒนาเป็นระยะๆ นับแต่พุทธศักราช ๒๕๕๓ เป็นต้นมา โดยมีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด คุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนตามที่กำหนดไว้เป็นแนวทางให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ในการจัดมวลประสบการณ์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักสูตรโรงเรียนบ้านคำข่า พุทธศักราช ๒๕๕๓ ที่พัฒนาขึ้นเป็นหลักสูตรที่มีจุดมุ่งหมายให้ครอบครัว ชุมชน องค์กรในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา องค์กรของหลักสูตรโรงเรียนบ้านคำ

ข้า ยึดองค์ประกอบหลักสำคัญ ๓ ส่วน คือ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สารระการเรียนรู้ท้องถิ่น และสาระสำคัญที่สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมเป็นกรอบในการจัดทำรายละเอียดเพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนดให้เหมาะสมกับสภาพชุมชน ท้องถิ่นและจุดเน้นของสถานศึกษา มีลักษณะ ดังนี้

๑) เป็นหลักสูตรเฉพาะของโรงเรียนบ้านคำข่า สำหรับจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา(ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖)

๒) มีความเป็นเอกภาพหลักสูตรโรงเรียนบ้านคำข่า พุทธศักราช ๒๕๕๓ เป็นหลักสูตรสำหรับให้ครูผู้สอนนำไปจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้อย่างหลากหลาย โดยมีองค์ประกอบ ดังนี้

(๑) สารระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาใช้เป็นหลักเพื่อสร้างพื้นฐานการคิด การเรียนรู้ และการแก้ปัญหา ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

(๒) สารระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ ศักยภาพการคิดและการทำงาน ประกอบด้วย สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาอังกฤษ

(๓) สารระการเรียนรู้เพิ่มเติม โดยจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมตามความเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและบริบทของสถานศึกษา

(๔) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และ สังคม เสริมสร้างการเรียนรู้นอกจากสารระการเรียนรู้ ๘ กลุ่มสาระ และการพัฒนาตนตามศักยภาพ

(๕) จัดทำรายละเอียดสารระการเรียนรู้ และจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพในชุมชน สังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓) มาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน หลักสูตรโรงเรียนบ้านคำข่า พุทธศักราช ๒๕๕๓ เป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานเป็นตัวกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน เพื่อเป็นแนวทางในการประกันคุณภาพการศึกษา โดยมีการกำหนดมาตรฐานไว้ดังนี้

(๑) มาตรฐานหลักสูตร เป็นมาตรฐานด้านผู้เรียนหรือผลผลิตของหลักสูตรสถานศึกษา อันเกิดจากการได้รับการอบรมสั่งสอนตามโครงสร้างของหลักสูตรทั้งหมดใช้เป็นแนวทางในการตรวจสอบคุณภาพโดยรวมของการจัดการศึกษาตามหลักสูตรในทุกระดับ และสถานศึกษาต้องใช้สำหรับการประเมินตนเองเพื่อจัดทำรายงานประจำปีตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษา นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางในการกำหนดแนวปฏิบัติในการส่งเสริม กำกับ ติดตาม ดูแล และปรับปรุงคุณภาพ เพื่อให้ได้ตามมาตรฐานที่กำหนด

(๒) ตัวชี้วัดชั้นปีเป็นเป้าหมายระบุสิ่งที่นักเรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้นซึ่งสะท้อนถึงมาตรฐานการเรียนรู้ มีความเฉพาะเจาะจง และมีความเป็นรูปธรรม นำไปใช้ในการกำหนดเนื้อหา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอน และเป็นเกณฑ์สำคัญสำหรับการวัดประเมินผลเพื่อตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน ตรวจสอบพัฒนาการผู้เรียน ความรู้

ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ และเป็นหลักในการเทียบโอน ความรู้และประสบการณ์จากการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย

(๓) มีความเป็นสากล ความเป็นสากลของหลักสูตรสถานศึกษา คือมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถในการเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศ ภาษาอังกฤษ การจัดการสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีคุณลักษณะที่จำเป็นในการอยู่ในสังคม ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ การตรงต่อเวลา การเสียสละ การเอื้อเฟื้อ โดยอยู่บนพื้นฐานของความพอดีระหว่างความเป็นผู้นำ และผู้ตาม การทำงานเป็นทีม และการทำงานตามลำพังการแข่งขัน การรู้จักพอ และการร่วมมือกันเพื่อสังคม วิทยาการสมัยใหม่ และภูมิปัญญาท้องถิ่น การรับวัฒนธรรมต่างประเทศ และการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยการฝึกฝนทักษะเฉพาะทาง และการบูรณาการในลักษณะที่เป็นองค์รวม

๔) มีความยืดหยุ่น หลักสูตรโรงเรียนบ้านคำข่า พุทธศักราช ๒๕๕๓ เป็นหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดทำรายละเอียดต่างๆ โดยยึดโครงสร้างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ เป็นขอบข่ายในการจัดทำหลักสูตร ทำให้มีความยืดหยุ่น หลากหลาย เหมาะสมกับผู้เรียน สอดคล้องกับสภาพปัญหา และ ความต้องการของชุมชน

๕) มีการวัดและประเมินผล เน้นหลักการพื้นฐานสองประการคือการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียน โดยผู้เรียนต้องได้รับการพัฒนาและประเมินตามตัวชี้วัด เพื่อให้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ สะท้อนสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนเป็นเป้าหมายหลักในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูลและสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน ตลอดจนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ

๓.๒.๕ แนวคิดในการพัฒนาผู้เรียน

การพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรโรงเรียนบ้านคำข่า มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ใช้องค์ความรู้ ทักษะและเจตคติจากการเรียนรู้ ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียนมาปฏิบัติกิจกรรมเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ อันได้แก่ ความสามารถในการสื่อสารความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการใช้ เทคโนโลยี ซึ่งจะส่งผลในการพัฒนาผู้เรียน ให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีทักษะการทำงาน และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก อันได้แก่ รักชาติศาสน์กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นการทำงาน รักความเป็นไทยและมีจิตสาธารณะ อีกส่วน ได้ตระหนักถึงด้านจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเบญจธรรม เบญจศีล ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ทั้งนักเรียนและครูก็เช่นเดียวกันกับชุมชนอยู่รอบข้าง

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ประกอบด้วยกิจกรรม ๓ ลักษณะ ดังนี้^๒

๑) กิจกรรมแนะแนว

กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รู้รักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถคิดตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนชีวิตทั้งด้านการเรียน และอาชีพ สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูรู้จักและเข้าใจผู้เรียน ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน

๒) กิจกรรมนักเรียน

กิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบการทำงาน ร่วมกันการรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม ความมีเหตุผล การช่วยเหลือแบ่งปันเอื้ออาทรและสมานฉันท์ โดยจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้ได้ปฏิบัติด้วยตนเองในทุกขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผนประเมิน และปรับปรุงการทำงาน เน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มตามความเหมาะสม และสอดคล้องกับบุคลิกภาพของผู้เรียนและบริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่น กิจกรรมนักเรียนประกอบด้วย

(๑) กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี

(๒) กิจกรรมแนะแนว

(๓) กิจกรรมชุมนุม / ชมรม

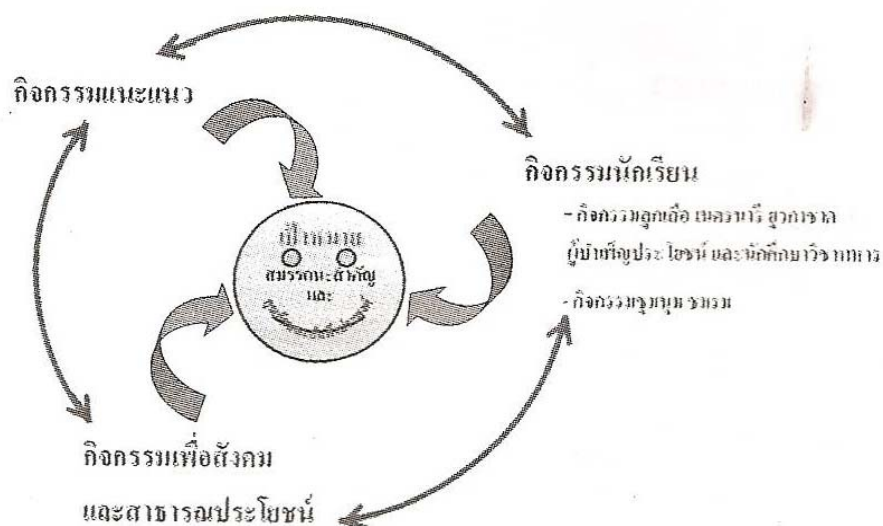
ทั้งนี้ นักเรียนชั้นประถมศึกษา จะต้องเข้าร่วมกิจกรรมทั้งในข้อ ๒.๑ ข้อ ๒.๒ และข้อ ๒.๓

๓) กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่น ตามความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบ ความดีงาม ความเสียสละต่อสังคม และการมีจิตสาธารณะ เช่น กิจกรรมอาสาพัฒนาต่างๆ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม

^๒ โรงเรียนบ้านคำฆ่า, คู่มือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน, ๒๕๕๓, หน้า ๒ - ๕.

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรโรงเรียนบ้านคำข่า ทั้ง ๓ ลักษณะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ดังภาพ

๓.๒.๖ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรโรงเรียนบ้านคำข่า พุทธศักราช ๒๕๕๓ มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ ดังนี้^๓

๑) ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสาร ที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

๒) ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

๓) ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์

^๓ โรงเรียนบ้านคำข่า, หลักสูตรโรงเรียนบ้านคำข่า พุทธศักราช ๒๕๕๓, หน้า ๑ - ๒.

ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

๔) ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

๕) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและใช้ เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

๓.๒ สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียนบ้านคำข่า

๓.๒.๑ องค์ประกอบการยกระดับคุณธรรม จริยธรรมของโรงเรียน

โรงเรียนบ้านคำข่าได้ให้ความสำคัญด้านศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม คือยึดหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์กับการจัดกิจกรรมการเรียน และให้สอดคล้องแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม จึงได้กำหนดตัวชี้วัดตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

๑) รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มาตรฐาน ส ๑.๑) คือ

(๑) ศึกษาพุทธประวัติ หรือประวัติของศาสดาที่ตนนับถือ นับแต่ประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ และเผยแผ่พระพุทธศาสนา

(๒) ชื่นชมและบอกแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก ต่างๆ นอกจากนี้ ยังเลือกเอาบุคคลสำคัญ ๆ มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติชีวิตประจำวัน

(๓) บอกความหมาย ความสำคัญ และเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนา และพระรัตนตรัย ได้แก่ความศรัทธาต่อพระพุทธ พระพุทธ พระสงฆ์ และโอวาท ๓ อย่าง เช่น ไม่ทำชั่วด้วยการประพฤติดั้งเดิมเบญจศีล ทำความดีด้วยการเจริญเบญจธรรมให้เจริญงอกงาม นอกจากนี้ยังมีหลักสังคหวัตถุ ๔ กัญญกตเวทีต่อพ่อแม่ และครอบครัว มีความประพฤติตามหลักมงคลสูตร ๓๘ ประการ เป็นต้น การเจริญสติให้สงบด้วยการบริหารจัดการจิตและเจริญปัญญา

^๔ สัมภาษณ์ สุภาภรณ์ ชนพานิช , ๒ มกราคม ๒๕๕๗.

(๔) เห็นคุณค่าของการสวดมนต์ แผ่เมตตา รู้ว่าการมีสติเป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนาหรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ เช่น รู้ความหมายและประโยชน์ของสติ ฟังเพลงและร้องเพลงอย่างมีสติ เล่นและทำงานอย่างมีสติ ฝึกให้มีสติในการฟัง การอ่าน การคิด การถามและการเขียน

๒) เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนา (สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มาตรฐาน ส ๑.๒) คือ

(๑) บำเพ็ญประโยชน์ต่อวัด หรือศาสนสถานของศาสนาที่ตนนับถือด้วยการเข้าร่วมทำความสะอาด การบริจาคทาน และการร่วมกิจกรรมทางศาสนา

(๒) การทำตนเป็นพุทธมามกชนที่ดี รู้จักศาสนพิธี และหลักการต่างๆ

(๓) ให้ความสำคัญด้านพิธีกรรม ประเพณี และกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ

(๔) ฝึกปฏิบัติมารยาทชาวพุทธ เช่น การลุกขึ้นยืนรับ การต้อนรับ การรับ-ส่ง สิ่งของแก่พระภิกษุ มารยาทในการสนทนา การสำรวมกิริยามารยาทแต่งกายที่เหมาะสมเมื่ออยู่ในวัดหรือพุทธสถาน เป็นต้นนักเรียนของโรงเรียนบ้านคำป่าต้องได้รับการดูแล พัฒนาเต็มศักยภาพ ต้องได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพและสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะกระบวนการ คุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามมาตรฐานที่กำหนด

๓) พัฒนาการของนักเรียน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งพัฒนาให้เต็มศักยภาพ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล ได้แก่

๑) ศักยภาพด้านการเรียนรู้

(๑) ทักษะการเรียนรู้

(๒) ทักษะการคิด

(๓) ทักษะการติดต่อสื่อสาร

๒) ศักยภาพด้านการทำงาน

(๑) การจัดการ

(๒) การทำงานร่วมกับผู้อื่น

๓) ศักยภาพทางด้านสังคม

(๑) ความสามารถควบคุมตัวเอง

(๒) รับผิดชอบ มีวินัย

(๓) เสียสละ พัฒนา

๒) จัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพและสมดุลตามมาตรฐานทุกด้าน ได้แก่

(๑) ด้านพุทธิพิสัยได้แก่ความรู้ ความสามารถในการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองใฝ่เรียนรู้ใฝ่เรียน

(๒) ด้านทักษะพิสัย เน้นกระบวนการทำงาน

(๓) ด้านจิตพิสัย ฝึกฝนอบรมให้ยึดมั่นในหลักเบญจศีล เบญจธรรม ขยัน ซื่อสัตย์ มีวินัยและความรับผิดชอบ รวมทั้ง การมีสัมมาคารวะ การเคารพผู้ใหญ่ และความสุภาพอ่อนน้อม

สรุป ผู้เรียนของโรงเรียนบ้านคำข่าต้องได้รับการดูแล พัฒนาเต็มศักยภาพ ต้องได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพและสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะกระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามมาตรฐานที่กำหนด จึงมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมที่เอื้อแก่การเรียนรู้ของผู้เรียนนั้นบุคลากรในโรงเรียนต้องจัดแบบหลากหลายสร้างความสนใจให้สนองต่อความต้องการของผู้เรียน การให้ความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้ตามเกณฑ์มาตรฐานอย่างมีคุณภาพและประสิทธิผล จำเป็นต้องอาศัยยุทธศาสตร์เป็นแนวทางในการดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จโดยใช้กลยุทธ์สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๓.๒.๒ กิจกรรมการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรม

โรงเรียนบ้านคำข่ามีกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรม คือโครงการประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖ รวมทั้งสิ้น ๒๐ โครงการในทึนี้ ผู้วิจัยได้เลือกเอาส่วนที่เกี่ยวข้องด้านส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม มี ๔ โครงการ ดังนี้

๑) โครงการ “การพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบคิดวิเคราะห์เพื่อขับเคลื่อนการคิดสู่ห้องเรียน”^๕ โดยมีผู้รับผิดชอบคือ นางฉวี พันธุ์ตา และนางประภาภรณ์ รูปศรี ดำเนินการระหว่างวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๖ - ๓๑ มีนาคม ๒๕๕๗ เป็นโครงการที่มุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดของผู้เรียนสู่ห้องเรียน ให้เกิดทักษะกระบวนการคิดแบบต่างๆ และให้ผู้เรียนนำทักษะเหล่านี้ไปใช้ในการจัดระบบข้อมูล และนำเสนอออกมาเป็นความรู้ในระดับต่างๆ รวมทั้งสร้างองค์ความรู้และการจัดการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามเป้าหมายในการปฏิรูปการศึกษา เป็นผลทำให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ในที่สุด

ดังนั้นโรงเรียนบ้านคำข่าตระหนักถึงความสำคัญของการคิด ซึ่งเป็นพื้นฐานหลักสำคัญในการเรียนรู้ จึงดำเนินการให้มีการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดสู่ห้องเรียนอย่างจริงจังในทุกระดับและอาจกล่าวได้ว่า “ปีแห่งการพัฒนากระบวนการคิด วิเคราะห์” ก็อาจจะเป็นได้ โดยเริ่มต้นจากการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันว่า “ครูโรงเรียนบ้านคำข่าทุกคนทุกช่วงชั้นจะรวมพลังทำให้โรงเรียนประกอบด้วยห้องเรียนที่นักเรียนส่วนใหญ่เป็นผู้คิดดี มีความสุขในการเรียนรู้ มีความรู้กว้างลึกและสร้างวิถีชีวิตแบบพอเพียงอย่างยั่งยืนด้วยการเรียนแบบร่วมกันสร้างความรู้” โดยมีพันธกิจร่วมกันที่จะให้ โรงเรียนดำเนินการสร้างนวัตกรรมและวิธีการใหม่ๆ ที่ใช้ในการพัฒนาทักษะกระบวนการคิด โรงเรียนดำเนินการกำหนดคำอธิบายคุณภาพเป็นระดับที่ดูจากผลงานจริง รวมทั้งให้ครูลงมือสอนด้วยกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิด บันทึกระหว่างสอน รวบรวมผลความรู้ของผู้เรียนในรูปแบบคำอธิบาย แผนภาพและชิ้นงาน มีการรายงานคุณภาพผู้เรียนด้วยงานจริงตามระดับคุณภาพตามมิติต่างๆ

๒) โครงการ “จัดทำแบบฝึกทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ คิดแก้ปัญหาและคิดสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น”^๖ ผู้รับผิดชอบนางฉวี พันธุ์ตา และนางสาวจากรุณี ดวงเดือน โรงเรียนบ้านคำข่า เป็นโรงเรียนที่มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนและนำมาสร้างแบบฝึกทักษะการคิดวิพากษ์ คิดวิจารณ์ญาณ เพื่อให้ผู้เรียนมีแบบฝึก ทักษะการคิด

^๕ โรงเรียนบ้านคำข่า, แผนปฏิบัติการประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖ , หน้า ๔๔.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐.

ตัดสินใจ จากข้อมูลในท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียนมากที่สุด เพื่อให้บรรลุเป้าหมายคุณภาพที่โรงเรียนได้ตั้งไว้ ดังนั้นจึงมีวัตถุประสงค์คือ เพื่อจัดทำแบบฝึกทักษะการคิดวิพากษ์ วิจัยญาณ จากภูมิปัญญาท้องถิ่น และให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดวิพากษ์ วิจัยญาณที่หลากหลาย

๓) โครงการ “ปลูกฝังคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นไทยและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”^๗ ผู้เสนอโครงการ นางสาวละเอียต ศรีโสภา นางประภาภรณ์ รูปศรี และนางสาวกัญญาภัทร กาหลิบ โดยมีหลักการคือด้วยพุทธธรรมเป็นระบบการศึกษา ศิล สมาธิ ปัญญา กระบวนการศึกษาการจึงส่งเสริมให้สถานศึกษานำระบบพุทธธรรมมาประยุกต์ จัดระบบการเรียนการสอนในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังนั้นทางโรงเรียนจึงดำเนินการ

- ๑) บูรณาการพุทธธรรมสู่การจัดการเรียนรู้และปฏิบัติจริง
- ๒) จัดการเรียนรู้ให้เกิดในทุกสถานการณ์ทุกสถานที่โดยตรงและโดยอ้อม
- ๓) ประสานความร่วมมือ วัด คณะสงฆ์ และชุมชนในการจัดการเรียนรู้ โดยมีวัตถุประสงค์คือ
  - ๑) เพื่อสอดแทรกพุทธธรรมในวิสัยทัศน์และหลักสูตรสถานศึกษา
  - ๒) เพื่อให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมคุณธรรม จริยธรรมในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง
  - ๓) เพื่อบูรณาการพุทธธรรมในการจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกสาระกิจกรรม พัฒนาผู้เรียนและสถานการณ์อื่นๆ
  - ๔) เพื่อให้ครูผู้สอนเป็นตัวอย่างที่ดี คือการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น อย่างสม่ำเสมอ เป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรม อ่อนโยน อดทน อดกลั้น เสริมสร้างกำลังใจให้ผู้เรียน

- ๕) เพื่อจัดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติธรรม
- ๖) เพื่อจัดสภาพแวดล้อม ส่งเสริมการพัฒนา ศิล สมาธิ ปัญญา
- ๗) เพื่อจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตประจำวันประจำสัปดาห์หรือในโอกาสต่างๆ
- ๘) เพื่อเน้นบทบาทความร่วมมือของ บ้าน วัด โรงเรียนสร้างความตระหนักและศรัทธา
- ๙) เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานในด้านเศรษฐกิจพอเพียง
- ๑๐) เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะในด้านเสริมสวยและตัดผม
- ๑๑) เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะในการเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์
- ๑๒) “โครงการปฏิบัติธรรมน้อมถวายสมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชสกลสังฆปริณายกและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และต่อต้านยาเสพติด” ผู้เสนอโครงการคือนางสาวละเอียต ศรีโสภา ครูโรงเรียนบ้านคำข้า โครงการนี้เนื่องในวโรกาสมหามงคลสมัยที่สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชสกลสังฆปริณายกจะทรงมีพระชนษาครบ ๑๐๐ ปี ในวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖ สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นพระประมุขแห่งคณะสงฆ์ไทย องค์ที่ ๑๙ ของไทยและเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๙.

เจ้าอยู่หัวฯ ภูมิพลอดุลยเดช มหาราชองค์พระประมุขมีขวัญของปวงชนชาวไทย พระประมุขทั้งสองพระองค์ทรงธรรมอันประเสริฐ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อประโยชน์สุขพสกนิกร ทั้งสองพระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมทางจิตใจให้มีพลังต่อสู้ปัญหาให้สัมฤทธิ์ผล และทรงมอบแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการดำรงชีพในภาวะการณ์ปัจจุบัน คือระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง เพื่อให้พสกนิกรพออยู่ พอกิน และมีความสุข ทวยราษฎร์ทั้งปวงได้รับความผาสุกร่มเย็นโดยทั่วหน้า ภายใต้ร่มพระบารมี ในวโรกาสมหามงคลสมัยที่ในวโรกาสมหามงคลสมัยที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลสังฆปริณายกจะทรงมีพระชันษาครบ ๑๐๐ ปี ในวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖ สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นพระประมุขแห่งคณะสงฆ์ไทย องค์ที่ ๑๙ ของไทยและเพื่อน้อมอานิสงส์แห่งการปฏิบัติบูชาเป็นพระราชกุศลถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โรงเรียนบ้านคำข่า น้อมรำลึกสำนักในพระมหากุณาธิคุณ ของพระประมุขทั้งสองพระองค์ จึงได้จัด “โครงการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติฯ และเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ต่อต้านยาเสพติด” ขึ้น เพื่อน้อมถวายเป็นพระราชกุศลเนื่องในวโรกาสมหามงคลสมัย โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

- ๑) เพื่อน้อมอานิสงส์แห่งการปฏิบัติบูชาเป็นพระราชกุศลถวายแด่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลสังฆปริณายกเนื่องในวโรกาสมหามงคลสมัยที่สมทรมมีพระชันษาครบ ๑๐๐ ปี
- ๒) เพื่อน้อมอานิสงส์แห่งการปฏิบัติบูชาเป็นพระราชกุศลถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ
- ๓) เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติธรรม ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต
- ๔) เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักคิดโดยการฝึกปฏิบัติทั้งด้าน ความประพฤติ จิตใจ และปัญญา
- ๕) เพื่อสนองแนวดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษา
- ๖) เพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างโรงเรียนในเครือข่าย ผู้ปกครอง และ ชุมชน

๓.๒.๒ องค์ประกอบการจัดการเรียนการสอนเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียนบ้านคำข่า

จากการพูดคุยกับผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียนบ้านคำข่า และ สํารวจแผนนโยบายในเบื้องต้น พบว่า โรงเรียนนี้ได้ให้ความสำคัญดังนี้^๕

๑) การบริหาร

(๑) การบริหาร ผู้บริหารโรงเรียนให้ความสำคัญในการวางแผนการกำหนดหลักสูตรสถานศึกษาและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยชุมชนมีส่วนร่วม เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา เครือข่ายผู้ปกครอง ศิษย์เก่า

(๒) การจัดการเรียนการสอนการบูรณาการการสอนทุกกลุ่มสาระในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เช่น การพาเข้าค่ายคุณธรรม

^๕ สัมภาษณ์ พิสมัย กันทะมา, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๖. ฉวี พันธุ์ตา, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๖. ประภาภรณ์ รูปศรี, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๖.

- (๓) ชุมชนให้การสนับสนุน ด้านวิทยากร แรงงาน งบประมาณ
- (๔) การเป็นแบบอย่างที่ดี พระสงฆ์ บิดา มารดา ครูเป็นแบบอย่างที่ดีในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม
- (๕) การใช้สื่อนวัตกรรม
- (๖) กิจกรรมเสริม การเข้าค่ายคุณธรรมภาคฤดูร้อน การเลี้ยงสัตว์ จิตอาสา
- ๒) ด้านการเรียนการสอน
- ๑) การบูรณาการการสอนทุกกลุ่มสาระในด้านส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เช่น การพาเข้าค่ายคุณธรรม การบวชสามเณรภาคฤดูร้อน การพานักเรียนเข้าวัด เพื่อศึกษาวัฒนธรรม และเรียนรู้สิ่งแวดล้อมวัด
- ๒) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูมีสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมและทักษะชีวิต นักเรียนนำผลการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การแสดงความเคารพ ความรับผิดชอบ เป็นต้น
- ๓) เมื่อนักเรียนขาดคุณธรรม จริยธรรม ครูให้โอกาสนักเรียนในการปรับตนเอง
- ๔) การสอนคุณธรรม จริยธรรมของครูใช้วิธีการส่งมอบบรมบ่มนิสัย
- ๕) นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ
- ๖) การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมต่าง ๆ นักเรียนได้ร่วมปฏิบัติกับเพื่อน ๆ ในโรงเรียนเป็นอย่างดี
- ๗) การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมต่าง ๆ ของนักเรียนมีครูเป็นผู้ส่งเสริมและกระตุ้นดูแลเป็นอย่างดี
- ๘) กิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของโรงเรียนมีความสอดคล้องกับปรัชญาของโรงเรียน
- ๙) ครูให้ความสำคัญกับการตรงต่อเวลาของนักเรียน
- ๑๐) โรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้และการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรม
- ๑๑) ครูให้ความสำคัญในการปฏิบัติตามระเบียบวินัยและความรับผิดชอบของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ
- ๑๒) โรงเรียนมีการปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักการออมทรัพย์และการประหยัด
- ๑๓) โรงเรียนมีการประกาศและให้การยอมรับชมเชยนักเรียนที่ทำความดี เช่น มีความซื่อสัตย์ การเสียสละ และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น
- ๑๔) ครูมีการมอบรางวัลให้นักเรียนที่มีความกตัญญู
- ๑๕) โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนตระหนักและเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ความเป็นไทย และการรักษาธรรมชาติแวดล้อม

๓) ด้านชุมชน เป็นตัวจักสำคัญในการขับเคลื่อนในการส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน คือ

- (๑) เป็นวิทยากรในการอบรมส่งเสริมเด็ก
- (๒) สนับสนุนด้านแรงงาน
- (๓) สนับสนุนด้านงบประมาณ

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า โรงเรียนบ้านคำข่าให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมตั้งแต่ระดับแผนยุทธศาสตร์ และโครงการต่าง ๆ ซึ่งส่งผลที่ดีต่อนักเรียน โรงเรียน และชุมชนรอบข้างเป็นอย่างมากดังนั้นการบริหารโรงเรียน การจัดการเรียนการสอน การมีส่วนร่วมของชุมชน ทุกองค์กรต้องร่วมมือกัน เริ่มแต่การกำหนดหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อการอบรม นักเรียนให้มีความประพฤติที่ชอบ ด้วยกาย วาจา และจิตใจ รู้จักเสียสละ ไม่เอารอดเอาเปรียบผู้อื่น รู้จักการผ่อนหนักผ่อนเบา และรู้สึกละเอียดต่อการหลีกเลี่ยงจากหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทั้งนี้เพื่อลดพฤติกรรมก้าวร้าว และปลูกจิตสำนึก นิสสัยที่ดีให้นักเรียน กระบวนการส่งเสริมคุณธรรม ซึ่งองค์กรท้องถิ่นให้ความสำคัญและเกื้อกูลกัน พึ่งพาพัฒนาไปด้วยกัน โรงเรียนได้ส่งเสริมให้ครูประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนานำบูรณาการกับการเรียนการสอน ซึ่งบุคลากรของโรงเรียนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ มีความรู้ มีคุณภาพ มีการปรับปรุงภูมิทัศน์สถานศึกษาเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ ปลอดจากอบุติภัย สารเสพติด สื่อลามกอนาจาร การละเมิดทางเพศ การทะเลาะวิวาท สนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม วางแผนการดำเนินงาน พัฒนาปรับปรุงโรงเรียน สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน กิจกรรมที่ให้ความสำคัญด้วยการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรมของนักเรียนและบุคลากรทางการศึกษา เช่น กิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรม การบวชสามเณรภาคฤดูร้อน กิจกรรมพานักเรียนเข้าวัดและศาสนสถานสำคัญ ๆ เพื่อศึกษาขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้โรงเรียนได้ปลูกฝังหลักคุณธรรมต่าง ๆ เช่น จิตอาสา เศรษฐกิจพอเพียง การเก็บออม ความซื่อสัตย์สุจริต การเสียสละ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น

สรุป กระบวนการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมถือเป็นเรื่องสำคัญในทุกสังคม ทุกสถาบัน สังคมที่มีการเร่งพัฒนาปลูกฝังให้เกิดกับสมาชิกสังคมนั้นก็จะสงบสุข สำหรับโรงเรียนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและบทบาทสำคัญคือผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์กว้างไกลที่นำเอาหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาใช้ในจัดการทั้งด้านการบริหาร ด้านการเรียน งบประมาณมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ หลักคำสอนของพระพุทธองค์ไม่เคยล้าสมัยแม้จะเป็นเพศ วัย หรือฐานะในสังคมใด ด้านครูผู้สอนจะสอนผู้เรียนด้วยวิธีการใดก็ต้องสร้างความศรัทธาก่อนและเลือกใช้วิธีการสอนที่หลากหลายตามความเหมาะสมและใกล้ตัวจึงจะทำให้เกิดกับผู้เรียนเกิดความสนใจอยากเรียนรู้องค์กรนักเรียนมีส่วนในการดำเนินงานเป็นการปูพื้นฐานให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เมื่อมีปัญหาหรืออุปสรรคก็รู้ขั้นตอนในการแก้ไข คณะกรรมการสถานศึกษาและผู้ปกครองนักเรียนทุกคนมีส่วนช่วยขับเคลื่อนให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จเพราะอยู่ใกล้ชิดนักเรียนมากที่สุด รู้ความต้องการและสภาพปัญหาของนักเรียนลูชมชนมากกว่าครู การมีส่วนร่วมแลกกับ เพื่อให้ นักเรียนได้ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในตัวนักเรียนให้ เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้กราบเรียน

บทที่ ๔

การประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของ นักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

การศึกษาการประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรม เพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ประเด็นนำเสนอ ๑) การจัดองค์การสถานศึกษาตามหลักเบญจศีล เบญจธรรมของโรงเรียน ๒) ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ด้วยการประยุกต์ใช้หลักเบญจ ๓) การจัดตั้งองค์กรนักเรียนด้วยการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมโดยการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล ๔) ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑ การจัดกิจกรรมเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมส่งเสริม

โรงเรียนบ้านคำข่า ดำเนินการเรียนการสอนตามโรงเรียนวิถีพุทธ ให้ความสำคัญเรื่องหลักศีลธรรมจริยธรรมด้วยการประยุกต์หลักธรรมในพระพุทธศาสนาคือการนำหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม สุภาภรณ์ ชลพานิช ผู้อำนวยการโรงเรียนได้กล่าวถึงแนวทางการประยุกต์

๔.๑.๑ ด้านการบริหารและการพัฒนาบุคลากรด้วยหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ดังนี้^๑

๑) โรงเรียนมีการจัดโครงสร้างและแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานตามความรู้ความสามารถของบุคลากร โดยมีคำสั่งแต่งตั้งเป็นลายลักษณ์อักษร

๒) โรงเรียนมีแผนพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโดยการนำหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งหลักธรรมและหลักจริยธรรมในการปฏิบัติของพระองค์ เป็นสิ่งที่ชอบ เป็นหลักธรรมชาติ เป็นวิทยาศาสตร์สามารถพิสูจน์ได้ด้วยเหตุผล เป็นความจริง และไม่มีกาล ไม่มีเวลา มีความทันสมัยอยู่เสมอ โดยเน้นหลักการปฏิบัติปฏิบัติชอบ มาจัดทำโครงการเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียน ชื่อ “โครงการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ความสำนึกในความเป็นไทยและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม ๒๐ กิจกรรม^๒ ซึ่งเป็นโครงการที่ให้ความสำคัญการประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรม

^๑ สัมภาษณ์ สุภาภรณ์ ชลพานิช, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำข่า, ๒ มกราคม ๒๕๕๗.

^๒ คำสั่งโรงเรียนบ้านคำข่า, ภาผนวก, หน้า ๑๑๔.

๓) ผู้บริหารและคณะครูปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามวิถีพุทธโดยประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรม คือ ปฏิบัติตนในธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงาน การดำเนินชีวิต และเป็นครูผู้สอนด้วยความเมตตาและน้ำใจแก่นักเรียนด้วยการสอน ชี้แนะแนวทางในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ คุณโทษ บุญบาป พร้อมทั้งความเป็นกัลยาณมิตรกับผู้เรียน

๔) โรงเรียนมีการยกย่องชมเชยนักเรียนที่มีการศึกษาดี พุทธิกรรมดี มีจิตอาสา ทำคุณประโยชน์เพื่อสังคม พร้อมทั้งมอบของขวัญรางวัลอย่างต่อเนื่อง เช่นในห้องประชุม วันปฐมนิเทศ วันปิดภาคเรียน วันปัจฉิมนิเทศ

๕) โรงเรียนมีการส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติศาสนกิจด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้นำในการปฏิบัติเป็นแบบอย่างครั้งต่อไปนักเรียนดำเนินการด้วยตัวเอง ครูคอยให้คำชี้แนะ เช่นใส่บาตรในวันคล้ายวันเกิดของตนเองและคนในครอบครัว วันพระ วันสำคัญทางพุทธศาสนาและการนำที่ชนะศึกษาตามวัด วาอาราม ศาสนสถานต่าง ๆ เป็นต้น

๖) โรงเรียนให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและเอกชนในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ด้านการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม เช่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต ๒ องค์การบริหารส่วนตำบล สถานีตำรวจ วัด ๒ แห่งในชุมชนคือวัดมูลผลลาวาส สำนักปฏิบัติธรรมป่าช้าบ้านคำข่า และองค์การบริหารส่วนตำบลไหลทุ่ง สถานีอนามัยประจำตำบล โรงพยาบาลและสถานีตำรวจ

๗) โรงเรียนพร้อมให้การสนับสนุนทั้งต่อครูและนักเรียนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ก่อให้เกิดวัฒนธรรมแบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูล และคุณธรรม จริยธรรมด้วยการสนับสนุนด้านวัสดุ ครุภัณฑ์และงบประมาณ

๔.๑.๒ ด้านการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม **ดังนี้ ประภาภรณ์ รูปศรี** ซึ่งเป็นครูฝ่ายวิชาการได้กล่าวถึงแนวทางการประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ดังนี้^๓

๑) โรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโครงการต่าง ๆ เป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรและสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการเรียนของการเรียนหลักเบญจศีลเบญจธรรม เช่น โครงการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ความสำนึกในความเป็นไทยและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมหนูน้อยจิตอาสา กิจกรรมเข้าก่อนเข้าเรียน กิจกรรมลูกเสือบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมต่อต้านยาเสพติด

๒) โรงเรียนได้ทำการสอนแบบบูรณาการสำหรับข้อจำกัดเรื่องขาดครูคือนำหลักเบญจศีลเบญจธรรม โดยการสอดแทรกความรู้โดยการสนทนาซักถามความรู้หลักหลักเบญจศีลเบญจธรรม สลับกับสาระการเรียนทุกสาระเพื่อไม่ให้นักเรียนเบื่อ และมีการฝึกสมาธิและแผ่เมตตาทุกครั้งตามความเหมาะสม

^๓สัมภาษณ์ ประภาภรณ์ รูปศรี, ครูวิชาการโรงเรียนบ้านคำข่า, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๖.

๓) คณะครูส่งเสริมกิจกรรมตามแนววิถีพุทธ โดยนำนักเรียนได้ปฏิบัติจริงด้วยเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนครู

๔) โรงเรียนมีการยกย่องชมเชยนักเรียนที่มีการความประพฤติกรรมดี มีจิตอาสาทำคุณประโยชน์เพื่อสังคม ด้วยการมอบรางวัลและเกียรติบัตร ประกาศยกย่องในห้องประชุมวันสุดสัปดาห์ เพื่อเป็นแบบอย่างและได้ร่วมโต๊ะรับประทานอาหารกับผู้อำนวยการโรงเรียนด้วย

๕. โรงเรียนมีการส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติศาสนกิจด้วยตนเอง เช่น การทำตักบาตรในวันสำคัญ การฟังพระธรรมเทศนากับครอบครัวที่วัดใกล้บ้าน การสวดมนต์ไหว้พระและฝึกสมาธิก่อนเข้านอน

๖. ผู้บริหารคณะครูได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมต่าง ๆ พร้อมทั้งได้ร่วมบริจาคปัจจัยสี่เพื่อทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา

นางพิสมัย กันทะมา^๕ ได้กล่าวถึงการจัดตั้งองค์พัฒนาบุคลากรโรงเรียนได้การประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรม ว่าผู้บริหาร และคณะครูได้เข้าอบรมในโครงการการพัฒนาคุณธรรมต่าง ๆ พร้อมทั้งได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม ในนามเป็นชาวพุทธและผู้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักเรียน ปฏิบัติและรับผิดชอบต่อหน้าที่อย่างโปร่งใส มีความซื่อสัตย์ อดทน มีความเสียสละ มีความเมตตากรุณาเป็นกัลยาณมิตรกับเพื่อนร่วมงานและผู้เรียน มีความเป็นอยู่แบบพอเพียง ส่วนกิจกรรมการเรียนการสอนได้บูรณาการหลักเบญจศีลเบญจธรรม เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ เรื่องบุญบาป คุณโทษ ดีชั่ว และการทำตัวเป็นประโยชน์ แต่สังคม นอกจากนี้ได้เชิญชวนให้นักเรียนไปทำบุญ ตักบาตรในวันสำคัญทางศาสนาและโอกาสสำคัญต่างหรือวันคล้ายเกิดของตนเอง คนในครอบครัว ขณะเดียวกัน โรงเรียน ได้จัดกิจกรรมยกย่องคนดีด้วยการประกาศชมเชย และมอบทุนการศึกษาให้นักเรียนที่เรียนดี มารยาทดี เป็นต้น นางฉวี พันธุ์ตา^๖ กล่าวว่า หลักธรรมของครูคือการประพฤติเป็นไปตามหลักธรรมเบญจศีลเบญจธรรม ด้วยการประพฤติเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน โดยเฉพาะการปฏิบัติหน้าที่ที่ถูกต้องคือการปฏิบัติ และดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม ขณะเดียวกัน โรงเรียนได้ร่วมรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดในชุมชนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับสิ่งเสพติด พร้อมทั้งสนับสนุนคุณครูและนักเรียนในการทำกิจกรรมรณรงค์ต่าง ๆ ก่อให้เกิดวัฒนธรรมแบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูล และคุณธรรม จริยธรรม เช่นการพัฒนาทำความสะอาดชุมชน การช่วยงานวัด กิจกรรมจิตอาสา เป็นต้น

จากการกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า โรงเรียนบ้านคำข่า เป็นอีกโรงเรียนหนึ่งที่ดำเนินการเรียนการสอนตามโรงเรียนวิถีพุทธ โดยริเริ่มดำเนินการนับแต่การจัดตั้งองค์การสถานศึกษา หรือ คำนี้ถึงบุคลากรของโรงเรียนที่มากด้วยหลักศีลธรรม และคุณธรรม มีวิธศาสตร์การเรียนการสอน โดยบูรณาการหลักพุทธธรรมที่สำคัญคือหลักเบญจศีลเบญจธรรม พร้อมนั้น โรงเรียนได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีระหว่างองค์กรท้องถิ่น คือวัด บ้าน โรงเรียน ในการขับเคลื่อนกิจกรรมของท้องถิ่น ที่สำคัญคือพัฒนา นักเรียนเป็นเด็กดีมีวินัย ใส่ใจการเรียนรู้

^๕ สัมภาษณ์ พิสมัย กันทะมา, ครูหัวหน้างานฝ่ายบริหารงานทั่วไปโรงเรียนบ้านคำข่า, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^๖ สัมภาษณ์ ฉวี พันธุ์ตา, ครูหัวหน้าสาระสังคมศึกษาโรงเรียนบ้านคำข่า, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๖.

ความร่วมมือระหว่างองค์กรท้องถิ่น ทำให้เด็กนักเรียนมีความประพฤติดีประพฤติชอบ มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีความสามัคคีารวะ รู้ดีชั่ว คุณโทษ บาปบุญ และห่างจากอบายมุขต่าง ๆ ที่สำคัญคือปลอดภัยจากเครื่องเสพติดทุกชนิด

๔.๑.๓ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรม ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

จากการศึกษาประเด็นปัญหานี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นพบคำตอบหลายอย่าง **ประการณ์ รูปศรี^๖** ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ด้วยการให้ความสนับสนุนทางแรงงาน และงบประมาณต่าง ๆ ดังเช่น กิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรม เป็นต้น ส่วนทางโรงเรียนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีต่อวัดและชุมชนคณะครูและนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีของวัดและชุมชนทุกครั้ง นอกจากนี้ โรงเรียนเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้แสดงความคิดเห็นเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยเบญจศีลเบญจธรรมในการประชุมต่าง ๆ เช่น การประชุมกรรมการสถานศึกษา การประชุมภาคี ๔ ฝ่าย การประชุมผู้ปกครองนักเรียน อีกทั้งได้รับการสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยพุทธศาสนาจากพระวิทยากร เช่น นิมนต์พระวิทยากรสอนธรรมศึกษาทุกปีการศึกษา ทางวัดมีทุนการศึกษามอบให้นักเรียนที่สนใจฝึกสมาธิทุกปี มีการนิมนต์มาสอน อบรม เทศน์ นำคณะครู นักเรียนไหว้พระสวดมนต์ที่วัด ทำสมาธิ และแผ่เมตตา ส่วนกิจกรรมในโรงเรียนมีการไหว้พระหน้าเสาธง และทำสมาธิก่อนเรียน เป็นต้น

พ่อแม่ ผู้ปกครอง คณะครูเป็นแบบอย่างที่ดีในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน ด้วยการประพฤติปฏิบัติชอบ พุคชอบ ทำการงานชอบ และอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ชอบ พร้อมแนะนำอบรมนักเรียนเอาใจในการศึกษาเล่าเรียน และมีความประพฤติที่ดี

พิสมัย กันทะมา^๗ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการช่วยดูแลนักเรียน ด้วยการอบรมสั่งสอน การสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน และทางพระพุทธศาสนา โรงเรียนได้นิมนต์พระมาแสดงธรรมแก่นักเรียน และคณะครู ตามความเหมาะสมในบางโอกาส เพราะส่วนใหญ่ทางโรงเรียนจะนำนักเรียนไปสวดมนต์ ฝึกสมาธิ ฟังธรรมที่วัด ส่วนผู้ปกครองได้ดำเนินชีวิตโดยใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่ก่อให้เกิดสันติสุขต่อตนเองและผู้อื่น เด็กชอบการเลียนแบบผู้ใกล้ชิดเมื่อมีแบบที่ดีให้ดูให้เห็นอยู่ประจำก็จะซึมซับพฤติกรรมดีด้วย

ฉวี พันธุ์ตา^๘ ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองว่า ทุกครั้งมีการเข้าค่ายคุณธรรมหรือกิจกรรมอื่น ๆ ผู้ปกครองได้ร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้ ดูแล อำนวยความสะดวก และให้การสนับสนุนในทุกๆด้าน นอกจากนี้ โรงเรียน บ้าน วัด และชุมชน ทั้ง ๔ องค์กรนี้ทำกิจกรรมร่วมมือกันจัดกิจกรรมการพัฒนา การทำบุญ และการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งนักเรียนทุกชั้นปี มีความส่วน

^๖ สัมภาษณ์ ประภาภรณ์ รูปศรี, ครูวิชาการโรงเรียนบ้านคำข่า, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^๗ สัมภาษณ์ พิสมัย กันทะมา, ครูหัวหน้างานฝ่ายบริหารงานทั่วไปโรงเรียนบ้านคำข่า, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^๘ สัมภาษณ์ ฉวี พันธุ์ตา, ครูหัวหน้าสาระสังคมศึกษาโรงเรียนบ้านคำข่า, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๖.

ร่วมเป็นอย่างยิ่ง ส่วนทางวัดได้ให้ความร่วมมือ ด้วยการเป็นวิทยากรอบรมสั่งสอนบุตรหลานให้เป็นคนดี มีศีลธรรม รู้จากบาปบุญ คุณโทษ ดีชั่ว เป็นต้น

๔.๑.๔ กิจกรรมตามโครงการ

การดำเนินการโครงการคุณธรรมจริยธรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน

สุภาพรณ ชลพานิช^๙ ได้กล่าวถึงกิจกรรมระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครอง โดยเฉพาะการดำเนินการโครงการเปิดบ้านคุณธรรมจริยธรรม และโครงการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม โดยผู้ปกครองมีส่วนร่วมด้านแรงงาน งบประมาณ และบางครั้งเป็นวิทยากรที่มากด้วยประสบการณ์ วัด บ้าน และโรงเรียนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งบางกิจกรรมได้นิมนต์พระเป็นวิทยากร อบรม สั่งสอน หลักศีลธรรมและคุณธรรม ส่วนนักเรียนก็สามารถไหว้พระสวดมนต์ และเจริญเมตตาได้ ซึ่งการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน ทำให้โรงเรียนได้ดำเนินการเรียนการสอนตามแนวทางโรงเรียนวิถิพุทธได้ครบสมบูรณ์แบบมากที่สุด **วานิช กรินทร์^{๑๐}** ได้กล่าวถึงแนวทางมีการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ด้วยการกิจกรรมหรือโครงการส่งเสริมคุณธรรม ห่างไกลจากอบายมุขต่าง ๆ พร้อมด้วย การปลูกฝังหลักคุณธรรม จริยธรรมด้วยการประยุกต์หลักเบญจศีล เบญจธรรมดังนี้

๑. ปลูกฝังให้นักเรียน(ลูก) ได้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการรักสัตว์มากขึ้น ด้วยการให้นักเรียนนำสัตว์มาเลี้ยงหรือช่วยดูแลให้อาหารสัตว์ที่ผู้ปกครองเลี้ยง เพื่อจะได้เรียนรู้ฝึกการสังเกตพฤติกรรมของสัตว์

๒. ปลูกฝังนักเรียน(ลูก)หลีกเลี่ยงจากการถือเอาทรัพย์สินที่ไม่ได้รับการอนุญาต สอนเรื่องบุญบาป คุณโทษของการลักขโมยทรัพย์สิน และผลที่เกิดตามมาภายหลัง

๓. ปลูกฝังนักเรียนด้วยการสอนเรื่องความรับผิดชอบและความรักครอบครัว การมีรักเดียวใจเดียว ไม่มีสามีหรือภรรยาในเวลาเดียวกันหลายคน และผู้ใหญ่หรือผู้ปกครองต้องทำตัวเป็นแบบอย่าง

๔. ปลูกฝังนักเรียนให้มีความซื่อสัตย์สุจริต เลือกเอาแต่ที่ดีที่สังคมยอมรับมาเป็นตัวอย่างทั้งด้วยความประพฤติ การพูดจา และความคิดเห็น ที่สำคัญคือพูดแต่เรื่องที่เป็นความจริง ไม่โกหก ไม่พูดคำหยาบคายไม่พูดส่อเสียด แต่ฝึกในการใช้คำพูดจริง ไพเราะน่าฟัง

๕. ปลูกฝังนักเรียนให้หลีกเลี่ยงอบายมุขต่าง ๆ เช่น การพนัน เหล้าสุรา ยาเสพติด และเครื่องมึนเมาทุกชนิด ด้วยการสอนให้เห็นโทษของการดื่มสุรา ยาเสพติด โดยยกตัวอย่างสื่อจากสภาพจริงที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น การทะเลาะวิวาทของผู้ที่ดื่มสุรา ติดยาที่ก่อให้เกิดความเสียหายทั้งร่างกายและทรัพย์สิน

คุณธรรม และจริยธรรมขั้นพื้นฐานอีกจำนวนหนึ่งจะต้องส่งเสริมควบคู่กันคือ สอนให้มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความอดทน ความรู้ประมาณ ประหยัด ความขยันหมั่นเพียร มีสติสัมปชัญญะ

ชม ใจตรง^{๑๑} ได้กล่าวถึงแนวทางการประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมหลักคุณธรรม จริยธรรม ด้วยสิ่งแรกคือการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียนในเรื่องเป็นคนมีคุณธรรมด้าน

^๙ สัมภาษณ์ สุภาพรณ ชลพานิช, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำข่า, ๒ มกราคม ๒๕๕๗.

^{๑๐} สัมภาษณ์ วานิช กรินทร์, กรรมการสถานศึกษา, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^{๑๑} สัมภาษณ์ ชม ใจตรง, กรรมการสถานศึกษา, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๖.

ความเสียสละและความอดทนเป็นที่ตั้งเพราะคนที่มีความเสียสละและอดทนจะไม่เห็นแก่ตัวจะเห็นประโยชน์ต่อส่วนรวมก่อนตนเสมอซึ่งเป็นที่ต้องการของสังคมปัจจุบันการ และพานักเรียน (ลูก) เข้าวัด เพื่อร่วมกิจกรรมทางศาสนา ทำบุญตักบาตรทุกเช้า โดยสอนให้รู้จัก ดังนี้

๑. ความรักความเมตตาต่อมนุษย์ด้วยกัน กระทั่งสัตว์เลี้ยงทุกชนิด
๒. ทำงานที่สุจริต ทำตามความสามารถของตน พร้อมทั้งแบ่งปัน เสียสละแก่ผู้ที่ประสบทุกข์ด้วยความเดือดร้อน เป็นต้น เอาใจเขามาใส่ใจเรา
๓. ซื่อสัตย์ต่อความรักและรับผิดชอบต่อครอบครัว บอกถึงความผิด ไม่ว่าจะผิดศีลหรือผิดกฎหมายซึ่งหากคิดว่าจะไม่ร้ายแรง แต่ก็ทำให้เกิดความทุกข์ทั้งสองแบบคือเกิดความทุกข์ทางกายและทางใจไม่ว่าฝ่ายใดก็ฝ่ายหนึ่งทั้งยังส่งผลไปหลายด้าน
๔. ใช้วิธีการพูดอบรม บอกผลเสียของการพูดปด หรือยกนิทานหรือชีวิตจริงให้เห็น
๕. ใช้วิธีการพูดอบรม บอกกล่าว พูดอบรมย้ำบ่อยๆ ถึงโทษที่เกิดขึ้นเมื่อดื่มสุราหรือของมีเมา รวมถึงความสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์

คำสอน กรินรักษ์^{๑๒} ได้กล่าวถึงการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้ลูกเห็น พร้อมทั้งนำหลักศีลธรรม และจริยธรรมมาเป็นวิธิตำเนินการชีวิตประจำวัน แต่ปัญหาจำนวนหนึ่งส่งผลกระทบต่อ นักเรียน เช่น สภาพแวดล้อมของสังคมที่สับสนแก่งแย่ง และสภาพแวดล้อมของครอบครัวที่ห่างเหินทำให้นักเรียนขาดที่ปรึกษา เพื่อส่งเสริมหลักศีลธรรม นายคำสอน กรินรักษ์ ได้กล่าวถึงแนวทางของตนที่ประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ดังนี้

๑. ปลุกฝังและแนะนำให้มีความเมตตา
๒. มีกิจการที่ชอบ สุจริต
๓. มีความรักที่บริสุทธิ์ ซื่อสัตย์และรับผิดชอบต่อครอบครัว
๔. ชี้แนะแนวทางการพูดจาที่เป็นประโยชน์ และให้เกียรติผู้ที่ถูกไป
๕. หลีกเหลี่ยงหรือห่างไกลจากอบายมุข

ประเสริฐ ภาวะศรี^{๑๓} ได้กล่าวถึงแนวทางการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม คืออบรมบุตรหลานให้อยู่ในธรรม และส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยให้เหตุผลว่า มีแต่กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเท่านั้นที่ทำให้นักเรียน หรือบุตรหลานรู้จักชีวิต บุญบาป คุณโทษ ความอ่อนน้อมถ่อมตน มีความสัมมาคารวะต่อครูบาอาจารย์ และผู้หลักผู้ใหญ่ นายวีระชัย ภาวะศรี^{๑๔} ได้กล่าวถึงผลดีที่เกิดขึ้นจากการเป็นแบบอย่างที่ดี ส่วนผลกระทบที่มีต่อนักเรียนคือการใช้สื่อเทคโนโลยี โดยนักเรียนติดในการใช้สื่อประเภทยี่มากกว่าการรักษาศีล นอกจากนี้ได้กล่าวถึงความสำคัญและความเป็นในการรักษาศีล ๕ ที่มีต่อวิถีชีวิตประจำวัน **สมศรี ครองยุติ**^{๑๕} ได้กล่าวถึงแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของบุตรหลานหรือนักเรียนดังนี้

๑. มีความรักความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์สัตว์

^{๑๒} สัมภาษณ์ คำสอน กรินรักษ์, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้านคำฆ่า, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^{๑๓} สัมภาษณ์ ประเสริฐ ภาวะศรี, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้านคำฆ่า, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^{๑๔} สัมภาษณ์ วีระชัย ภาวะศรี, กรรมการสถานศึกษา, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^{๑๕} สัมภาษณ์ สมศรี ครองยุติ, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้านคำฆ่า, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๖.

๒. บอกความหมายของการลักทรัพย์ เช่น การหยิบสิ่งของผู้อื่นไปใช้โดยไม่บอกกล่าว เพราะมีความสนิทกันมาก การกระทำเช่นนี้ถึงจะไม่ใช้ทรัพย์สินที่มีค่าแต่เป็นการสร้างนิสัยไม่ดี ลอก การบ้านเพื่อน ทำผิดกฎระเบียบของโรงเรียน การทำผิดเล็กๆ น้อยๆ ไม่ควรมองข้ามเพราะเป็นการ ปลุกฝังนิสัยที่ไม่ดี

๓. ชี้แนะด้วยการบอกภัยจากสื่อลามก การวางตัวให้เหมาะสมกับเพศตรงข้าม ไม่อยู่ตาม ลำพังกับคนแปลกหน้า และสอนสิ่งที่ควรและไม่ควรที่สำคัญคือเป็นตัวอย่างที่ดีให้เด็กเห็น

๔. สอนให้เห็นผลกระทบเกิดจากการพูดจาด้วยการการพูดปิด พูดให้ร้ายคนอื่น พูดให้คนอื่นเข้าใจผิด

๕. ปลุกฝังให้หลีกเลี่ยงจากอบายมุข เช่น ฝึกให้เป็นคนมีสติมั่นคง จะทำอะไรคิดให้ รอบคอบคิดถึงผลดีผลเสีย และสอนด้วยการบอกกล่าว อบรม ชี้แนะโทษที่เกิดขึ้นเมื่อดื่มสุราหรือของ มีนเมา รวมถึงความสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์

นอกจากอบรมสั่งสอน ปลุกฝังนักเรียนเรื่องความหมาย ประเภทของศีล ๕ แนวทางการ ปฏิบัติ บอกข้อดี ข้อเสียในการรักษาศีล ๕ ให้ชัดเจนอาจ มีบางครั้งใช้สื่อเพื่อความเข้าใจง่าย ปลุกฝัง นักเรียนลดความอยากด้วยวิธีฝึกการให้การเสียสละ ยกย่องชมเชยด้วยการมอบรางวัลเพื่อเป็นกำลังใจผู้ ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

จากการกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการมีส่วนร่วม กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมโดยประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรม นอกเหนือเป็นแบบอย่างที่ดีใน ประการประพฤติปฏิบัติตนด้วยชอบ ด้วยการทำงานต่าง ๆ การพูดจา การแสดงออกทางท่า และดำเนิน ชีวิตด้วยชอบแล้ว ผู้ปกครองได้เป็นวิทยากรอบรมสั่งสอนนักเรียน ช่วยเหลือเกื้อกูลกิจกรรมโดยเป็น ผู้สนับสนุนด้านแรงงาน และงบประมาณ ผู้ปกครองบางคนได้อบรมบุตรหลาน ในการดำเนินชีวิตตามวิถี หลักศีลธรรมขั้นพื้นฐาน คือให้มีความรักความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ สัตว์ ไม่เอาเปรียบ หรือหลอกลวง ไม่เห็นแก่ตัว ให้เป็นคนที่รับผิดชอบต่อครอบครัว คู่รัก รับผิดชอบต่อคำพูดที่พูดไปแล้ว หรือพูดจาต้อง ประกอบด้วยหลักศีลธรรม และหลีกเลี่ยงอบายมุขทุกประเภท นอกจากนี้ ได้มีส่วนร่วมในการปลุกฝัง หลักคุณธรรม บุญบาป คุณโทษ ดีชั่ว เป็นต้น

๔.๑.๕ การจัดตั้งองค์กรนักเรียนด้วยการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมโดยการ ประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรม

การจัดตั้งองค์กรนักเรียนเป็นการปลุกฝังความรับผิดชอบในการดำเนินการ จากข้อมูลที่ได้ ศึกษา มา ดังนี้

สุภาภรณ์ ชลพานิช^{๑๖} ได้กล่าวถึงการจัดตั้งองค์กรนักเรียนด้วยความโปร่งใส และมีครู เป็นที่ปรึกษา คณะกรรมการนี้มีกิจกรรมสำคัญ ๆ ที่ต้องทำ เช่น กิจกรรมวันไหว้ครู วันแม่ วันพระ และวัน สำคัญทางศาสนา นอกจากนี้คือกิจกรรมวันไหว้ครู ซึ่งเป็นกิจกรรมที่แสดงความความสุภาพ อ่อนโยน มี ระเบียบวินัย ความเคารพรักและสามัคคีและกิจกรรมส่งเสริมด้านมารยาท ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม ต่าง ๆ เช่น กิจกรรมการทำความสะอาดบริเวณโรงเรียนทุกเช้าก่อนเข้าแถว กิจกรรมเข้าแถวเคารพธงชาติก่อนเข้าเรียนและเดินแถวกลับบ้าน กิจกรรมไหว้พระในห้องประชุมตอนเช้าก่อนเข้าเรียน กิจกรรม

^{๑๖} สัมภาษณ์ สุภาภรณ์ ชลพานิช, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำข่า, ๒ มกราคม ๒๕๕๗.

โฮมรูม การสอนธรรมศึกษา การทำสมาธิ ๕ นาทีก่อนกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมอาหารกลางวัน คือพื้ตักอาหาร นื่องเข้าแถวรับอาหาร การล้างภาชนะ จัดเก็บภาชนะใส่อาหารและการแปรงฟัน

ประภารณ รูปศรี^{๑๗} ว่าครูได้ให้การดูแลอย่างใกล้ชิด เป็นกัลยาณมิตร การให้คำปรึกษา สำหรับขั้นตอนการเลือกตั้งองค์กรนักเรียน หรือคณะกรรมการนักเรียนใช้วิธีเปิดเผย และโปร่งใส ซึ่งคณะกรรมการนักเรียนมีส่วนในการช่วยส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมคือปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ช่วยชี้แนะข้อบกพร่องที่ควรปรับปรุงแก้ไข ช่วยสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ และมอบรางวัล ส่งเสริมคนดีมีคุณธรรม กิจกรรมคุณธรรมและจริยธรรม เช่น วันไหว้ครู นื่องไหว้พี่ วันพ่อ วันแม่ วันพระ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คณะกรรมการนักเรียนมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนกิจกรรมเหล่านั้นให้บรรลุผล ประกอบด้วยประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้ยความร่วมมือจากคณะครูที่ปรึกษา ผู้บริหาร และชุมชน

พิสมัย กันทะมา^{๑๘} ว่า คณะกรรมการนักเรียนมีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรมด้ยกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งกิจกรรมการพัฒนาโรงเรียน และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีกิจกรรม “จิตอาสาพึ่งพาสังคม” ด้ยหลักศีลธรรมขั้นพื้นฐาน (เบญจศีลและเบญจธรรม) และหลักคุณธรรม คือ ความเสียสละ ความขยัน อดทน ความเมตตา กรุณา และ ความกตัญญู

ฉวี พันธุ์ตา^{๑๙} ว่าคณะกรรมการนักเรียนที่ด้เลือกตั้งด้ยความโปร่งใส และเปิดเผย มีหน้าที่หลายอย่างที่ต้องรับผิดชอบ เช่น การทำความสะอาด จัดแจกันดอกไม้ไหว้พระ กิจกรรมเคารพธงชาติ นำสวดมนต์ไหว้พระ กิจกรรมนำเสนอความรู้ในห้องประชุมหลังเคารพธงชาติ นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมอีกจำนวนหนึ่งที่ต้องทำกับคณะครู กิจกรรมที่ร่วมทำล้วนแต่มีส่วนเกี่ยวข้องหลักศีลธรรมขั้นพื้นฐาน (เบญจศีล) และหลักคุณธรรม (เบญจธรรม)

วัชรชัย ปทุม^{๒๐} ด้กล่าวถึงแนวทางการจัดคณะกรรมการนักเรียนด้ยการประยุกต์หลักคุณธรรมจริยธรรมใช้เบญจศีล เบญจธรรม ดังนี้

๑) มีคำสั่งแต่ตั้งนักเรียนเป็นคณะกรรมการในการเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียน

๒) มีการดำเนินการเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียนด้ยความชอบธรรมและโปร่งใส

มีการประชุมคณะกรรมการนักเรียนเพื่อร่วมแก้ไขปัญหาละกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่

เหมาะสมของนักเรียน เช่น นักเรียนที่ออกนอกโรงเรียนที่ไม่ขออนุญาต การนำเงินและสิ่งขอมีค่ามาโรงเรียนวันละมากเกินความจำเป็น การนำโทรศัพท์หรือเกมสมาโรงเรียน พฤติกรรมเช่นนี้ครูจะให้คำชี้แนะ

^{๑๗} สัมภาษณ์ ประภารณ รูปศรี, ครูวิชาการโรงเรียนบ้านคำฆ่า, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พิสมัย กันทะมา, ครูหัวหน้าสาระสังคมศึกษาโรงเรียนบ้านคำฆ่า, ๒๔

ธันวาคม ๒๕๕๖.

^{๑๙} สัมภาษณ์ ฉวี พันธุ์ตา, ครูหัวหน้าสาระสังคมศึกษาโรงเรียนบ้านคำฆ่า, ๒๔ ธันวาคม

๒๕๕๖.

^{๒๐} สัมภาษณ์ วัชรชัย ปทุม, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านคำฆ่า, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๖.

๓) คณะกรรมการนักเรียนมีส่วนร่วมช่วยเหลือในการพัฒนาโรงเรียน งานด้านบริการ และกิจกรรมหลายอย่างของโรงเรียนและชุมชนและมีครูร่วมกิจกรรมด้วย

คณะกรรมการนักเรียนมีส่วนร่วมในการช่วยส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมดังนี้

๑) ช่วยเหลือในการพัฒนาโรงเรียน งานด้านบริการ และกิจกรรมหลายอย่างของโรงเรียนและชุมชน มีครูร่วมกิจกรรมและควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด

๒) การทำตัวเป็นตัวอย่างเรื่องความประพฤติ การเสียสละ ทั้งในโรงเรียนและที่บ้าน

๓) การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีในการเรียน การทำงาน ทั้งในโรงเรียนและที่บ้าน

คณะกรรมการนักเรียนมีส่วนร่วมกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันไหว้ครู วันแม่ วันพระ และวันสำคัญทางศาสนา ดังนี้

๑) ช่วยคุณครูเตรียมจัดเตรียมสถานที่ เตรียมข้อความเข้าใจกับเพื่อนและน้องๆในการจัดงาน

๒) ร่วมทำกิจกรรมคือเป็นตัวแทนในการรับมอบรางวัลและนำกล่าวสดมนต์ไหว้พระอาราธนาศีลและกล่าวขอบคุณในกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ

๓) ร่วมในจัดเก็บทำความสะอาดสถานที่ทุกครั้ง

วัชรชัย ปทุม^{๒๑} ได้ให้ความสำคัญกิจกรรมอีกจำนวนหนึ่ง เช่น กิจกรรม “น้องไหว้พี่” และกิจกรรมส่งเสริมมารยาทซึ่งเป็นอีกกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเด็กชายวัชรชัย ปทุม ว่า กิจกรรม “น้องไหว้พี่” และกิจกรรมส่งเสริมมารยาท เช่น การเดิน การพูด การอ่าน การเขียน ตลอดจนการรักษาภาวะเปียบหรือข้อตกลงต่าง ๆ แสดงให้เห็นคุณธรรมจริยธรรมที่ฝังมหลายอย่างคือแสดงถึงความมีระเบียบวินัย ความสุภาพอ่อนน้อม ความสามัคคี มีความรักและศรัทธาในตัวพี่ นอกจากนี้เด็กชายวัชรชัย ปทุม และเด็กหญิงสุจินันท์ อุ่นสวัสดิ์^{๒๒} ได้กล่าวถึงแนวทางการประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรม ด้วยโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการเพาะเห็ดนางฟ้า การออมทรัพย์ โครงการเลี้ยงปลาบันทึกความดี เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ฝึกให้เราพอใจในอาชีพที่สุจริต รู้จักประหยัดอดทน ซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น รู้จักการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

จากการกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดองค์กรนักเรียน และกิจกรรมต่าง ๆ ล้วนเป็นไปตามหลักศีลธรรมขั้นพื้นฐาน (ศีลธรรม หรือศีล ๕) และหลักคุณธรรม จริยธรรม (เบญจธรรม) ดังเช่น การดำเนินงานด้วยความชอบธรรม ความโปร่งใส เป็นไปตามหลักประชาธิปไตยและความเป็นประโยชน์แก่นักเรียน และสถานศึกษา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรักระหว่งนักเรียนกับสถาบันศึกษา คุณครู การประกอบอาชีพที่ชอบ ความซื่อสัตย์ระหว่างนักเรียน การหลีกเลี่ยงอบายมุขด้วยกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

^{๒๑} สัมภาษณ์ วัชรชัย ปทุม, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านคำข่า, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^{๒๒} สัมภาษณ์ เด็กหญิงสุจินันท์ อุ่นสวัสดิ์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนบ้านคำข่า, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๖.

๔.๒ ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรม

๔.๒.๑ ปัญหาและอุปสรรคจากการศึกษาด้วยการลงพื้นที่ ผู้วิจัยได้ค้นพบปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรมด้วยการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรมในโรงเรียนหลายอย่าง ดังเช่น พิสมัย กันทะมา^{๒๓} ได้กล่าวถึงตัวปัญหาคือตัวผู้เรียนมาจากครอบครัวที่แตกต่างกัน นักเรียนให้ความสำคัญด้านสื่อและเทคโนโลยี ด้วยการอยากรู้ อยากเห็น และอยากลอง โดยไม่คำนึงผลกระทบที่สำคัญคือด้านลบ ส่วนครู หรือผู้ปกครองยังขาดทักษะในการใช้สื่อเทคโนโลยี หรือตามไม่ทันความนิยมของนักเรียน ประภาภรณ์ รูปศรี^{๒๔} กล่าวถึงปัญหา และอุปสรรคเป็นประเด็น ๆ คือ ครูสอนขาดทักษะในการจัดการเรียนการสอน นักเรียนขาดความพร้อม การอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจ และขาดแบบอย่างที่ดี นางฉวี พันธุ์ตา^{๒๕} ได้กล่าวถึงปมปัญหาหลายอย่าง เช่น ในชุมชนมีการแอบเล่นการพนัน ในวันหยุด บุตรหลานมักจะแอบเล่นเลียนแบบผู้ปกครอง ร้านค้าในชุมชนทุกร้านยังมีการจำหน่ายสุราของมีนเมา และการจัดงานในชุมชนทุกงานยังมีการเลี้ยงสุรา นางฉวี พันธุ์ตาได้เสนอแนวทางการสอนโดยการบูรณาการเพื่อสร้างความตระหนักให้เห็นคุณและโทษของหลักเบญจศีลเบญจธรรมให้เป็นวิถีในการประพฤติปฏิบัติ เฉลิม สติละวรรณ^{๒๖} ประธานกรรมการสถานศึกษา กล่าวว่า นักเรียนที่มีอายุน้อย มากจะมีสมาธิสั้น มีความอ่อนไหวได้ง่าย วันชัชชัย ปทุม^{๒๗} ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลว่าผู้ปกครอง ครูและผู้ใกล้ชิดมีเวลาให้น้อย ที่จะทำให้ความรู้ความเข้าใจในหลักเบญจศีลและเบญจธรรมเพราะท่านเหล่านั้นมีงานมา อีกอย่างหนึ่ง การทำตัวเรียบร้อยมักจะถูกมองว่าล่าสมัยอยู่เสมอ โดยเฉพาะรุ่นพี่ชั้นมัธยมศึกษา สุธินันท์ อุ่นสวัสดิ์^{๒๘} ขาดความรู้ความเข้าใจและไม่มีสิ่งจูงใจ ปฏิบัติแต่ไม่ต่อเนื่อง และ ขาดแบบอย่างที่ดี วริศรา ทับธานี^{๒๙} ไม่ประทับใจแบบอย่างของคนใกล้ตัวหลายคน สุภาภรณ์ แพงศรี^{๓๐} ว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องน่าเบื่อ และไม่รู้ ไม่เข้าใจความหมายของหลักเบญจศีลเบญจธรรมพร้อมความสำคัญของมัน กิตติพงษ์

^{๒๓} สัมภาษณ์ พิสมัย กันทะมา, ครูหัวหน้างานฝ่ายบริหารงานทั่วไปโรงเรียนบ้านคำข่า, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^{๒๔} สัมภาษณ์ ประภาภรณ์ รูปศรี, ครูวิชาการโรงเรียนบ้านคำข่า, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^{๒๕} สัมภาษณ์ ฉวี พันธุ์ตา, ครูหัวหน้าสาระสังคมศึกษาโรงเรียนบ้านคำข่า, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^{๒๖} สัมภาษณ์ เฉลิม สติละวรรณ, ประธานกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านคำข่า, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^{๒๗} สัมภาษณ์ วันชัชชัย ปทุม, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านคำข่า, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^{๒๘} สัมภาษณ์ สุธินันท์ อุ่นสวัสดิ์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนบ้านคำข่า, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^{๒๙} สัมภาษณ์ วริศรา ทับธานี, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ประธานนักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^{๓๐} สัมภาษณ์ สุภาภรณ์ แพงศรี, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนบ้านคำข่า, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๖.

ช่วยสุข^{๓๑} ว่า แบบอย่างของคนใกล้ชิดพูดคำหยาบ กริยามารยาทไม่สุภาพเรียบร้อย เล่นการพนัน ขาดความเสียสละ สุธินันท์ อุ่นสวัสดิ์^{๓๒} ว่าขาดผู้นำในการปฏิบัติที่ต่อเนื่อง

จากประเด็นปัญหาและอุปสรรคข้างต้น สรุปได้ดังนี้

๑. ครอบครัวแตกแยกกัน
๒. นักเรียนประเมชิญหน้ากับปัญหาการก้าวหน้าของเทคโนโลยี (เสพไม่เป็น)
๓. ขาดแบบอย่างที่ดี
๔. ครูขาดทักษะในการเรียนการสอน
๕. นักเรียนขาดความพร้อม
๖. เลี้ยงดูตามใจ
๗. มีอบายมุขในชุมชน เช่น การเล่นพนัน การค้าขายเหล้าสุรา เครื่องเสพติด
๘. ครูและผู้ปกครองมีเวลาน้อยในการอบรมสั่งสอนบุตรหลาน
๙. นักเรียนรุ่นน้องถูกแก๊งจากรุ่นพี่ว่าเป็นผู้ล่าสมัย เมื่อทำตัวเรียบร้อย
๑๐. ไม่มีสิ่งแรงจูงใจหรือประทับใจนำไปสู่การทำควมดี

๔.๒.๒ แนวทางการแก้ปัญหา และอุปสรรค

ในการแก้ปัญหาและอุปสรรคการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมด้วยการประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรม มีหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นและชี้แนะแนวทาง ดังเช่น **ฉวี พันธุ์ตา**^{๓๓} ได้เสนอแนวทางการสอนโดยการบูรณาการเพื่อสร้างความตระหนักให้เห็นคุณและโทษของหลักเบญจศีลเบญจธรรมให้เป็นวิถีในการประพฤติปฏิบัติ **เฉลิม สติละวรรณ**^{๓๔} แนวทางการแก้ปัญหา คือพยายามหาวิธีที่ดีที่สุดสำหรับนักเรียนวัยเด็ก เช่น พูดภาษาเด็กเป็น ทำตัวอย่างที่ดี ปลูกฝังเรื่องบุญบาป คุณโทษ ความพึงพอใจในสิ่งที่มี หามาได้ด้วยความชอบธรรม แสดงออกด้วยความรัก ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ พูดในสิ่งที่เป็ประโยชน์ มีสาระ ทำตัวห่างไกลจากอบายมุขต่าง ๆ ไหว้พระสวดมนต์และทำสมาธิก่อนการเรียน แนะนำให้ตัดบาตรตอนเช้า ไหว้พระก่อนนอน เล่านิทานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมด้วยการเปรียบเทียบให้เห็นข้อดี ข้อเสีย นอกจากนี้ยังมีคุณธรรมอื่น ๆ เช่น ความซื่อสัตย์ การข่มใจ ความอดทน การเสียสละ ความรับผิดชอบ ความมีสติสัมปชัญญะ ความขยันหมั่นเพียร ความมีวินัย การประหยัด เป็นต้น

วานิช กรินทร์ักษ์^{๓๕} ได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหาด้วยการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรม ดังนี้

^{๓๑} สัมภาษณ์ กิตติพงษ์ ช่วยสุข, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนบ้านคำฆ่า, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^{๓๒} สัมภาษณ์ สุธินันท์ อุ่นสวัสดิ์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านคำฆ่า, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^{๓๓} สัมภาษณ์ ฉวี พันธุ์ตา, ครูหัวหน้าสาระสังคมศึกษาโรงเรียนบ้านคำฆ่า, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^{๓๔} สัมภาษณ์ เฉลิม สติละวรรณ, ประธานกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านคำฆ่า, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^{๓๕} สัมภาษณ์ นายวานิช กรินทร์ักษ์, กรรมการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านคำฆ่า, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๖.

๑. บุคลากรทั้ง ๓องค์กรคือวัด บ้าน โรงเรียนควรเป็นแบบอย่างที่ดีด้านคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียนในการดำเนินชีวิตตามหน้าที่ของตน

๒. วัด บ้าน โรงเรียนร่วมมือกันนำนักเรียนเข้าค่ายคุณธรรม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในวันสำคัญทางพุทธศาสนาและวันสำคัญอื่นตามความเหมาะสม

๓. ส่งเสริม สนับสนุน และประสานความร่วมมือกับองค์กรอื่นในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดความคล่องตัวทางวิชาการและนวัตกรรมในกระบวนการพัฒนาคุณธรรมที่หลากหลายรูปแบบ

๔. ส่งเสริม และสนับสนุนกิจกรรมอื่นๆ ใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมทางสังคมเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาคุณธรรมความดี

๖. สร้างสื่อสำหรับใช้ในกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมหลากหลายรูปแบบ เช่น เครือข่ายสังคม วีดิทัศน์ เป็นต้น

ชม ใจตรง^{๓๖} ได้เสนอแนวทางการแก้และส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ดังนี้

๑. การเข้าค่ายคุณธรรม พระเป็นวิทยากรหรือบุคคลทั่วไปที่มีความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรมบรรยาย และอบรมด้วยการประยุกต์สื่อสมัยใหม่ ไม่เข้มเกินไปแต่ในรูปแบบสนุก

๒. การกำหนดกฎระเบียบที่กิจกรรมไม่ควรเข้มงวด เพราะจะทำให้นักเรียนเบื่อ อาจจะใช้วิธีสอนแบบสอดแทรกกับการเรียนทุกวิชา

๓. สร้างเครือข่ายกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยการเป็นฝ่ายดำเนินงานให้การอบรม ประสานงาน หางบประมาณ เป็นที่ปรึกษา

พระชาญชัย อนุบาลโย^{๓๗} ได้ชี้แนวทางว่าการดำเนินชีวิตในปัจจุบันมีการเปลี่ยนไปในทางวัตถุนิยมมากขึ้นจนน่าเป็นห่วงว่าแม้ชุมชนเล็กๆ ก็เกิดปัญหามากมาย การจะปลูกฝังให้เด็กเล็กด้วยนำหลักเบญจศีลเบญจธรรม มาให้เขาเหล่านั้นนำประพฤติปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิตที่มีคุณธรรมจริยธรรมก็ต้องใช้วิธีการที่หลากหลายทั้งวิธีการบอก การสอนบ่อยๆ การทำให้เห็นเป็นประจำและการดำเนินชีวิตให้เห็นเป็นแบบอย่าง ของสถาบันต่อไปนี้คือ

๑) ครอบครัวมีภาระงานมีเวลาดูแลลูกน้อยหรือไม่มีเลย สิ่งที่ยืนยันให้ลูกมักจะเป็นวัตถุ ทั้งให้ลูกจะอยู่กับโทรทัศน์ โทรศัพท์หรือคอมพิวเตอร์ เด็กส่วนใหญ่ติดโทรทัศน์ โทรศัพท์หรือคอมพิวเตอร์ขาดผู้ให้คำชี้แนะที่ถูกที่ควร คิดเพียงว่าจะชดเชยให้ลูกในสิ่งที่ดีแล้ว มองข้ามไปว่าแบบอย่างในประพฤติในทางที่ดี และการอบรม การให้ความใกล้ชิด ให้คำปรึกษาบอกกล่าวอยู่บ่อยๆ จะช่วยหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรมลูกได้ดีและเหมาะสมกว่า

๒) โรงเรียนส่วนใหญ่จะมุ่งที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมากกว่าหลักคุณธรรมจริยธรรม เป็นที่ทราบกันดีว่านักเรียนจะชอบเลียนแบบครู ครูผู้สอนนอกจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรบูรณาการหลักเบญจศีลเบญจธรรมด้วย และการประพฤติตนประพฤติเป็นตัวอย่างที่ดี สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น อย่างสม่ำเสมอ เป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน หากแม่พิมพ์ดี รูปแบบที่พิมพ์ออกมาก็น่าจะดีด้วย

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายชม ใจตรง. กรรมการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านคำข่า , ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระชาญชัย อนุบาลโย. พระวิทยากรสอนธรรมศึกษาโรงเรียนบ้านคำข่า , ๒ มกราคม ๒๕๕๗.

๓. ปัจจุบันพระสงฆ์มีบทบาทในการอบรมคุณธรรม จริยธรรมน้อยมากส่วนใหญ่จะมีภาระในการสร้างวัตถุนิยมและความเชื่อต่างๆ มากกว่านั้นเป็นสาเหตุให้คนเข้าวัดเพื่อวัตถุประสงค์อื่นที่ห่างจากหลักเบญจศีลเบญจธรรมโดยสิ้นเชิง เช่นมาเพื่อให้พระสวดมนต์บทธาณคาถา บอกรักษา ทำนายความฝัน ซึ่งแตกต่างกันอย่างมากกับพื้นฐานการดำเนินชีวิตของคนในชนบทหรือแม้แต่ในชุมชนเมืองเมื่อ ๓๐ - ๔๐ ปี ที่ส่งบุตรหลานมาให้พระสงฆ์อบรมสั่งสอนเล่าเรียน ผู้ปกครองก็เข้าวัดมาทำบุญตักบาตร ตกเย็นเข้าวัดฟังเทศน์ ปัจจุบันวัดก็ยังเป็นศูนย์รวมของการทำบุญในเทศกาลต่างๆ เท่านั้นอยู่ ฉะนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทอย่างมากที่จะสร้างศรัทธาความเชื่อหลักเบญจศีลเบญจธรรมในการดำเนินชีวิต

จากแนวทางการแก้ปัญหา และอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมด้วยการประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรม สรุปได้ดังนี้

๑. บูรณาการการสอนโดยการประยุกต์หลักพุทธธรรมกับวิชาทั่วไป
๒. ปลุกฝังหลักศีลธรรมขึ้นพื้นฐานว่าด้วยเรื่องบุญบาป คุณโทษ ความรักความเมตตา ประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์
๓. Jungเด็กเข้าสู่ธรรมด้วยกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา
๔. สามองค์กรคือวัด บ้าน โรงเรียนร่วมมือกันสร้างสรรค์เด็กไทยเป็นคนดี
๕. ส่งเสริมกิจกรรมคุณธรรมและจริยธรรม
๖. ผู้ใหญ่ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี
๗. ครอบครัวอบอุ่นด้วยศีลธรรม และคุณธรรม
๘. สร้างชุมชนปลอดจากอบายมุข

จากการศึกษาวิเคราะห์การประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนบ้านคำข่าให้เกิดผลดี คือการเปิดโอกาสในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารงาน การดำเนินกิจกรรม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยบูรณาการโครงการส่งเสริมคุณธรรมกับทุกสาระการเรียนนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติได้ทุกระดับคำสอนเรื่องเบญจศีลและเบญจธรรม ให้บุคคลเป็นมนุษย์ที่ดี เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบตามความต้องการของสังคมมนุษย์ และพึงงดเว้นหลักเบญจศีลและปฏิบัติตามหลักเบญจธรรม ซึ่งเรียกอีกอย่างว่า มนุษยธรรม ที่พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญแก่ชีวิตมากที่สุด ตามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอว่าหลักเบญจศีลเบญจธรรมเป็นธรรมเกื้อกูลกัน

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประเด็น คือ ๑) เพื่อศึกษาหลักเบญจศีลเบญจธรรมในพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ๒) เพื่อศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านคำป่า อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ๓) เพื่อศึกษาการประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนบ้านคำป่า อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ สามารถสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ หลักเบญจศีลเบญจธรรมในพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อส่งเสริมคุณธรรม

จริยธรรม

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารคัมภีร์พระไตรปิฎก และ หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องทำให้มีความรู้ความเข้าใจหลักเบญจศีลเบญจธรรมเป็นธรรมส่งเสริมเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน กล่าวว่าเป็นหลักปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งบุคคลใดได้ปฏิบัติแล้วย่อมได้ชื่อว่ามีศีลแล้ว ต้องมีธรรม เบญจกัลยาณธรรมหมายถึงธรรมที่ทำให้หรือส่งเสริมให้บุคคลงาม ๕ ประการ เป็นหลักธรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และส่งผลที่ดีต่อสังคม

เบญจศีล เป็นหลักธรรมนำมาซึ่งความประพฤติดีทางกายและวาจา การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่ปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกาย วาจาและอาชีพ เบญจศีล เป็นหลักปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งบุคคลใดได้ปฏิบัติแล้วย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำให้สังคมมีความสุข มีความรักความเสียสละ ไม่เป็นผู้ทำลายสังคม และไม่เป็นผู้ทำลายตัวเอง การปฏิบัติเบญจศีลนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เนื่องจากศีล ๕ เป็นหลักเบื้องต้นแห่งการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการบรรลุธรรมทางพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดความสงบ สันติ เป็นการขจัดกิเลสเบื้องต้นให้สิ้นไป เบญจศีล ประกอบด้วย

- ๑) การไม่ทำร้าย
- ๒) การไม่ถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้อนุญาต
- ๓) การไม่ประพฤติผิดในกาม
- ๔) การไม่พูดเท็จ
- ๕) การไม่ติดในอบายมุข เครื่องเสพติดทั้งหลาย เป็นต้น

ซึ่งผู้ที่มีเบญจศีลเป็นนิจแล้ว ย่อมได้รับอานิสงส์ คือ

- ๑) เป็นผู้มีโภคทรัพย์
- ๒) กิตติศัพท์ดี
- ๓) ได้รับเกียรติจากสังคม
- ๔) ไม่หลงลืมสติ
- ๕) และย่อมไปสู่โลกที่ดีเมื่อจากโลกนี้ไปแล้ว

เบญจธรรมหรือเบญจกัลยาณธรรม หมายถึง ธรรมที่ทำให้หรือส่งเสริมให้บุคคลงาม ๕ ประการอันเป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีลเป็นข้อปฏิบัติยิ่งขึ้นไปคือเมื่อมีศีลแล้วก็ปฏิบัติธรรม คือ

- ๑) เมตตากรุณา
- ๒) สัมมาอาชีวะ
- ๓) กามสังวร
- ๔) สัจจะ
- ๕) สติสัมปชัญญะ

คุณธรรมคุณงามความดี ที่มีอยู่ในจิตใจของบุคคล เป็นสิ่งที่บุคคลทั่วไป หรือสังคม ยอมรับ เกิดจากความเพียรพยายาม ในการทำความดีเป็นระยะเวลาติดต่อกัน จนเกิดเป็น ความเคยชิน เป็นนิสัย ได้รับการส่งเสริมหรือปฏิบัติตามกันมาจากจิตใจโดยมิได้ฝืนใจ เป็นแนวทางการ ประพฤติตนที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งส่งผลให้สังคมของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และความเจริญงอกงาม ดังนั้น หลักคุณธรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ที่ต้องอาศัยอยู่ ร่วมกัน เพราะคุณธรรมเป็นหลักแห่งความประพฤติ ปฏิบัติในทางที่ถูกต้อง ดั่งงาม มีจุดหมาย ปลายทางอยู่ที่คุณงามความดีของสังคมโดยส่วนรวม

จริยธรรม คือ แนวทางหรือกฎเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม เป็นลักษณะ ที่สังคมต้องการ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม ทั้งนี้จะเห็นว่าความหมายทั้งคุณธรรม และจริยธรรมจะมีความสอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เมื่อพูดถึงคุณธรรมก็ย่อมหมายรวมถึง จริยธรรมด้วยเช่นกัน อาจกล่าวได้ว่า บุคคลที่ประพฤติปฏิบัติตนได้ตามความหมายอย่างหนึ่งอย่างใด จะเป็นบุคคลที่มีทั้งคุณธรรมและจริยธรรมที่อยู่ในตนเอง

๑) ปาณาติปาตา เวรมณี แปลว่า เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์รวมถึงการ ไม่ทำร้ายร่างกายผู้อื่นให้ได้รับความเจ็บปวดทรมานเมื่อดำเนินจากปาณาติบาตได้ย่อมมีความเมตตา กรุณา

๒) อทินนาทานา เวรมณี แปลว่า เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการถือเอา สิ่งของที่ เจ้าของเขาไม่ได้ให้ด้วยอาการแห่งขโมย รวมไปถึงการทำมาหาเลี้ยงชีพในทางที่ผิดกฎหมายและ ศีลธรรม เมื่อดำเนินจากอทินนาทานย่อมยินดีต่อสัมมาอาชีวะ

๓) กามสุมิฉฉาจารา เวรมณี แปลว่า เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติดูผิด ในกาม คือ ตั้งใจงดเว้นจากการเสพกามในทางที่ผิดศีลธรรมหรือคนที่เป็นเชื้อสายของตนเมื่อดำเนิน จากกามสุมิฉฉาจารได้คือมีสติสัมปชัญญะ

๔) มุสาวาทา เวรมณี แปลว่า เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดปด คือ ตั้งใจงด

เว้นจากการพูดที่ไม่ตรงตามความเป็นจริง รวมไปถึงการไม่เขียน เมื่อจดเว้นจากมธุสาหาทได้คือกามสังวร มือ สันติริชชะ เพื่อให้เขาเข้าใจคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงเมื่อจดเว้นจากมธุสาหาทได้คือสังจะ

๕) เมรยัมชชปมาทฎฐานา เวมณฉี แปลว่า เจตนาเป็นเครื่องงดเว้น จากการดื่มสุรา เมรยัมชชปมาทฎฐานา เวมณฉี แปลว่า เจตนาเป็นเครื่องงดเว้น จากการดื่มสุรา เมรยัมชชปมาทฎฐานา เวมณฉี แปลว่า เจตนาเป็นเครื่องงดเว้น จากการดื่มสุรา เมรยัมชชปมาทฎฐานา เวมณฉี แปลว่า เจตนาเป็นเครื่องงดเว้น จากการดื่มสุรา เมรยัมชชปมาทฎฐานา เวมณฉี แปลว่า เจตนาเป็นเครื่องงดเว้น จากการดื่มสุรา

เบญจศีลเบญจธรรม เป็นธรรมคู่กัน ส่งเสริม เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน กล่าวคือเมื่อมีศีลแล้วต้องมีธรรม เบญจศีลเบญจธรรมเป็นหลักจริยธรรมขั้นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้เกิดความสงบสุข เบญจศีลเบญจธรรมจึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมจะนำมาพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนหรือนุชนุชย์ทุกคน อันจะส่งผลดีต่อตนเองแลสังคม

๕.๑.๒ ศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน

การศึกษาครั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้บริหาร^๑โรงเรียนกระบวนการส่งเสริมคุณธรรม เริ่มจาก ผู้บริหาร คณะครู การกำหนดหลักสูตร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องคือผู้ปกครอง ชุมชน และวัด ซึ่งองค์กรท้องถิ่นให้ความสำคัญ และเกื้อกูลกัน พึ่งพาพัฒนาไปด้วยกัน ได้ให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ด้วยการส่งเสริมครูและผู้ปกครองเข้ารับการอบรมและพัฒนาความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเพื่อนำมาพัฒนาผู้เรียน ปรับภูมิทัศน์ให้เป็นโรงเรียนวิถีพุทธ เอื้อต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม จัดทำโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนบรรจุในแผนปฏิบัติการประจำปีและดำเนินกิจกรรมตามโครงการตลอดปีการศึกษาและเป็นโครงการต่อเนื่องทุกปี โรงเรียนแห่งนี้มีข้อจำกัดด้านบุคลากร จึงปรับการเรียนการสอนแบบคละชั้นในกลุ่มสาระการเรียนที่สามารถเรียนรวมกันได้ และการสอนบูรณาการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมทุกสาระการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อ ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน มีครูที่สำเร็จการศึกษาวิชาเอกสังคมศึกษา ๑ คน ครูที่ไม่มีความรู้ในการสอนที่สอนจะเข้ารับการพัฒนาและผ่านการเข้าค่ายคุณธรรม การอบรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทุกคน เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและสามารถจัดกิจกรรมโครงการคุณธรรมจริยธรรมแบบบูรณาการกับทุกสาระการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านนักเรียนมีการเลือกตั้งผู้แทนนักเรียนตามระบอบประชาธิปไตย เพื่อมีส่วนร่วมในการดำเนินการกิจกรรมในโรงเรียนเป็นการปลูกฝังให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัยในการทำงาน เป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดี รู้จักเสียสละ มีความรักสามัคคี มีความประพฤติชอบ ด้วยกาย วาจา และจิต ไม่เอาไรต์เอาเปรียบผู้อื่น รู้จักการผ่อนหนักผ่อนเบา และรู้สึกละเอียดต่อการหลีกเลี่ยงจากหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมา ทั้งนี้เพื่อลดพฤติกรรมก้าวร้าว และปลูกจิตสำนึกทางนียที่ที่ดีต่อ

^๑ สัมภาษณ์ สุภาภรณ์ ชลพานิช, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำฆ่า , ๒ มกราคม ๒๕๕๗.

นักเรียน กระบวนการส่งเสริมคุณธรรม เริ่มจาก ผู้บริหาร คณะครู การกำหนดหลักสูตร และผู้ที่เกี่ยวข้องคือผู้ปกครอง ชุมชน และวัด ซึ่งองค์กรท้องถิ่นให้ความสำคัญ และเกื้อกูลกัน พึ่งพาพัฒนาไปด้วยกัน

โรงเรียนได้คำนึงถึงโครงสร้างดังกล่าว โดยส่งเสริมให้คณะครูประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนาบูรณาการกับการเรียนการสอน ซึ่งบุคลากรของโรงเรียนแห่งนี้ ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ มีความรู้ มีคุณภาพ มีการปรับปรุงภูมิทัศน์สถานศึกษาเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ ปลอดภัย อุดมคติ สาระเสพติด สื่อลามกอนาจาร การละเมิดทางเพศ การทะเลาะวิวาท สนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม วางแผนการดำเนินงาน พัฒนาปรับปรุงโรงเรียน สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

โครงการจำนวนหนึ่ง ได้ออกแบบโดยการประยุกต์หลักพระพุทธศาสนา ซึ่งมุ่งพัฒนาคุณภาพ ศีลธรรม และความเป็นอยู่ของนักเรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมอันเหมาะสม พร้อมด้วย การดำเนินชีวิตตามหลักสัมมาอาชีวะ หรือเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมจำนวนหนึ่งได้ให้ความสำคัญด้วยการพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรมของนักเรียน และบุคลากรทางการศึกษา เช่น กิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรม การบวชเณรภาคฤดูร้อน กิจกรรมพานักเรียนเข้าวัดและศาสนสถานสำคัญ ๆ เพื่อศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรมในทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ โรงเรียนได้ปลูกฝังหลักคุณธรรมต่าง ๆ เช่น การดำเนินชีวิตที่ซื่อ การเก็บออม มีความซื่อสัตย์สุจริต การเสียสละ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น

๕.๑.๓ การประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรม เพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

โรงเรียนบ้านคำข่า เป็นอีกโรงเรียนหนึ่งที่ดำเนินการเรียนการสอนตามโรงเรียนวิถีพุทธ โดยริเริ่มดำเนินการนับแต่การจัดตั้งองค์กรสถานศึกษา หรือ คำนึงถึงบุคลากรของโรงเรียนที่มากด้วยหลักศีลธรรม และคุณธรรม มีวิธีศาสตร์การเรียนการสอน โดยบูรณาการหลักพุทธธรรมที่สำคัญคือหลักเบญจศีลเบญจธรรม พร้อมนั้น โรงเรียนได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีระหว่างองค์กรท้องถิ่น คือ วัด บ้าน โรงเรียน ในการขับเคลื่อนกิจกรรมของถิ่นท้องถิ่นนามยกระดับศีลธรรมสังคมที่สำคัญคือพัฒนานักเรียนเป็นเด็กดีมีวินัย ใส่ใจการเรียนรู้

ความร่วมมือระหว่างองค์กรท้องถิ่น ทำให้เด็กนักเรียนมีความประพฤติดีประพฤติชอบ มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีความสามัคยารวะ รู้ดีชั่ว คุณโทษ บาปบุญ และห่างจากอบายมุขต่าง ๆ ที่สำคัญคือปลอดภัยจากเครื่องเสพติดทุกชนิด

ผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการมีส่วนร่วมกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม โดยประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรม นอกเหนือเป็นแบบอย่างที่ดีในประการประพฤติปฏิบัติตนด้วยชอบ ด้วยการทำงานต่าง ๆ การพูดจา การแสดงออกททาท่า และดำเนินชีวิตด้วยชอบแล้ว ผู้ปกครองได้เป็นวิทยากรอบรมสั่งสอนนักเรียน ช่วยเหลือเกื้อกูลกิจกรรมโดยเป็นผู้สนับสนุนด้านแรงงาน และงบประมาณ ผู้ปกครองบางคนได้อบรมบุตรหลาน ให้ดำเนินชีวิตบนวิถีหลักศีลธรรมขั้นพื้นฐาน คือให้มีความรักความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ สัตว์ ไม่เอาเปรียบ หรือหลอกหลวงเพราะการเห็นแก่ตัว ให้เป็นคนที่ได้รับผิดชอบต่อครอบครัว คู่รัก รับผิดชอบต่อคำพูดที่พูดไปแล้ว หรือพูดจาต้องประกอบด้วยหลัก

ศีลธรรม และหลีกเลี่ยงอบายมุขทุกประเภท นอกจากนี้ ได้มีส่วนร่วมในการปลูกฝังหลักคุณธรรม บุญบาศ คุณโทษ ดีชั่ว เป็นต้น

องค์กรนักเรียนได้เลือกตั้งด้วยความโปร่งใส บริสุทธิ์ เป็นไปตามหลักประชาธิปไตย หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการปลูกฝังระบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสถาบันบันการศึกษโดยเพราะปลูกเมล็ดพันธุ์จากเด็กประถมศึกษา องค์กรนักเรียนและนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามหลักเบญจศีลเบญจธรรมเป็นอย่างยิ่ง โดยนับแต่กิจกรรมการไหว้พระสวดมนต์หน้าเสาธง การทำสมาธิ ๕ นาทีก่อนเข้าเรียน การแผ่เมตตา การตัดบาตรในวันคล้ายวันเกิด และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมน้องไหว้พี่ วันพ่อ วันแม่ วันไหว้ครู และกิจกรรมพัฒนาศีลธรรมสังคมอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งกิจกรรมดังกล่าว มีส่วนสำคัญบนวิถีชีวิตของนักเรียนทั้งขณะปัจจุบัน และอนาคตให้ดำเนินชีวิตด้วยความสุจริต รู้จักประหยัดอดทน ซื่อสัตย์ และแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ รู้ดีชั่ว คุณโทษ บุญบาป ความเป็นระเบียบ ความรัก ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความสามัคคี เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตาม การกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยการประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรม ยังประสบปัญหาและอุปสรรคอีกจำนวน เช่น ครอบครัวของนักเรียนแตกแยกกัน ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้เด็กติด เป็นทาสของเครื่องสือสมัยใหม่ หรือเสพไม่เป็น ขาดความแบบอย่างที่ดีจากผู้ปกครองและผู้รอบด้าน ครูขาดทักษะในการเรียนการสอน หรือประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม อบรมมุขมีอยู่ในชุมชน เป็นต้น เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว โรงเรียนได้ดำเนินการเรียนการสอนโดยบูรณาการหลักธรรมที่ถูกต้อง ปลูกฝังคุณโทษ บุญบาป ชั่วดี ความมีเมตตา จูงเด็กเข้าวัด ผู้ใหญ่หรือผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนปลอดอบายมุขต่าง ๆ องค์กรท้องถิ่นคือวัด บ้าน โรงเรียนให้ความสำคัญและส่งเสริมกิจกรรมคุณธรรมจริยธรรม วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณีศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปแนวทางการประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเป็นการพัฒนาผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจ

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่องการประยุกต์เบญจศีลเบญจธรรม เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑. จัดโครงสร้างหลักสูตรเป็นระบบด้วยการบูรณาการพระพุทธศาสนา
๒. ส่งเสริมหลักคุณธรรม จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วยการสนับสนุนกิจกรรม การเข้าค่ายคุณธรรม และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาแต่คณะครู และนักเรียน
๓. สร้างองค์องค์กรท้องถิ่น (บ ว ร) บ้าน วัด โรงเรียนอย่างเป็นระบบ ด้วยมีคณะผู้บริหารกรรมการจากทุกส่วน เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ
๔. ส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมการพัฒนาโรงเรียน และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา
๕. ร่วมแก้ปัญหาและอุปสรรคกับองค์กรท้องถิ่น

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

หากมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์เบญจศีลเบญจธรรม เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม นักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในลักษณะต่อไปนี้

๑. ควรมีการศึกษาหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อประยุกต์ใช้ในชุมชน
๒. ควรมีการศึกษาการส่งเสริมหลักคุณธรรมจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนาพัฒนาชุมชนในพื้นที่ท้องถิ่น เพื่อทำกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
๓. ควรมีการศึกษาการประยุกต์หลักเบญจศีลเพื่อลดการใช้ความรุนแรงในครอบครัว

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๔๕ เล่ม). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Second Sources)

(๑) หนังสือ

กรมวิชาการ. ศึกษาธิการ.กระทรวง. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑,

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๑.

.....คู่มือการสร้างเครื่องวัดคุณลักษณะด้านจิตพิสัย. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภา, ๒๕๓๙.

.....แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : กองวิจัยทางการศึกษากรม

วิชาการกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๓.

คณาจารย์สำนักพิมพ์เชียงใหม่. หนังสือเรียนนักเรียนชั้นตรี ฉบับมาตรฐาน บูรณาการชีวิต วิชา

ธรรมวินาศ. กรุงเทพมหานคร : เชียงใหม่, ๒๕๔๙.

ชัยพร วงศ์วรรณ. การสอนค่านิยมและจริยธรรม. คณะศึกษาศาสตร์ : สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล,

๒๕๔๐.

ชาติชาย กู้กิตติไมตรี. ทบทวนการปลูกฝังและเสริมสร้างจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน. วารสาร

การศึกษาแห่งชาติ, ประจำเดือนมิถุนายน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๔.

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. คุณธรรมจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๔.

ดวงเดือน พันธุมนาวิ และเพ็ญแข ประจันปัจฉิม. จริยธรรมของเยาวชนไทย. กรุงเทพมหานคร :

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๐.

.....พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔.

บุญมี แทนแก้ว. พุทธปรัชญาเถรวาท. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอ.เอส.พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๕

.....จริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอ.เอส.พรินต์ติ้งแฮร์ส, ๒๕๓๙.

บรรจง ชูสกุลชาติ. “แนวคิดในการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมของปลัดกระทรวงศึกษาธิการ”. คู่มือ

การพัฒนาคุณธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓.

ประภาศรี สีหอำไพ. พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

.....พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ประเวศ วะสี. ระบบการศึกษาที่คุณธรรมนำความรู้. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล

นนทบุรี, ๒๕๕๐.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ปรียาพร, ๒๕๔๔.

นางเยาว์ แข่งเพ็ญแข. การเสริมสร้างพลังจิตใจ จริยธรรม วินัยเด็กและเยาวชนร่วมกับกระบวนการ

คิดของสมอง. กรุงเทพมหานคร: ส่งเสริมการศึกษาและจริยธรรม, ๒๕๔๕.

พะยอม แก้วกำเนิด. หลักการของหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาฉบับปรับปรุง ๒๕๔๓.

กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓.

พนัส หันนาคินทร์. การสอนค่านิยมและจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๒๖.

พิสิฐ เจริญสุข. เบญจศิลป์-เบญจธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินทปญโญ). เพียงแต่เกิดมาเป็นคน. กรุงเทพมหานคร : ซี แอนด์ เอ็น บুক, ๒๕๔๙.

_____. **เข้าถึงธรรม การรับศีลและการรักษาศีลที่ถูกต้อง.** กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป..

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พระพุทธศาสนาพัฒนาคน และสังคม.** กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ กพณ., ๒๕๔๐.

_____. **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ.** พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์ วรทสสี ป.ธ.๙). **เบญจศิลป์เบญจธรรม อุดมชีวิตของมนุษย์,**

กรุงเทพมหานคร: จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ต้นบุญ, ๒๕๓๗.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๑.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๑.

_____. **พุทธธรรม, ฉบับปรับปรุงและขยายความ.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒.

พระพุทธโฆสเถระ. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค.** แปลโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อจ อาสภมหาเถร). พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธนาเพชรจำกัด, ๒๕๕๑.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ รฐิตญาโณ). **นิเทศธรรม.** กรุงเทพมหานคร: อีรพงษ์การพิมพ์, ๒๕๓๗.

พระอุปัชฌาย์. **วิมุตติมรรค.** แปลโดย พระเทพโสมถ (ประยูร ธมมจิตโต) และคณะ. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

สาโร บัวศรี. **จริยธรรมศึกษา.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๔.

สำลี รักสุทธี. **ศีลสุดยอดวินัยขอศาสนาพุทธ.** กรุงเทพมหานคร : พัฒนาการศึกษา, ๒๕๔๓.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. **มาตรฐานตัวบ่งชี้และเกณฑ์พิจารณา เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทจุดทอง จำกัด, ๒๕๕๐.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน). **คู่มือ**

การศึกษาสัมมาปฏิบัติไตรสิกขา. พิมพ์ครั้งที่ ๖, ศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดแห่งประเทศไทย. นครปฐม : เพชรเกษมพรินติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๕๓.

_____. **มนุษยธรรม.** กรุงเทพมหานคร : ชวนการพิมพ์, ๒๕๓๓.

_____. **วิธีสร้างบุญบารมี.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นพรัตน์, ๒๕๔๘.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **เบญจศีลเบญจธรรม เล่ม ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๙.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

เสฐียร โกเศศ. **ทิโตปเทศ**. พระนคร : อมรการพิมพ์, ๒๕๐๗.

_____ . **คู่มือการศึกษาสัมมาปฏิบัติไตรสิกขา**. พิมพ์ครั้งที่ ๖ ศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งประเทศไทย. นครปฐม : เพชรเกษมพรินต์ติ้งกรุ๊ป, ๒๕๕๓.

สุรางค์ ไคว้ตระกูล. **จิตวิทยาการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

ราชบัณฑิตสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๕.

เรื่องเดช เขจรศาสตร์. **การวิจัยทางพุทธศาสนา: แนวคิดและแนวการเขียน**. อุบลราชธานี : พีพีการพิมพ์, ๒๕๕๕.

โรงเรียนบ้านคำข่า. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ศึกษาธิการ. กระทรวง.

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนบ้านคำข่า พุทธศักราช ๒๕๕๓.

อุบลราชธานี : โรงเรียนบ้านคำข่า, ๒๕๕๓.

_____ . **คู่มือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน**, ๒๕๕๓

_____ . **หลักสูตรโรงเรียนบ้านคำข่า พุทธศักราช ๒๕๕๓.**

_____ . **แผนปฏิบัติการประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖.**

วินัยธรรมานิต์ ดิสาวโร. **คู่มือธรรมศึกษาขั้นตรี**. นครปฐม: ธรรมเมธี, ๒๕๔๖.

วิทย์ วิศทเวทย์. **จริยศาสตร์เบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๔.

วศิน อินทสระ. **พุทธจริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทองกว้าง, ๒๕๔๑.

อภิญวฒน์ โพธิสาน. **พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม , ๒๕๕๑.

อมรา เล็กเรืองสินธุ์. **คุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้บริหาร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมอธรรม, ๒๕๔๒.

อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา. **คุณธรรมนำความรู้. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น, ๒๕๕๐.

(๒) วิทยานิพนธ์

นภาพร ณ เชียงใหม่ และคณะ. **เทคนิคการสอนคุณธรรมสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่**.

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๔๗.

ประภาศรี สีหอำไพ. **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระปลัดพลชัย อนาลโย (ตินวลพเนา). **วิเคราะห์การใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อแก้ปัญหา**

สังคมไทย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

วิไลพร อุณเจ้าบ้าน. ศึกษาพฤติกรรมกรรมการนำศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้บริหารและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร. วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

วิเชียร เกตุสิงห์. รายงานการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อลักษณะความเป็นพลเมืองไทยของ
นักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร : เจริญผล, ๒๕๔๑.

เสกสันต์ ศิริวรรณ. ความศรัทธาในศีล ๕ ที่มีต่อการปฏิบัติตนของวัยรุ่น. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.

สุกัญญา ศรีเมืองชน. “บทบาทของอาจารย์มหาวิทยาลัยโกสสินทรในการพัฒนาคุณธรรมนักศึกษา
ตามการรับรู้ของผู้บริหารและอาจารย์”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การอุดมศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

อมร อำไพรุ่งเรือง. การศึกษาพฤติกรรมกรรมการรักษาและการล่วงละเมิดศีล ๕
ของพุทธศาสนิกชน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

(๓) สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ นายเฉลิม สัตถะวรรณ, ประธานกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านคำฆ่า, ๑๖ ธันวาคม
๒๕๕๖

สัมภาษณ์ นายประเสริฐ ภาระศรี, ประธานเครือข่ายผู้ปกครองนักเรียน, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นางสมศรี ครองยุติ, ผู้ปกครองนักเรียน, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นายชม ใจตรง, กรรมการสถานศึกษา, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นายเทวัญ พึ่งหนู, กรรมการสถานศึกษา, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นางปวีณา ทองศรี, ผู้ปกครองนักเรียน, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงภัทรวรรณ ภาระศรี, หัวหน้านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔, ๑๙ ธันวาคม
๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ เด็กชายกิตติพงษ์ ช่วยสุข, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นายวานิช กรินทร์รักษ์, กรรมการสถานศึกษา, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นายไวพจน์ กรินทร์รักษ์, ผู้ปกครองนักเรียน, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงสุธินันท์ อุณสวัสดิ์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ เด็กชายอิทธิชัย นามวิชัย, หัวหน้านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นายคำสอน กรินทร์รักษ์, ผู้ปกครองนักเรียน, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงชิตาภรณ์ ภาระศรี, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นางประคอง วิลามาศ, ผู้ปกครองนักเรียน, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นางผ่องแผ้ว โสตากุล, ผู้ปกครองนักเรียน, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ เด็กชายวัชรชัย ปทุม, หัวหน้าชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๖

สัมภาษณ์ เด็กหญิงวิริสรดา ทับธานี, ประธานและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ เด็กหญิงวิไลวรรณ ครอบงุม, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นายศราวุฒิ คำเจริญ, ผู้ปกครองนักเรียน, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นางสมพิศ ศรีชาติ, ผู้ปกครองนักเรียน, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นางพิสมัย กันทะมา, ครูหัวหน้างานบริหารทั่วไปโรงเรียนบ้านคำข่า, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๖.

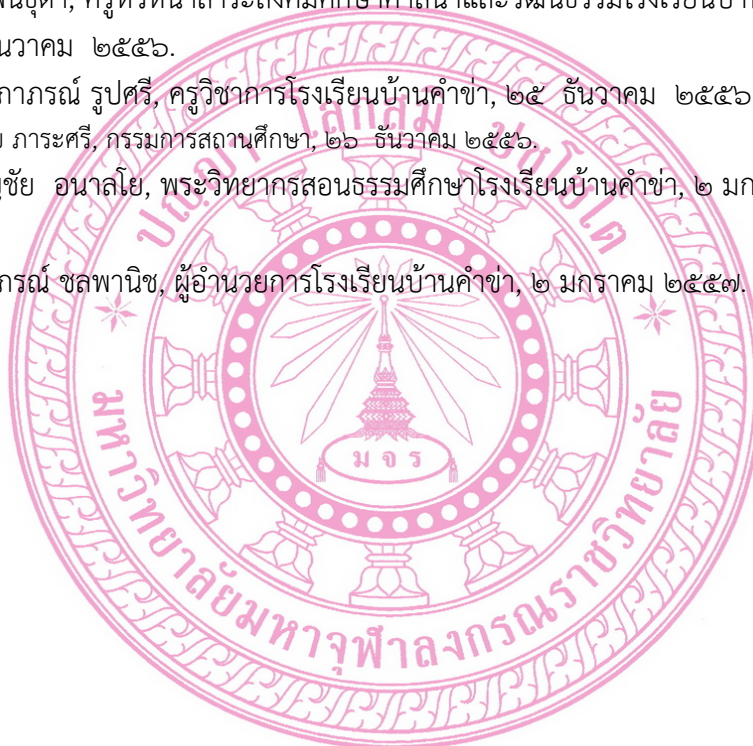
สัมภาษณ์ นางฉวี พันธุ์ตา, ครูหัวหน้าสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมโรงเรียนบ้านคำข่า, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นางประภาภรณ์ รูปศรี, ครูวิชาการโรงเรียนบ้านคำข่า, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นายวีระชัย ภาระศรี, กรรมการสถานศึกษา, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ พระชาญชัย อนาลโย, พระวิทยากรสอนธรรมศึกษาโรงเรียนบ้านคำข่า, ๒ มกราคม ๒๕๕๗.

สัมภาษณ์ นางสุภาภรณ์ ชลพานิช, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำข่า, ๒ มกราคม ๒๕๕๗.

ภาคผนวก ก
หนังสือขอความอนุเคราะห์การเก็บข้อมูล

ที่ ศธ. ๖๑๓๐.๑๐/ว.๐๐๑๑

ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอุบลราชธานี ตำบลกระโสม
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐

๗๑ สิงหาคม ๒๕๕๖

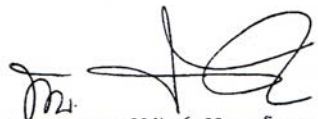
เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลงานวิจัย

เรียน/เจริญพร คุณดาวิซ กริหมรัมย์

ด้วย น.ส.ละเอียต นามสกุล ศรีโสภา รหัส ๕๕๐๗๔๐๕๗๑๓ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (รุ่นที่ ๖) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมศีลธรรมของนักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี” โดยมี พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวิฑฒโน,ดร. พระครูสมุห์เนวียน กตปุญโญ, ดร. และ ดร.เรืองเดช เขจรศาสตร์ เป็นคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ในการศึกษาในครั้งนี้มีความประสงค์เพื่อขอสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัย เพื่อให้การศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ให้นิสิตได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์ตามความประสงค์

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียน/เจริญพรมาด้วยความนับถือ

(พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวิฑฒโน,ดร.)

เลขานุการศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตอุบลราชธานี

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตอุบลราชธานี

Tel (Fax) : ๐-๔๕๕๒-๒๑๕๓, ๐๘๘ - ๔๒๕๖๑๐๓๓

Email : t-u@hotmail.com

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การประยุกต์หลักเบญจศีล-เบญจธรรมเพื่อการส่งเสริมศีลธรรมของนักเรียน
โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรปริญญาพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อ
วิเคราะห์ผล เพื่อทราบการประยุกต์หลักเบญจศีล-เบญจธรรมเพื่อการส่งเสริมศีลธรรมของนักเรียน
โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ นางสุภาภรณ์ **นามสกุล** ชลพานิช
ระดับการศึกษา ป โท **อาชีพ** รับราชการครู (ผู้อำนวยการโรงเรียน)
ผู้สัมภาษณ์ นางสาวละอียด ศรีโสภาน **สถานที่** โรงเรียนบ้านคำข่า
วันเดือนปี ๒ มกราคม ๒๕๕๗ **เวลา** ๑๕.๓๐ น.

ตอนที่ ๒ สภาพการจัดการเรียนการสอนหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของโรงเรียน
การสัมภาษณ์ข้อมูลที่ตรงตามสภาพความเป็นจริงให้มากที่สุด (สำหรับผู้บริหาร ร.ร.)

๑. การจัดตั้งองค์กร และการพัฒนาบุคลากร นักเรียนในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
ด้วยการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรม

โรงเรียนบ้านคำข่า ดำเนินการเรียนการสอนตามโรงเรียนวิถีพุทธ ให้ความสำคัญ
เรื่องหลักศีลธรรมจริยธรรมด้วยการประยุกต์หลักธรรมในพระพุทธศาสนาคือการ
นำหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเบญจศีล
เบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม สุภาภรณ์ ชล
พานิช ผู้อำนวยการโรงเรียนได้กล่าวถึงแนวทางการประยุกต์

๑.๑ **ด้านการบริหารและการพัฒนาบุคลากรด้วยหลักเบญจศีลเบญจศีลเพื่อ**
ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ดังนี้

๑) โรงเรียนมีการจัดโครงสร้างและแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานตามความรู้
ความสามารถของบุคลากร โดยมีคำสั่งแต่งตั้งเป็นลายลักษณ์อักษร

๒) โรงเรียนมีแผนพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโดยการนำหลักคำสอนของพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งหลักธรรมและหลักจริยธรรมในการปฏิบัติของพระองค์ เป็นสิ่ง
ที่ชอบ เป็นหลักธรรมชาติ เป็นวิทยาศาสตร์สามารถพิสูจน์ได้ด้วยเหตุผล เป็นความ
จริง และไม่มีกาล ไม่มีเวลา มีความทันสมัยอยู่เสมอ โดยเน้นหลักการปฏิบัติดี
ปฏิบัติชอบ มาจัดทำโครงการเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียน ชื่อ “โครงการ
ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ความสำนึกในความเป็นไทยและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม ๒๐ กิจกรรมซึ่งเป็นโครงการที่ให้
ความสำคัญการประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรม

๑.๓ ผู้บริหารและคณะครูปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมตามวิถีพุทธโดยประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรม

- ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำงาน การดำเนินชีวิตโดยใช้หลักหลักเบญจศีลเบญจธรรม
- เป็นผู้นำนักเรียนในการดำเนินชีวิตโดยใช้หลักหลักเบญจศีลเบญจธรรม
- ครูเป็นกัลยาณมิตรกับนักเรียน
- องค์กรนักเรียนดำเนินกิจกรรมตามระบอบประชาธิปไตย

๑.๔ โรงเรียนมีการยกย่องชมเชยนักเรียนที่มีการศึกษาดี พฤติกรรมดี ทำคุณประโยชน์เพื่อสังคม

- มีการยกย่องชมเชยคนดี มอบของขวัญรางวัลเสมอมาและต่อเนื่อง

๑.๕ โรงเรียนมีการส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติศาสนกิจด้วยตนเอง

- วันคล้ายวันเกิดของตนเองและคนในครอบครัว
- วันพระ วันสำคัญทางพุทธศาสนาและวันสำคัญต่าง ๆ

๑.๖ โรงเรียนให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและเอกชนในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ด้านการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมโดยประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรม

- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต ๒
- วัด ๒ แห่ง ในชุมชนคือวัดมูลผลาวาส และสำนักปฏิบัติธรรมป่าช้าบ้านคำข่า ร่วมจัดเตรียมงาน และร่วมทำกิจกรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนา

๑.๗ โรงเรียนพร้อมให้การสนับสนุนทั้งต่อครูและนักเรียนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ก่อให้เกิดวัฒนธรรมแบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูล และคุณธรรม จริยธรรม

- ส่งเสริมบุคลากรเข้ารับการอบรมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
- ให้การสนับสนุนด้านวัสดุ ครุภัณฑ์และงบประมาณ

๒. การส่งเสริมความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชนในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ด้วยการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรม

๒.๑ โรงเรียนมีการจัดประชุมด้านการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมกับผู้ปกครอง

ผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมและสนับสนุนด้านแรงงาน งบประมาณ เช่น

- โครงการเปิดบ้านคุณธรรมจริยธรรม
- โครงการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

๒.๒ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ด้วยการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรม

- ร่วมเป็นวิทยากรกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรม ร่วมกิจกรรม และให้การสนับสนุนทางแรงงานงบประมาณต่างๆ

๒.๓ โรงเรียนให้ความร่วมมือกับวัด และชุมชนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรม

- ให้คณะครูและนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีของวัดและชุมชนทุกครั้ง เช่น การทำความสะอาด การบริจาคปัจจัยทำบุญ การสวดมนต์ ฟังพระธรรมเทศนา เจริญสมาธิ แผ่เมตตา

๒.๔ โรงเรียนเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้แสดงความคิดเห็นเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยเบญจศีลเบญจธรรมในการประชุมต่างๆดังนี้

- การประชุมกรรมการสถานศึกษา ภาคี ๔ ฝ่าย ผู้ปกครองนักเรียน การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยเบญจศีลเบญจธรรมให้มีความรู้ความเข้าใจ เรื่องเบญจศีลเบญจธรรมเป็นข้อด้วยการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง เช่น เข้าค่ายจริยธรรม ร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๒.๕ โรงเรียน บ้าน วัด และชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนด้วยหลักเบญจศีลเบญจธรรม

- มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา งานบุญประเพณีของชุมชน

๒.๖ โรงเรียนได้รับการสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยพุทธศาสนาจากพระวิทยากร

- นิมนต์พระวิทยากรสอนธรรมศึกษาทุกปีการศึกษา

- ทางวัดมีทุนการศึกษามอบให้นักเรียนที่สนใจฝึกสมาธิทุกปี

๒.๗ เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนด้วยหลักเบญจศีลเบญจธรรม ทุก ๆ วันพระ โรงเรียนได้นิมนต์พระมาแสดงธรรมแก่นักเรียน และคณะครู

- นิมนต์พระมาแสดงธรรมแก่นักเรียน และคณะครูมาแสดงธรรมและคณะครูนำนักเรียนไปสวดมนต์ ฝึกสมาธิ ฟังธรรมทุกปีการศึกษา

๒.๘ พ่อแม่ ผู้ปกครอง คณะครูเป็นแบบอย่างที่ดีในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนให้เรียนรู้หลักเบญจศีลเบญจธรรม

- พ่อแม่ ผู้ปกครอง คณะครูเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักเบญจศีลเบญจธรรม
  - พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นผู้นำและเป็นທີ່ปรึกษาแบบกัลยาณมิตร
๓. การจัดตั้งองค์กรนักเรียนด้วยการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมโดยการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรม (สัมภาษณ์ครู นักเรียน และเฝ้าสังเกตพฤติกรรม)
- ๓.๑ โรงเรียนจัดตั้งการเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียนด้วยความชอบธรรม
    - แต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการดำเนินการ
    - การดำเนินการแบบโปร่งใส มีครูเป็นที่ปรึกษา
  - ๓.๒ คณะกรรมการนักเรียนมีส่วนในการช่วยส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างไร
    - จัดแบ่งกลุ่มในการดำเนินกิจกรรม
  - ๓.๓ กิจกรรมวันไหว้ครู วันแม่ วันพระ และวันสำคัญทางศาสนา โรงเรียน และคณะกรรมการนักเรียนมีส่วนร่วมกิจกรรมอย่างไร
    - คณะกรรมการนักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมวันสำคัญต่างๆอย่างสม่ำเสมอ
  - ๓.๔ กิจกรรม “วันไหว้ครู” แสดงให้เห็นคุณธรรมอย่างไร
    - ความเคารพ กตัญญู
    - ความสุภาพ อ่อนโยน
    - มีระเบียบ
    - ความรักและสามัคคี
  - ๓.๕ กิจกรรมส่งเสริมด้านมารยาท โรงเรียนและคณะกรรมการนักเรียนมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างไร
    - สอนให้ความรู้ความเข้าใจ จึงลงมือปฏิบัติ
    - กิจกรรมการทำความสะอาดบริเวณโรงเรียนทุกเช้าก่อนเข้าแถว
    - กิจกรรมการเข้าแถวเคารพธงชาติก่อนเข้าเรียนและเดินแถวกลับบ้าน
    - กิจกรรมเข้าก่อนเข้าเรียน
    - กิจกรรมอาหารกลางวัน (พื้ตัดอาหาร นื่องเข้าแถวรับอาหาร การล้างภาชนะ จัดเก็บภาชนะใส่อาหารและแปรงฟัน)
  - ๓.๖ กิจกรรมเบญจศีลเบญจธรรมมีอะไรบ้าง
    - การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบูรณาการสอดแทรกกิจกรรมเบญจศีลเบญจธรรม
- กับทุกสาระการเรียนรู้
- ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรม (สัมภาษณ์คณะครู นักเรียน และชุมชน)
- ขาดแบบอย่างที่ดีใน

คำสั่งโรงเรียนบ้านคำข่า
ที่ ๒๖ / ๒๕๕๖
เรื่อง แต่งตั้งครูรับผิดชอบกิจกรรมวิถีไทยวิถีพุทธ

ด้วยโรงเรียนบ้านคำข่าเป็นโรงเรียนที่ดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวกิจกรรม
วิถีไทยวิถีพุทธ เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของการบริหารโรงเรียนและสร้างความตระหนักให้
บุคลากรในสถานศึกษาและปลูกจิตสำนึกให้ผู้เรียนในการใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต ด้วย ๒๐
กิจกรรม จึงแต่งตั้งผู้รับผิดชอบกิจกรรม คือ

ลำดับที่	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ	หมายเหตุ
๑	ผู้อำนวยการโรงเรียนรับนักเรียนที่หน้าโรงเรียน ทุกวัน	๑. นางสุภาภรณ์ ชลพานิช ๒. ครูเวร	
๒	ผู้อำนวยการโรงเรียนเชิญนักเรียนประพฤติดีร่วม รับประทานอาหารกลางวัน สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง	นางสุภาภรณ์ ชลพานิช	
๓	ประชุมทุกครั้งสวดมนต์และเล่าความดีทุกวัน	๑. นางพิสมัย กันทะมา ๒. นางฉวี พันธุ์ตา	
๔	วันจันทร์ วันพุธและวันศุกร์ แต่งกายเรียบร้อย เหมือนกัน (วันศุกร์อสุรกายไทย)	ครูและนักเรียนทุกคน	
๕	อาสาสมัครฝึกงานอาชีพ เดือนละ ๑ ครั้ง	๑. นางฉวี พันธุ์ตา ๒. นายสมบุญ ใจเอื้อ ๓. อาสาสมัครผู้ปกครอง	
๖	ชื่นชมคนดี เดือนละ ๑ ครั้ง มอบเกียรติบัตรหรือรางวัล	๑. นางสาวละเอียด ศรีโสภา	
๗	นักเรียนร่วมมือกันทำความสะอาดบริเวณโรงเรียน ทุกเช้า	๑. ครูทุกคน ๒. คณะกรรมการนักเรียน	
๘	ใช้ภาชนะส่วนตัว	นางสาวละเอียด ศรีโสภา และครูเวร	
๙	ไม่ขายและไม่ซื้ออาหารขยะทั้งในและนอกโรงเรียน	นางพิสมัย กันทะมา และครูเวร	

ลำดับที่	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ	หมายเหตุ
๑๐	กล่าวคำขอบคุณอาหาร	๑. นางฉวี พันธุ์ตา ๒.นางสาวจารุณี ดวงเดือน ๓. ครูเวร	
๑๑	ทุกวันพระรับประทานอาหารเจ	๑. นางสาวละเอียด ศรีโสภา ๒. นางประภาภรณ์ รูปศรี ๓. ครูเวร	
๑๒	ทุกวันพระร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี หลังเคารพธงชาติ	๑. นางสาวละเอียด ศรีโสภา ๒. นางสาวทิพวรรณ ภาระศรี ๓. ครูเวร	
๑๓	ถอดรองเท้าและจัดระเบียบ	๑.นางสาวจารุณี ดวงเดือน และครูทุกคน ๒. นักเรียนทุกคน	
๑๔	ฝึกออมเงินเดือนละ ๑ บาท เพื่อจัดกิจกรรมจิต อาสา	๑. นางสาวทิพวรรณ ภาระศรี และครูทุกคน ๒. นักเรียนทุกคน	
๑๕	นำนักเรียนประกอบอาหาร สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง	๑.นางสาวกัญญาภัทร กาหลิบ และครูทุกคน ๒. นักเรียนทุกคน	
๑๖	ชั่วโมงโฮมรูม (เข้าก่อนเข้าเรียน/เย็นหลังเลิกเรียน) สอนพระบรมราโชวาท และพบครูแนะแนว	ครูประจำชั้น	
๑๗	นักเรียนเขียนบันทึกความดีทุกสัปดาห์ส่งครูตรวจ	๑.นางสาวกัญญาภัทร กาหลิบ ๒. นักเรียนทุกคน	
๑๘	ห้ามขายบุหรี่ในโรงเรียน	๑.นางฉวี พันธุ์ตา ๒. นายสมบุรณ์ ใจเอื้อ ๓.อาสาสมัครผู้ปกครอง	
๑๙	จัดเก็บและแยกขยะ	๑. นางสุภาภรณ์ ชลพานิช ๒. นางสาวละเอียด ศรีโสภา ๓. นางพิสมัย กันทะมา ๔. นางประภาภรณ์ รูปศรี ๕. นางฉวี พันธุ์ตา	

ที่	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ	
๒๐	สอนภาษามือกับเพลงไทย	๑. นางประภาภรณ์ รูปศรี ๒. นางสุภาภรณ์ ชลพานิช ๓. ครูเวร	

ให้ผู้ได้รับการแต่งตั้งปฏิบัติตามคำสั่งนี้ ให้บังเกิดผลดีต่อสถานศึกษาและผู้เรียนอย่างสูงสุด หากมีปัญหาหรืออุปสรรค รีบรายงานโดยด่วน

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๘ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

(นางสุภาภรณ์ ชลพานิช)
ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคำเช่า

ผลผลิต(Output)

ผู้บริหาร ครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง พนักงาน และกรรมการสถานศึกษาเข้าร่วมกิจกรรม ไม่น้อยกว่า ๑๐๐ คน

ผลลัพธ์ (Outcome)

๑. ครูทุกคนจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการเรื่องคุณธรรมจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ ทุกสาระการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาตามที่คาดหวัง
๒. บุคลากรทุกคนในสถานศึกษาได้ปฏิบัติจริงเรื่องคุณธรรมจริยธรรมด้านจิตสาธารณะ
๓. ครู บุคลากรและผู้ปกครอง เป็นแบบอย่างที่ดีคุณธรรมจริยธรรมด้านจิตสาธารณะและสามารถชี้แนวทางให้กับผู้เรียนในการดำเนินชีวิตด้านจิตอาสาในรูปแบบที่เหมาะสมและซึมซับแบบ ยั่งยืน

วิธีดำเนินการ

วัน เดือน ปี	วิธีดำเนินการจัดกิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ
๑๖-๓๑ พ.ค. ๒๕๕๖	ประชุมชี้แจงการดำเนินการจัดกิจกรรม	นางสาวละเอียด ศรีโสภา
๑๖-๓๑ พ.ค. ๒๕๕๖	แบ่งกลุ่มกิจกรรมนักเรียน ครู ผู้ปกครอง	คณะครูโรงเรียนบ้านคำข่า ผู้ปกครอง
ตลอดปีการศึกษา ๑-๙ ก.ค. ๒๕๕๖ และ ๑-๑๐ ธ.ค. ๒๕๕๖	๑. ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการเน้นด้านจิตอาสาทุกสาระ ๒. ดำเนินกิจกรรมจิตอาสาภาคเรียนละ ๑ ครั้ง - ทำความสะอาดสถานศึกษาและชุมชน - รวมพลังป้องกันและปราบปรามยาเสพติด - ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส (ผู้สูงอายุ) - ปลูกต้นไม้ และการบำรุงดูแลรักษา	- คณะครูโรงเรียนบ้านคำข่า ผู้ปกครอง นางสาวละเอียด ศรีโสภา และคณะครู
๙ ก.ค. ๒๕๕๖ และ ๔ ธ.ค. ๒๕๕๖	- ประเมินผลการจัดกิจกรรม	คณะครูโรงเรียนบ้านคำข่า
๕ - ๒๐ ก.ค. ๒๕๕๖ และ ๔-๒๐ ธ.ค. ๒๕๕๖	รายงานผลการจัดกิจกรรม	นางสาวละเอียด ศรีโสภา และคณะครู

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการเรื่องคุณธรรมจริยธรรมด้านจิตอาสาทุกสาระการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา ตามที่คาดหวังร้อยละ ๗๕

๒. บุคลากรทุกคนในสถานศึกษาได้ปฏิบัติจริงเรื่องคุณธรรมจริยธรรมด้านจิตอาสาอย่างน้อย ๒ กิจกรรม

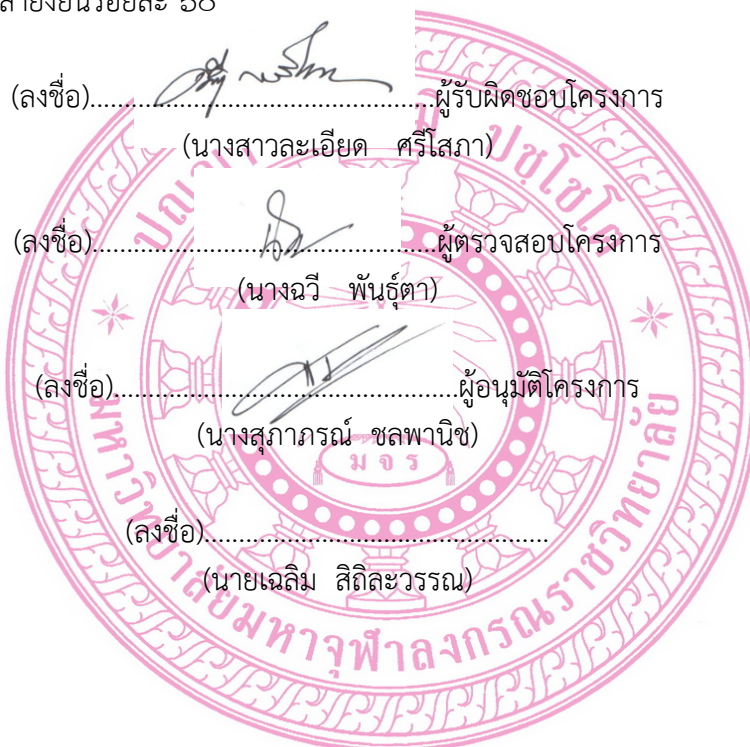
๓. ครู บุคลากรและผู้ปกครอง เป็นแบบอย่างที่ดีคุณธรรมจริยธรรมด้านจิตอาสาและสามารถชี้แนวทางให้กับผู้เรียนในการ ดำเนินชีวิตด้านจิตอาสาที่ถูกต้อง เหมาะสมและคุณธรรมจริยธรรมด้านจิตอาสายั่งยืนร้อยละ ๖๐

(ลงชื่อ).....ผู้รับผิดชอบโครงการ
(นางสาวละอียด ศรีโสภาก)

(ลงชื่อ).....ผู้ตรวจสอบโครงการ
(นางฉวี พันธุ์ตา)

(ลงชื่อ).....ผู้อนุมัติโครงการ
(นางสุภาภรณ์ ชลพานิช)

(ลงชื่อ).....
(นายเฉลิม สติละวรรณ)

โครงการ	ค่ายปฏิบัติธรรมเพื่อน้อมอานิสงส์แห่งการปฏิบัติบูชาเป็นพระราชกุศลถวายแด่สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชสกลสังฆปริณายกและพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวฯ	
แผนงาน	การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
สนองกลยุทธ์	ข้อ ๒ และ ๓
หน่วยงานที่รับผิดชอบ	โรงเรียนบ้านคำเช่า
ผู้รับผิดชอบโครงการ	น.ส.ละเอียด ศรีโสภาน นางพิสมัย กันทะมาและนางสาวจารุณี ดวงเดือน
ลักษณะโครงการ	โครงการต่อเนื่อง
ระยะเวลาดำเนินการ	ระหว่างวันที่ ๒๘-๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๖

หลักการและเหตุผล

ในวโรกาสมหามงคลสมัยที่สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชสกลสังฆปริณายก จะทรงมีพระชันษาครบ ๑๐๐ ปี ในวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖ สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นพระประมุขแห่งคณะสงฆ์ไทยและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ภูมิพลอดุลยเดชมหาราชองค์พระประมุข มิ่งขวัญของปวงชนชาวไทย พระประมุขทั้งสองพระองค์ทรงธรรมอันประเสริฐ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อประโยชน์สุขพสกนิกร ทั้งสองพระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมยึดเหนี่ยวจิตใจให้มีพลังต่อสู้ปัญหาให้สัมฤทธิ์ผล และทรงมอบแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการดำรงชีพในภวการณ์ปัจจุบัน คือระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง เพื่อให้พสกนิกรพออยู่ พอกินและมีความสุข ทวยราษฎร์ทั้งผองได้รับความผาสุกร่มเย็นโดยทั่วหน้า ภายใต้ร่มพระบารมี

ในวโรกาสมหามงคลสมัยที่ในวโรกาสมหามงคลสมัยที่สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชสกลสังฆปริณายกจะทรงมีพระชันษาครบ ๑๐๐ ปี และเพื่อน้อมอานิสงส์แห่งการปฏิบัติบูชาเป็นพระราชกุศลถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โรงเรียนบ้านคำเช่า น้อมรำลึกสำนักในพระมหากรุณาธิคุณของพระประมุขทั้งสองพระองค์ จึงได้จัด “โครงการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติฯ และเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ต่อด้านยาเสพติด” ขึ้น เพื่อเฉลิมพระเกียรติฯ และถวายเป็นพระราชกุศลเนื่องในวโรกาส มหามงคลนี้

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อน้อมอานิสงส์แห่งการปฏิบัติบูชาเป็นพระราชกุศลถวายแด่สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชสกลสังฆปริณายก เนื่องในวโรกาสมหามงคลสมัยที่สมทรมมีพระชันษาครบ ๑๐๐ ปี
๒. เพื่อน้อมอานิสงส์แห่งการปฏิบัติบูชาเป็นพระราชกุศลถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ
๓. เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต
๔. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักคิดโดยการฝึกปฏิบัติทั้งด้านความประพฤติ จิตใจ และปัญญา

๕. เพื่อสนองแนวดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษา
๖. เพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองและชุมชน

เป้าหมาย

๑. เป้าหมายด้านปริมาณ

- ๑.๑ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ ปีการศึกษา ๒๕๕๖ จำนวน ๑๘ คน เข้าร่วมปฏิบัติธรรมได้ครบทุกคน
- ๑.๒ ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ ปีการศึกษา ๒๕๕๖ เข้าร่วมปฏิบัติธรรม อย่างน้อย ร้อยละ ๕
- ๑.๓ ครูที่ปรึกษานักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ และคณะกรรมการสถานศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๕๖ จำนวน ๕ คน เข้าร่วม ปฏิบัติธรรมได้ครบทุกคน

๒. เป้าหมายด้านคุณภาพ

- ๒.๑ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ ปีการศึกษา ๒๕๕๖ ส่วนมาก สามารถพัฒนาทักษะในการดำเนินชีวิต และแก้ไขปัญหาโดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา โดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด
- ๒.๒ ผู้ปกครองนักเรียน และครูที่ปรึกษานักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ ปีการศึกษา ๒๕๕๖ พร้อมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ส่วนมาก สามารถชี้แนะแนวทางสำหรับนักเรียนในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และเหมาะสม โดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด สามารถแก้ไขปัญหาด้วยการใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา

วิธีการดำเนินงาน

๑. ขออนุมัติโครงการ
๒. ประชุมบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
๓. ติดต่อหน่วยงานที่ร่วมโครงการ
๔. จัดเตรียม วัสดุ อุปกรณ์ และสถานที่
๕. ดำเนินการ
๖. ประเมินผลการดำเนินงาน
๗. รายงานผลต่อหัวหน้าสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ระยะเวลา

ระหว่างวันที่ ๒๘ -๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๖

สถานที่

ณ ศูนย์พุทธธรรมพรหมวชิรญาณป่าดงใหญ่วังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี

ผู้รับผิดชอบโครงการ

กลุ่มงานบริหารงานทั่วไป เครือข่ายขามเปี้ย-ไหล่ทุ่ง ๙ โรงเรียน

ผู้ร่วมโครงการ

๑. ศูนย์พุทธธรรมพรหมวชิรญาณป่าดงใหญ่วังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี
๒. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา อุบลราชธานี เขต ๒
๓. คณะกรรมการสถานศึกษาและผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่๔-๖ปีการศึกษา ๒๕๕๖
๔. ครูที่ปรึกษา ผู้บริหาร นักเรียน กรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครอง และนักการภารโรง โรงเรียนบ้านคำข่า
๕. คณะครู นักเรียน กรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครอง และนักการภารโรง โรงเรียนในเครือข่ายขามเปี้ย-ไหล่ทุ่ง
- ๖.

งบประมาณ

๑. เงินอุดหนุนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
    - ๑.๑ ค่าอาหารนักเรียนผู้เข้าปฏิบัติธรรม จำนวน ๑๘ คนๆละ ๘๐ บาท/คน/วัน
(รวมเวลา ๗ มื้อๆ ละ = ๘๐บาท/คน) เป็นเงิน = ๓,๖๐๐ บาท
    - ๑.๒ ค่าอาหารครู ผู้เข้าปฏิบัติธรรมจำนวน ๕ คนๆละ - บาท/คน/
(รวมเวลา ๓ วัน = - บาท/คน) เป็นเงิน = - บาท
    - ๑.๓ ค่าจ้างเหมาพาหนะในการเดินทาง เทียว ๆ ละ ๖๐๐ บาท
(รวม ๒ เทียว = ๑,๒๐๐ บาท) เป็นเงิน = ๑,๒๐๐ บาท
    - ๑.๔ ค่าไว้นิล เป็นเงิน = ๑๐๐ บาท
- รวมเป็นเงินทั้งสิ้น = ๔,๙๐๐ บาท**

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. นักเรียน ครูผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนได้แสดงออกถึงความจงรักภักดีและเทิดทูนในสมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชสกลสังฆปริณายกองค์พระประมุขแห่งคณะสงฆ์ไทยและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ภูมิพลอดุลยเดชของค์พระประมุขของปวงชนชาวไทย
๒. นักเรียนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑๓ ปีการศึกษา ๒๕๕๖ ในเครือข่ายขามเปี้ย-ไหล่ทุ่ง

ส่วนมาก สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว
โรงเรียน และชุมชนได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม

(ลงชื่อ..... ผู้เสนอโครงการ (ลงชื่อ)..... ผู้สนับสนุนโครงการ

(นางสาวละเอียด ศรีโสภา)

(นางสุภาภรณ์ ชลพานิช)

หัวหน้าโครงการ

หัวหน้างานบริหารงานทั่วไป

๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๖

๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๖

อนุมัติโครงการ

(ลงชื่อ).....

(นายเฉลิม สติละวรรณ)

ประธานกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านคำข่า

๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๖

ภาคผนวก ง
แผนการสอนแบบบูรณาการ

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑ วันมาฆบูชา เวลา ๑ ชั่วโมง
 ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ นางฉวี พันธุ์ตา ผู้สอน

๑. มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

มฐ. ส ๑.๒ ตัวชี้วัด ป.๖/๓,

มฐ. ศ ๑.๑ ตัวชี้วัด ป.๖/๗

๒. จุดประสงค์การเรียนรู้

ความรู้

- ๑) การปฏิบัติตนในวันสำคัญทางศาสนา
- ๒) ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา
- ๓) ประโยชน์และคุณค่าของงานทัศนศิลป์ที่มีต่อชีวิตของคนในสังคม
- ๔) การสร้างสรรค์งานปั้นจากดินน้ำมันหรือดินเหนียวจากจินตนาการ

ทักษะ / กระบวนการ

- ๑) ทำงานตามขั้นตอนที่กำหนดได้
- ๒) เชื่อมโยงความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

คุณธรรม / จริยธรรม / ค่านิยม

- ๑) เห็นคุณค่าและปฏิบัติในวันสำคัญทางศาสนา
- ๒) มีความรับผิดชอบ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ในการทำงาน
- ๓) ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

๓. กิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมรวมชั้น

- ๑) นำสนทนาเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนาที่ผ่านมา ว่านักเรียนได้ร่วมกิจกรรมอะไรบ้าง ปฏิบัติตนอย่างไรในขณะร่วมกิจกรรม และประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมกิจกรรมมีอะไรบ้าง
- ๒) นักเรียนร้องเพลงวันมาฆบูชา ซึ่งเป็นเพลงที่นักเรียนเคยร้องมาแล้วในชั้นต้น ๆ แล้วร่วมกันสนทนาเกี่ยวกับเนื้อหาของเพลงที่กล่าวถึงเรื่องราวในวันมาฆบูชา พร้อมกับดูแผนภูมิภาพประกอบไปด้วย

กิจกรรมกลุ่ม

- ๓) แบ่งกลุ่มนักเรียนตามความเหมาะสม แล้วช่วยกันเขียนแผนผังสรุปใจความสำคัญของวันมาฆบูชา หรือแผนผังความคิดลงในใบงานที่ ๑ แล้วให้ตัวแทนกลุ่มออกมานำเสนอหน้าชั้น

กิจกรรมเดี่ยว

- ๔) นักเรียนแต่ละคนวาดภาพพระบิณฑบาตที่เกี่ยวข้องกับวันมาฆบูชา การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และการปฏิบัติตนในวันดังกล่าว ตามจินตนาการของตน ลงในใบงานที่ ๒
- ๕) ครูนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมในวันมาฆบูชาวัดใกล้บ้าน

๔. ภาระงาน / ชิ้นงาน

- ๑) การเขียนสรุปใจความสำคัญหรือแผนผังความคิด
- ๒) การวาดภาพพระบายสี
- ๓) นำเสนอรายงานการเข้าร่วมกิจกรรมวันมาฆบูชา

๕. สื่อ / แหล่งเรียนรู้

- ๑) เพลงมาฆบูชา
- ๒) ใบงานที่ ๑
- ๓) ใบงานที่ ๒
- ๔) สี
- ๕) แผนภูมิรูปภาพ

หมายเหตุ สำหรับโรงเรียนที่นับถือศาสนาอื่น ให้ใช้กิจกรรมตามศาสนาที่ตนนับถือ

๖. การวัดและประเมินผล

วิธีวัด	เครื่องมือ
๑. ตรวจสอบผลงาน ๒. สังเกตพฤติกรรม	๑. แบบบันทึกการตรวจผลงาน ๒. แบบสังเกตพฤติกรรม

๗. บันทึกหลังสอน

ผลการสอน

.....

.....

ปัญหา / อุปสรรค

.....

.....

๘. กิจกรรมเสนอแนะเพิ่มเติม

๙. ความเห็นผู้บริหาร

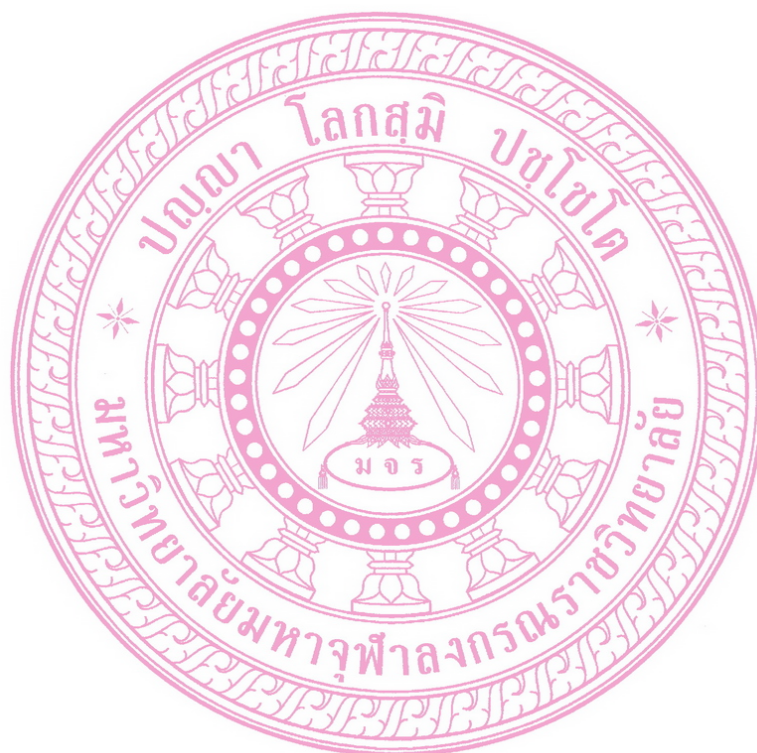
ลายมือชื่อ.....

(.....)

ผู้บริหาร

เพลงวันมาฆบูชา

มาฆะ มาฆะ บုชา   รู้จักกันว่าวันเพ็ญเดือนสาม
คนไทยน้ำใจงาม   วันเพ็ญเดือนสามมาทำบุญกัน
จาตุรงคสันนิบาตวันประหลาดมหัศจรรย์
พระอรหันต์   มาชุมนุมกันตั้งพันกว่าองค์

ใบงานที่ ๑

คำชี้แจง : นักเรียนเขียนสรุปใจความสำคัญของวันมาฆบูชา

วันมาฆบูชา

ใคร : .....

ทำอะไร : .....

ที่ไหน : .....

เมื่อไร : .....

อย่างไร : .....

แบบประเมินการเขียนสรุปใจความสำคัญวันมาฆบูชา

เลข ที่	ชื่อ-สกุล	ความรู้	ทักษะ กระบวนการ	คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม		รวมคะแนน	ระดับ คุณภาพ
		เนื้อหา	ลำดับ ขั้นตอน	ความ สะอาด สวยงาม	ความ รับผิดชอบ		
		๔	๔	๔	๔	๑๖	

เกณฑ์การประเมินผลรวม

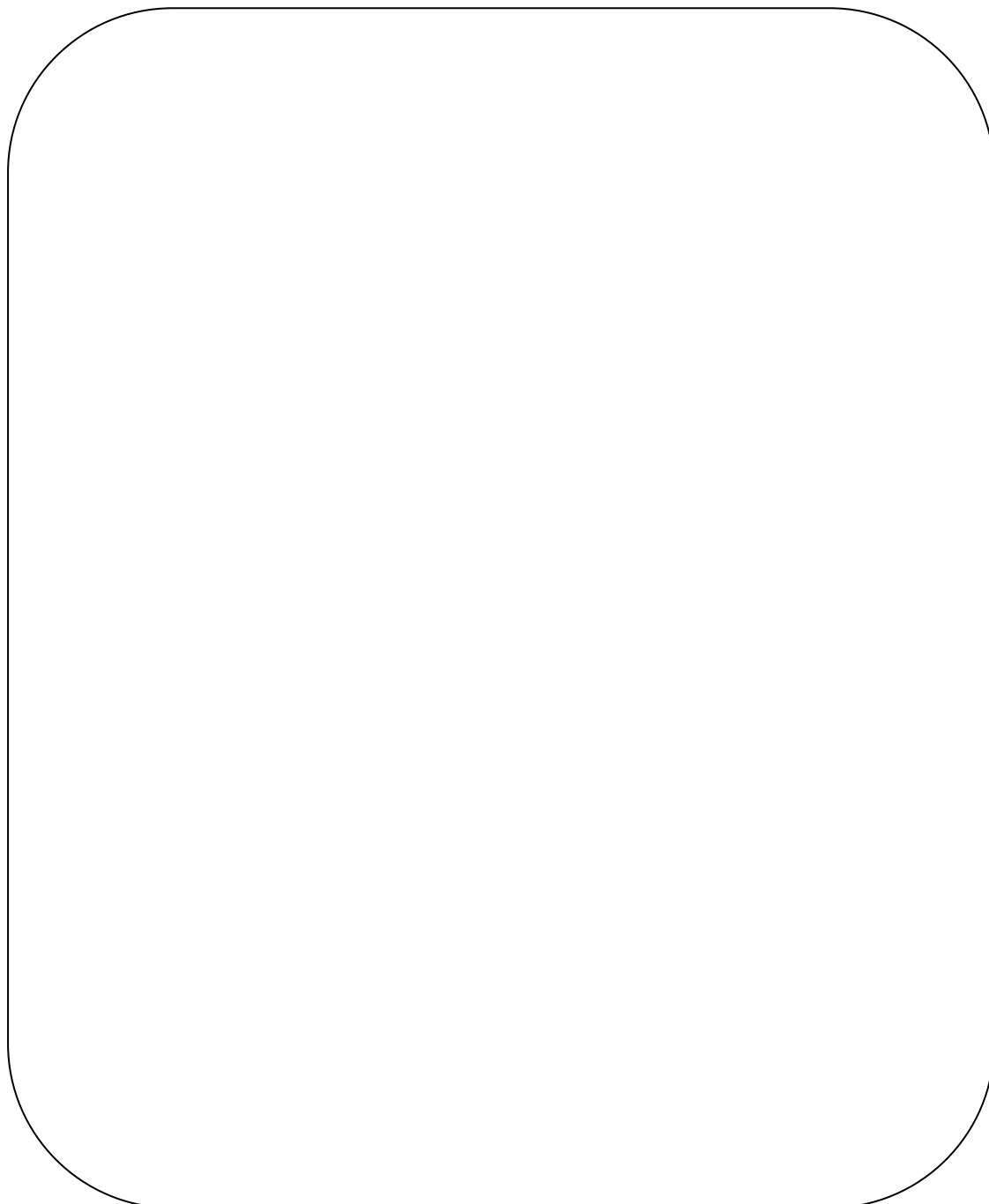
ได้คะแนนรวม	๑๒ - ๑๖	คะแนน	อยู่ในระดับ ๔	หมายถึง	ดีเยี่ยม
ได้คะแนนรวม	๙ - ๑๑	คะแนน	อยู่ในระดับ ๓	หมายถึง	ดี
ได้คะแนนรวม	๖ - ๘	คะแนน	อยู่ในระดับ ๒	หมายถึง	พอใช้
ได้คะแนนรวม	๐ - ๕	คะแนน	อยู่ในระดับ ๑	หมายถึง	ปรับปรุง

เกณฑ์ประเมินการเขียนสรุปใจความสำคัญวันมาฆบูชา

รายการประเมิน	เกณฑ์การประเมิน	ตัวบ่งชี้
๑. เนื้อหา	๔	มีเนื้อหา ตรงหัวข้อ ถูกต้อง ชัดเจน ครบถ้วนสมบูรณ์
	๓	มีเนื้อหาตรงหัวข้อถูกต้อง ชัดเจน แต่ไม่ครบถ้วน
	๒	มีเนื้อหาตรงหัวข้อ ถูกต้อง
	๑	มีเนื้อหาตรงหัวข้อ ถูกต้องบางส่วน
๒. ลำดับขั้นตอน	๔	ลำดับขั้นตอนตามลำดับก่อนหลัง ได้ถูกต้องต่อเนื่องและเหมาะสม
	๓	ลำดับขั้นตอนตามลำดับก่อนหลังได้ถูกต้องต่อเนื่อง
	๒	ลำดับขั้นตอนตามลำดับก่อนหลังได้ถูกต้อง
	๑	ลำดับขั้นตอนตามลำดับก่อนหลังได้ถูกต้องบางส่วน
๓. ความสะอาดสวยงาม	๔	ผลงานมีความ เป็นระเบียบ สะอาด สวยงาม
	๓	ผลงานมีความเป็นระเบียบ สะอาด
	๒	ผลงานมีความเป็นระเบียบ
	๑	ผลงานขาดความเป็นระเบียบ สะอาด สวยงาม
๔. ความรับผิดชอบ	๔	ผลงานสำเร็จสมบูรณ์ก่อนเวลาที่กำหนด
	๓	ผลงานสำเร็จสมบูรณ์ตามเวลาที่กำหนด
	๒	ผลงานสำเร็จสมบูรณ์เกินเวลาที่กำหนด
	๑	ผลงานไม่สำเร็จตามเวลาที่กำหนด

ใบงานที่ ๒

คำชี้แจง : นักเรียนเขียนแผนผังความคิด เรื่องราวที่เกี่ยวกับวันมาฆบูชา การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ
และการปฏิบัติตนตามจินตนาการ

แบบประเมินการวาดภาพพระบายสีเหตุการณ์และกิจกรรมที่ร่วมกันปฏิบัติในวันมาฆบูชา

เลข ที่	ชื่อ - สกุล	รายการประเมิน					รวม คะแนน	ระดับ คุณภาพ
		เนื้อหา	การ เขียน บรรยาย ภาพ	การใช้ สี	ความคิด สร้างสรรค์	ความ สะอาด		
		๕	๕	๕	๕	๕	๒๐	

เกณฑ์การประเมินผลรวม

ได้คะแนนรวม	๑๖ - ๒๐	คะแนน	อยู่ในระดับ ๔	หมายถึง	ดีเยี่ยม
ได้คะแนนรวม	๑๑ - ๑๕	คะแนน	อยู่ในระดับ ๓	หมายถึง	ดี
ได้คะแนนรวม	๖ - ๑๐	คะแนน	อยู่ในระดับ ๒	หมายถึง	พอใช้
ได้คะแนนรวม	๐ - ๕	คะแนน	อยู่ในระดับ ๑	หมายถึง	ปรับปรุง

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (รายงานผลการปฏิบัติงานโรงเรียน ๒๕๕๖ หน้า ๑๕)

การทดสอบวัดคุณภาพการศึกษาระดับชาติ (O - NET) ชั้น ป. ๖ ปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๖

กลุ่มสาระ	๒๕๕๔		๒๕๕๕		๒๕๕๖		ระดับ คะแนน
	เฉลี่ย	ระดับ	เฉลี่ย	ระดับ	เฉลี่ย	ระดับ	
ภาษาไทย	๕๐.๖๗	ค่อนข้างดี	๔๗.๑๔	ค่อนข้างดี	๔๐.๒๑	ปานกลาง	๒.๕๐
สังคมศึกษา	๕๑.๐๐	ปานกลาง	๕๖.๖๗	ค่อนข้างดี	๕๗.๘๖	ค่อนข้างดี	๒.๕๐
ภาษาอังกฤษ	๒๕.๐๐	พอใช้	๓๑.๐๗	พอใช้	๔๑.๐๗	พอใช้	๑.๕๐
คณิตศาสตร์	๒๕.๘๘	พอใช้	๓๒.๙๒	พอใช้	๓๐.๐๐	พอใช้	๑.๕๐
วิทยาศาสตร์	๓๕.๐๐	ปานกลาง	๓๗.๐๘	ปานกลาง	๓๔.๗๑	พอใช้	๑.๕๐
สุขศึกษาและพลศึกษา	๕๔.๕๘	ค่อนข้างดี	๖๐.๐๐	ค่อนข้างดี	๖๗.๕๐	ค่อนข้างดี	๒.๕๐
ศิลปะ	๕๔.๖๓	ปานกลาง	๔๓.๓๓	ปานกลาง	๕๗.๘๖	ค่อนข้างดี	๒.๕๐
การงานอาชีพและเทคโนโลยี	๕๑.๒๕	ค่อนข้างดี	๖๒.๓๓	ค่อนข้างดี	๕๖.๕๗	ค่อนข้างดี	๒.๕๐
รวมเฉลี่ย	๔๒.๓๘	ปานกลาง	๔๖.๓๒	ปานกลาง	๔๘.๒๑	ปานกลาง	๒.๑๓

ภาคผนวก ฉ
ภาพกิจกรรมการจัดกิจกรรมตามโครงการ

ภาพที่๑ คณะครู นักเรียน กรรมการสถานศึกษา ไปทัศนศึกษาและร่วมทำบุญกับชุมชน
ที่บ้านปากแซง ต.นาตาล จ.อุบลราชธานี (๘ ตุลาคม ๒๕๕๖)

ภาพที่ ๒ นักเรียนโรงเรียนบ้านคำข่าเข้าร่วมประกวดกิจกรรมจิตอาสา
ระดับเขตพื้นที่การศึกษา สพ.อบ.๒ (๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๖)

ภาพที่ ๓ จิตอาสาโรงเรียนบ้านคำข่าเตรียมออกปฏิบัติกิจกรรม (๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๖)

ภาพที่ ๔ นักเรียนนำเสนอกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน ครูชี้แนะเพิ่มเติม

ภาพที่ ๕ ผลงานกิจกรรมเรียนรู้วันสำคัญในพุทธศาสนาของนักเรียนชั้น ป.๓

ภาพที่ ๖ กิจกรรมภาษามือและการฝึกสมาธิในห้องประชุมทุกเช้าวันละ ๓ นาที ก่อนเข้าเรียน

ภาพที่ ๗ ครูและนักเรียนเตรียมไปร่วมทำกิจกรรมวันข้าวระดับดิน ณ วัด
มูลผลาวาส บ้านคำข่า ต.ไหล่ทุ่ง จ.อุบลราชธานี

ภาพที่ ๘ การตักบาตร กิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมที่โรงเรียนบ้านคำข่า
ต.ไหล่ทุ่ง จ.อุบลราชธานี(๙-๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๖)

ภาพที่ ๙ ครูทุกคนร่วมกิจกรรมถวายอาหารเข้ากิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมที่
โรงเรียนบ้านคำข่า(๙ ตุลาคม ๒๕๕๖)

ภาพที่ ๑๐ กิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมที่ศูนย์พุทธธรรมพรหมวชิรญาณวัดป่าดง
ใหญ่วังอ้อเชิงใน จ.อุบลราชธานี (๒๘-๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๖)

ภาพที่ ๑๑ ระหว่างพักในกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมที่ศูนย์พุทธธรรม
พรหมวชิรญาณวัดป่าดงใหญ่วังอ้อ อ.เขื่องใน จ.อุบลราชธานี

ภาพที่ ๑๒ กิจกรรมลูกเสือบำเพ็ญประโยชน์ (๑ กรกฎาคม ๒๕๕๖)

ภาพที่ ๑๓ ครูและนักเรียนโรงเรียนบ้านคำข่าชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ เข้ารับความรู้เรื่องยาเสพติดจากเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรอำเภอตระการพืชผล จ.อุบลราชธานี (๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๖)

ภาพที่ ๑๔ ครูและนักเรียนโรงเรียนบ้านคำข่านำกิจกรรมดีเด่นร่วมงานมุทิตาจิตครูเกษียณอายุ ณ โรงเรียนบ้านไหลทุ่ง ต.ไหลทุ่งอ.ตระการพืชผล จ.อุบลราชธานี (๒๗ กันยายน ๒๕๕๖)

ภาพที่ ๑๕ นักเรียนโรงเรียนบ้านคำข่าชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ ชนะเลิศการแข่งขัน
นาฏศิลป์ไทยประยุกต์ระดับเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต ๒
ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖

ภาพที่ ๑ สัมภาษณ์ พระชาญชัย อนุบาลโย พระวิทยากรสอนธรรมศึกษา
(๒ มกราคม ๒๕๕๗)

ภาพที่ ๒ สัมภาษณ์นางพิสมัย กันทะมา ครูฝ่ายบริหารงานทั่วไปโรงเรียนบ้านคำข่า
(๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๖)

ภาพที่ ๓ สัมภาษณ์ นางสมพิศ ศรีชาติ ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓
โรงเรียนบ้านคำข่า (๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๖)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นางสาวละเอียด ศรีโสภา
เกิด ๔ มกราคม ๒๕๐๓
ภูมิลำเนา ตำบลบ้านกรวด อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
ที่อยู่ปัจจุบัน ๒๔๙/๑ หมู่ที่ ๑๒ ซอยสันติชน ถนนสมเด็จ ตำบลปทุม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน รับราชการครู โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี
การศึกษา ครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) วิทยาลัยครูอุบลราชธานี ๒๕๓๒

